

Nicolae Sfetcu

FILOSOFIE

noțiuni de bază

Volumul 2

MultiMedia Publishing

Filosofie
Noțiuni de bază
Volumul 2

PREVIZUALIZARE CARTE
APARENȚĂ ȘI REALITATE (REALITATEA)

Nicolae Sfetcu
Publicat de MultiMedia Publishing
Copyright 2020 Nicolae Sfetcu

Publicat de MultiMedia Publishing, www.telework.ro/ro/editura

ISBN 978-606-033-380-7. DOI: 10.58679/MM18327

Textele sunt din www.telework.ro (surse: Știința - Filosofia științei, Pseudoștiința? Dincolo de noi..., articole originale, Wikipedia sub licență CC BY-SA 3.0 traduse și adaptate de Nicolae Sfetcu, și alte surse), sub licență CC BY-SA 3.0.

DECLINARE DE RESPONSABILITATE

Având în vedere posibilitatea existenței erorii umane sau modificării conceptelor științifice, nici autorul, nici editorul și nicio altă parte implicată în pregătirea sau publicarea lucrării curente nu pot garanta în totalitate că toate aspectele sunt corecte, complete sau actuale, și își declină orice responsabilitate pentru orice eroare ori omisiune sau pentru rezultatele obținute din folosirea informațiilor conținute de această lucrare.

Cu excepția cazurilor specificate în această carte, nici autorul sau editorul, nici alți autori, contribuabili sau alți reprezentanți nu vor fi răspunzători pentru daunele rezultate din sau în legătură cu utilizarea acestei cărți. Aceasta este o declinare cuprinzătoare a răspunderii care se aplică tuturor daunelor de orice fel, incluzând (fără limitare) compensatorii; daune directe, indirecte sau consecvente, inclusiv pentru terțe părți.

Înțelegeți că această carte nu intenționează să înlocuiască consultarea cu un profesionist educațional, juridic sau financiar licențiat. Înainte de a o utiliza în orice mod, vă recomandăm să consultați un profesionist licențiat pentru a vă asigura că faceți ceea ce este mai bine pentru dvs.

Această carte oferă conținut referitor la subiecte educaționale. Utilizarea ei implică acceptarea acestei declinări de responsabilitate.

Cuprins Volumul 1

1 Filosofia

- Introducere
- - Cunoașterea
- - Progresul filosofic
- Categorii
- - Metafizică
- - Epistemologia
- - Teoria valorilor
- - - Etica
- - - Estetica
- - - Filosofia politică
- - Logica, știința și matematica
- - - Logica
- - - Filosofia științei
- - Istoria filosofiei
- - Școlile filosofice
- - Filosofie aplicată
- Societate
- Profesional
- Non-profesionali
- Rolul femeilor
- Cultura populară
- 1.1 Cunoașterea
- - Definirea cunoașterii în filosofie
- - Comunicarea cunoașterii
- - Cunoașterea situată
- - Cunoașterea parțială
- - Cunoașterea științifică
- - Semnificația religioasă a cunoașterii
- - - Ca o măsură a religiozității (în sociologia religiei)
- 1.1.1 Teoria cunoașterii
- - Mediul relativ la cunoaștere
- - Originea teoriei cunoașterii
- - - Modelul lui Francis Bacon
- - - Modelul lui Karl Popper
- - Primul pas introductiv în teoria cunoașterii
- - Modelul teoretic de acces la cunoaștere
- - Crearea cunoașterii
- - Relațiile dintre mediul specific și cunoașterea
- - - Legătura dintre cunoaștere și credință
- - - - Adevărata credință justificată
- - - Legătura dintre cunoaștere și cunoștință

- - - Legătura dintre cunoaștere și informații
- - - Legătura dintre cunoaștere și tehnică
- 1.1.2 Știința cogniției
- - Principii
- - - Niveluri de analiză
- - - Caracterul interdisciplinar
- - - Știința cogniției: termenul
- 1.2 Teorii filosofice
- 1.3 Probleme filosofice
- - Estetica
- - - Esențialism
- - - Obiecte de artă
- - Filosofia limbajului
- - - Contrafactice
- - Epistemologie
- - - Problema Gettier
- - - Problema criteriului
- - - Problema Molyneux
- - - Trilemma Münchhausen
- - - Qualia
- - Etică
- - - Norocul moral
- - - Cunoașterea morală
- - Filosofia matematicii
- - - Obiecte matematice
- - Metafizică
- - - De ce există ceva mai degrabă decât nimic
- - - Problema universalelor
- - - Principiul individualizării
- - - Paradoxul soriților
- - - Paradoxul lui Tezeu
- - - Implicații materiale
- - Filosofia minții
- - - Problema minte-corp
- - - Cogniție și inteligența artificială
- - - Problema dificilă a conștiinței
- - Filosofia științei
- - - Problema inducției
- - - Problema demarcării
- - - Realism
- - Metafilosofie
- - - Progresul filosofic
- 2 Istoria filosofiei
- Filosofia occidentală
- Filosofia Orientului Mijlociu

- Filosofia indiană
- - Filosofia Jain
- - Filosofia budistă
- - Filosofii hindu
- Filosofia din Asia de Est
- Filosofia africană
- Filosofia americană indigenă
- 2.1 Filosofia antică
- - Filosofia chineză
- - Filosofia greacă
- - Filosofia romană
- - Filosofia indiană
- - Filosofia iraniană
- - Filosofia evreiască
- 2.1.1 Platon
- - Influențe intelectuale asupra lui Platon
- - - Pitagora
- - - Heraclit și Parmenide
- - - Socrate
- 2.1.2 Aristotel
- - Viața
- 2.2 Filosofia occidentală
- - Antichitate
- - - Perioada pre-socratică
- - - Socrate
- - - Platon
- - - Aristotel
- - Evul Mediu
- - Renașterea
- - Modernă
- - - Modernă timpuriu (secolele XVII și XVIII)
- - - Modernă târzie (sec. XIX)
- - Contemporană (secolele XX și XXI)
- - - Filosofia analitică
- - - Filosofia continentală
- - - - Existențialism
- - - - Idealismul german
- - - - Marxismul și teoria critică
- - - - Fenomenologie și hermeneutică
- - - - Structuralism și post-structuralism
- - - Pragmatism
- - - Filosofia procesului
- - - Tomism
- - Subdiscipline filosofice occidentale
- 2.2.1 David Hume

- 2.2.2 Immanuel Kant
 - Biografie
 - Tânăr savant
- 2.3 Filosofia orientală
 - Filosofia indiană
 - Filosofii budiști
 - Filosofii din Asia de Est
 - China
 - Filosofia modernă din Asia de Est
 - China
 - Japonia
 - Coreea de Nord
- 2.3.1 Filosofia chineză
 - Credințele timpurii
 - Prezentare generală
 - Confucianism
 - Legalism
 - Mohism
 - Taoism
- 2.4 Filosofia contemporană
 - Profesionalizarea
 - Procesul
 - Filosofia profesională actuală
 - Diviziunea analitic - continental
 - Începutul diviziunii
 - Filosofia analitică
 - Filosofia continentală
 - În afara profesiei
- 3 Ramuri ale filosofiei
 - 3.1 Epistemologia
 - Context și semnificație
 - Cunoașterea
 - Cunoașterea că, cunoașterea cum și cunoașterea directă
 - Credință
 - Adevăr
 - Justificare
 - Problema lui Gettier
 - Externalism și internalism
 - Problema valorii
 - Dobândirea de cunoaștere
 - Cunoaștere a priori și a posteriori
 - Distincție analitic-sintetic
 - Știința ca achiziție de cunoștințe
 - Problema regresului
 - Răspuns la problema regresului

- - - Fundaționalismul
- - - Coerentismul
- - - Funderentismul
- - - Infinitism
- - Ramuri sau școli de gândire
- - - Istoric
- - - Empirism
- - - Idealism
- - - Raționalism
- - - Constructivism
- - - Pragmatism
- - - Epistemologie naturalizată
- - - Pramana indiană
- - - Scepticism
- - Problema scepticismului
- 3.2 Filosofia limbajului
- - Istorie
- - - Filosofia antică
- - - Filosofia medievală
- - - Filosofia modernă
- - - Filosofia contemporană
- - Subiecte și sub-domenii majore
- - - Compoziție și părți
- - - Natura sensului
- - - Referință
- - - Minte și limba
- - - - Înnăscut și învățat
- - - - Limba și gândul
- - - Interacțiunea socială și limba
- - Limbajul și filosofia continentală
- - Probleme în filosofia limbajului
- - - Imprecizia
- - - Problema universalului și a compoziției
- - - Natura limbajului
- - - Abordări formale versus informale
- - - Traducere și interpretare
- 3.3 Logica
- - Concepte
- - - Forma logică
- - - Semantică
- - - Inferență
- - - Sisteme logice
- - - Logică și raționalitate
- - - Concepte rivale
- - Tipuri

- - - Logica silogistică
- - - Logica propozițională
- - - Logica predicatelor
- - - Logica modală
- - - Raționament informal și dialectică
- - - Logica matematică
- - - Logica filosofică
- - - Logica computațională
- - - Logica non-clasică
- - Controverse
- - - "Este logica empirică?"
- - - Implicare: Strictă sau materială
- - - Tolerarea imposibilului
- - - Respingerea adevărului logic
- 3.3.1 Filosofia logicii
- - Adevăr
- - - Purtătorii de adevăr
- - - Adevăruri analitice, adevăr logic, valabilitate, consecință logică și implicare
- 3.3.2 Logica propozițională
- - Explicație
- - Istorie
- - Terminologie
- - Noțiuni de bază
- - - Închiderea sub operații
- - - Argument
- 3.3.3 Logica predicatelor
- - Introducere
- - Sintaxa
- - - Alfabetul
- - - - Simboluri logice
- - - - Simboluri non-logice
- - - Regulile formării
- - - - Termeni
- - - - Formule
- - - - Convenții notaționale
- - - Variabile libere și legate
- - Semantica
- - - Structuri de prim ordin
- - - Evaluarea valorilor de adevăr
- - - Valabilitate, satisfabilitate și consecință logică
- - - Algebrizare
- - - Teorii, modele și clase elementare de prim ordin
- - - Domenii goale
- 3.3.4 Logica modală
- - Dezvoltarea logicii modale

- - Semantica
 - - - Teoria modelului
 - - - Sisteme axiomatice
 - - - Teoria dovezilor structurale
 - - - Metode de decizie
- - Tipuri de logici modale
 - - - Logica aletică
 - - - Logica epistemică
 - - - Logica temporală
 - - - Logica deontică
 - - - Logica doxastică
 - - - Alte logici modale
- - Ontologia posibilității
- - Controverse
- 3.3.5 Declarații
 - - Declarația ca o entitate abstractă
- 3.3.6 Dileme
 - - Utilizarea dilemei în logică
- 3.4 Metafizica
 - - Fundament epistemologic
 - - Întrebări centrale
 - - - Ontologie (ființă)
 - - - Identitate și schimbare
 - - - Spațiu și timp
 - - - Cauzalitatea
 - - - Necesitate și posibilitate
 - - Întrebări periferice
 - - - Cosmologie și cosmogonie
 - - - Minte și materia
 - - - Determinism și liber arbitru
 - - - Tipuri naturale și sociale
 - - - Număr
 - - - Metafizica aplicată
 - - Metafizica în știință
 - - Respingerea metafizicii
 - - Etimologie
 - - Istorie și școli de metafizică
 - - - Preistorie
 - - - Epoca de bronz
 - - - Grecia presocratică
 - - - China clasică
 - - - Socrate și Platon
 - - - Aristotel
 - - - India clasică
 - - - Sāmkhya

- - - - Vedānta
- - - Metafizica budistă
- - - Metafizica islamică
- - - Scolasticismul și Evul Mediu
- - - Raționalismul continental
- - - - Wolff
- - - Empirismul britanic
- - - Kant
- - - Filosofia modernă târzie
- - - Filosofia analitică timpurie și pozitivismul
- - - Filosofia continentală
- - - Metafizica procesului
- - - Filosofia analitică contemporană
- 3.4.1 Ontologia
 - - Prezentare generală
 - - Unele întrebări fundamentale
 - - - Concepte
 - - - Tipuri
 - - Istorie
 - - Originile
 - - - - Parmenide și monismul
 - - - - Pluralismul ontologic
 - - - - Platon
 - - Ontologia în știință
 - - Alte subiecte ontologice
 - - - Formațiuni ontologice
 - - - Certitudine ontologică și epistemologică
 - - - Corpul și mediul, care pun la îndoială semnificația ființei
 - - - Ontologie și limbă
 - - - Ontologie și geografia umană
 - - - Realitate și actualitate
 - - - Ontologie microcosmică
 - - - Argumentul ontologic
- 3.4.2 Filosofia spațiului și timpului
 - - Abordări antice și medievale
 - - Realism și anti-realism
 - - Absolutism și relaționalism
 - - - Leibniz și Newton
 - - - Mach
 - - - Einstein
 - - Convenționalism
 - - Structura spațiu-timpului
 - - - Relativitatea simultaneității
 - - - Invariantă vs. covarianță
 - - Cadre istorice

- - - Găuri
- - Direcția timpului
- - - Soluție de cauzalitate
- - - Soluție termodinamică
- - - Soluții logice
- - Flux temporal
- - Dualități
- - Presentismul și eternismul
- - Endurantismul și perdurantismul
- 3.4.3 Filosofia acțiunii
- 3.5 Alte ramuri ale filosofiei
- 3.5.1 Axiologia
- - Istorie
- - Probleme în studiile de comunicare
- 3.5.2 Cosmologia
- - Discipline
- - - Cosmologie fizică
- - - Cosmologia religioasă sau mitologică
- - - Cosmologia filosofică
- 3.5.3 Metafilosofia
- - Relația cu filosofia
- - Terminologie
- 3.5.3.1 Hermeneutica
- - Etimologie
- - - Etimologia populară
- - Hermeneutica filosofică
- - - Hermeneutica modernă
- - - - Schleiermacher (1768-1834)
- - - - Dilthey (1833-1911)
- - - - Heidegger (1889-1976)
- - - - Gadamer (1900-2002) și colab.
- - - - Noua hermeneutică
- - - - Hermeneutica marxistă
- - - - Hermeneutica obiectivă
- 3.6 Filosofia practică
- - Scopul filosofiei
- - - Ontologie
- - - Axiologie
- - - Epistemologie
- - Proces
- 3.7 Filosofia teoretică
- 4 Concepte filosofice
- 4.1 Concepte
- - Concepte în teoria reprezentării minții
- - Natura conceptelor

- - - Concepte a priori
- - - Conținutul încorporat
- - - Ontologie
- - Reprezentări mentale
- - Teorii notabile privind structura conceptelor
- - - Teoria clasică
- - - - Argumente împotriva teoriei clasice
- - - Teoria prototipului
- - - Teoria-teorie
- - Ideastezia
- - Etimologie
- 4.2 Conceptualism
- - Conceptualismul în scholasticism
- - Conceptualismul modern
- - Conceptualismul și experiența perceptuală
- 4.3 Materialism
- - Prezentare generală
- - Istorie
- - - Perioada axială
- - - Era comună
- - - Filosofia modernă
- - - Filosofia contemporană
- - - - Filosofia continentală
- - - - Filosofia analitică
- - Definirea materiei
- - Fizicalismul
- - Critici și alternative
- - - Din partea oamenilor de știință
- - - - Mecanica cuantică
- - - - Fizica digitală
- - - Opinii religioase și spirituale
- - - Obiecții filosofice
- - - - Idealisme
- - - Materialismul ca metodologie
- 4.4 Idealism
- - Definiții
- - Idealismul clasic
- - - Filosofia pre-socratică
- - - Platonismul și neoplatonismul
- - Filosofia creștină
- - Filosofia chineză
- - Idealismul subiectiv
- - Idealismul transcendențial
- - Idealismul obiectiv
- - - Idealismul absolut

- - - Idealismul real
- - - Idealism pluralist
- 4.5 Realism
 - - Istoria realismului metafizic
 - - - Filosofia greacă antică
 - - - Filosofia medievală
 - - - Filosofia modernă timpurie
 - - - Filosofia modernă târzie
 - - - Filosofia contemporană
- 4.6 Empirism
 - - Istorie
 - - - Fundal
 - - - Empirismul timpuriu
 - - - Italia Renașterii
 - - - Empirismul britanic
 - - - Fenomenalism
 - - - Empirismul logic
 - - - Pragmatism
- 4.7 Nominalism
 - - Istorie
 - - - Filosofia greacă veche
 - - - Filosofia medievală
 - - - Filosofia modernă și contemporană
 - - Problema universalelor
 - - Tipuri
 - - - Filosofie analitică și matematică
 - - Critica originilor istorice ale termenului
- 4.8 Atomism
 - - Reducționism
 - - Antichitate
 - - - Atomismul grecesc
 - - - - Geometrie și atomi
 - - - - Respingerea în aristotelianism
 - - - - Atomismul antic târziu
 - - - - Atomism și etică
 - - - Atomismul indian
 - - Evul Mediu
 - - - Hinduismul medieval
 - - - Budismul medieval
 - - - Islamul medieval
 - - - Creștinătatea medievală
 - - Renașterea atomismului
 - - - Corpuscularianism
 - - Teoria atomică modernă
- 4.9 Monism

- - Definiții
- - Istorie
- - În filosofie
- - - Tipuri
- - - Filosofi moniști
- - - - Pre-socratici
- - - - Post-socratici
- - - - Moderni
- - - - Moniști în neuroștiințe
- 4.10 Relativism
- - Forme de relativism
- - - Relativism antropologic versus relativism filosofic
- - - Relativism descriptiv versus relativism normativ
- - Poziții înrudite și contrastante
- - Critici
- - Puncte de vedere filosofice
- - - Antichitate
- - - - Sofism
- - - - Pironism
- - - Modern
- - - - Bernard Crick
- - - - Paul Feyerabend
- - - - Thomas Kuhn
- - - - George Lakoff și Mark Johnson
- - - - Robert Nozick
- - - - Joseph Margolis
- - - - Richard Rorty
- - - - Nalin de Silva
- - - Postmodernism
- 4.11 Emergența
- - În filosofie
- - - Definiții
- - - Emergența puternică și slabă
- - - Calitate obiectivă sau subiectivă
- 4.12 Absolut
- - Încercările de formulare conceptuală
- - - Coincidentia oppositorum a lui Mircea Eliade
- - - Mysterium tremendum et fascinans al lui Rudolf Otto
- - - "Sensul elementar" al lui Lonergan
- 4.13 Argumente
- - Formal și informal
- - Tipuri standard
- - - Argumente deductive
- - - Argumente inductive
- 4.14 Enactivism

- - Aspecte filosofice
- 5 Școli și tradiții filosofice
- 5.1 Tradiții majore în filosofie
- 5.1.1 Filosofia analitică
- - Istorie
- - - Analiza lingvistică ideală
- - - Pozitivismul logic
- - - Analiza limbajului obișnuit
- - Conceptul analitic contemporan
- - - Filosofia minții și știința cognitivă
- - - Etica în filosofia analitică
- - - - Meta-etica
- - - - Etica normativă
- - - - Etica aplicată
- - - Filosofia analitică a religiei
- - - Filosofia politică
- - - - Liberalism
- - - - Marxism analitic
- - - - Comunitarismul
- - - Metafizica analitică
- - - Filosofia limbajului
- - - Filosofia științei
- - - Epistemologie
- - - Estetică
- 5.1.2 Filosofia continentală
- - Termenul
- - Istorie
- - Evoluții anglo-americe recente
- 5.2 Mișcări filosofice
- 5.2.1 Antichitate
- 5.2.1.1 Confucianism
- - Terminologie
- - - Cinci viziuni clasice (五经, Wǔjīng) și confucianiste
- - Doctrină
- - - Teorie și teologie
- - - - Tiān și zeii
- - - Moralitate socială și etică
- - - - Umanitate
- - - - Rit și centrare
- - - - Loialitate
- - - - Pietatea filială
- - - Relații
- - - Junzi
- - - Rectificarea numelor

- - Istorie
- - Guvernare
- - Meritocrație
- - Influențe
- - - În Europa secolului al XVII-lea
- - Critici
- - - Femeile în gândirea confuciană
- 5.2.1.2 Platonism
- Filosofie
- Istorie
- - Filosofia antică
- - - Academia
- - - Academia sceptică
- - - Platonismul mediu
- - - Neoplatonism
- - Filosofia medievală
- - - Creștinismul și platonismul
- - Filosofia modernă
- - - Renaștere
- - Filosofia contemporană
- - - Platonismul modern
- - - - Analitic
- - - - Continental
- 5.2.1.2.1 Realismul platonice
- - Universale
- - - Teorii despre universale
- - - Forme
- - Particulare
- - Critici
- - - Critica inherenței
- - - Critica conceptelor fără percepție senzorială
- 5.2.1.3 Aristotelianism
- - Istorie
- - - Grecia antică
- - - Imperiul Bizantin
- - - Lumea islamică
- - - Europa de Vest
- - - Era modernă
- - - Aristotelianismul contemporan
- - Critici
- 5.2.1.4 Pitagorism
- - Istorie
- - Tradiții filosofice
- - - Akousmatikoi
- - - Ritualuri

- - Filosofie
- - - Aritmetică și numere
- - - Geometrie
- - - Muzică
- - - Armonie
- - - Cosmologie
- - - Justiție
- - - Trup și suflet
- - - Vegetarianism
- - Filosofi femei
- - Influența asupra lui Platon și Aristotel
- - Neopitagorism
- - Influența ulterioară
- - - Creștinismul timpuriu
- - - Numerologie
- - - Matematică
- - - Evul Mediu
- - - Știința occidentală
- 5.2.1.5 Pironism
- - Origini
- - Filosofie
- - Practica
- - - Cele zece moduri ale lui Aenesidemus
- - - Cele cinci moduri ale lui Agrippa
- - Texte
- - Asemănări cu budismul
- - Influența
- 5.2.1.6 Stoicism
- - Nume
- - Obiectivele de bază
- - Istorie
- - Logica
- - - Logica propozițională
- - - Categorii
- - - Epistemologie
- - Fizică
- - Etică
- - - Doctrina „lucrurilor indiferente”
- - - Exercițiu spiritual
- - Filosofia socială
- 5.2.1.7 Cinism
- - Etimologie
- - Filosofie
- - Istoria cinismului
- - - Influențe

- - - Simbolisme
- - - Antistene
- - - Diogene de Sinope
- - - Crates din Teba
- - - Alți cinici
- - Cinismul în lumea romană
- - Cinism și creștinism
- - - Isus ca cinic evreiesc
- - - Influențe cinice asupra creștinismului timpuriu
- 5.2.2 Perioada medievală
- 5.2.2.1 Neo-confucianism
- - Originile
- - Filosofia
- - Canonul confucianist
- - Noul confucianism
- 5.2.2.2 Neoplatonism
- - Origini ale termenului
- - Originile și istoria neoplatonismului clasic
- - - Elenism
- - - Saccas
- - - Plotin
- - - Porfir
- - - Iamblichus
- - - Academii
- - Idei
- - - Unul
- - - Emanatii
- - - - Demiurg sau Nous
- - - - Anima mundi
- - - - Lumea fenomenală
- - - Ierarhie cerească
- - - Rău
- - - Întoarcerea la Unul
- 5.2.2.3 Tomism
- - Filosofia tomistică
- - - Prezentare generală
- - - 24 teze tomistice
- - - - Ontologie
- - - - Cosmologie
- - - - Psihologie
- - - - Dumnezeu
- - Metafizica
- - - Predicația
- - - Ființa
- - - Cauzalitatea

- - - Bunătate
- - - Existența lui Dumnezeu
- - - Viziunea despre Dumnezeu
- - Antropologia
- - - Sufletul
- - - Etica
- - - Legea
- - - Liberul arbitru
- - Epistemologia
- - Impact
- - Perspective academice
- - - René Descartes
- - - G. K. Chesterton
- - Școli și interpretări recente
- - - Tomismul neo-scolastic
- - - Tomismul din Cracovia
- - - Tomismul existențial
- - - Tomismul River Forest
- - - Tomismul transcendental
- - - Tomismul Lublin
- - - Tomismul analitic
- - Critici
- 5.2.2.4 Scolastica
- - Etimologie
- - Istorie
- - - Scholastica timpurie
- - - Înalta scolastică
- - - Scolastica spaniolă
- - - Scolastica analitică
- - Metoda scolastică
- - Instruirea scolastică
- 5.3 Perioada modernă
- 5.3.1 Empirism
- - Etimologie
- - Istorie
- - - Empirismul timpuriu
- - - Italia Renașterii
- - - Empirismul britanic
- 5.3.2 Esențialism
- - În filosofie
- - - Esențialismul metafizic
- - - În etică
- 5.3.3 Existențialism
- - Etimologie
- - Aspecte definiționale și fundal

- - Concepte
- - - Existența precede esența
- - - Absurditatea
- - - Facticitatea
- - - Autenticitate
- - - Altul și Privirea
- - - Angoasa și teama
- - - Disperarea
- - Opoziția la pozitivism și raționalism
- - Religie
- - Confuzia cu nihilismul
- - Istorie
- - - Secolul al XIX-lea
- - - - Kierkegaard și Nietzsche
- - - - Dostoievski și Sartre
- - - Începutul secolului XX
- - - După al doilea război mondial
- - Influențe în afara filosofiei
- - - Artă
- - - - Film și televiziune
- - - - Literatură
- - - - Teatru
- - - Psihanaliză și psihoterapie
- - Critici
- - - Critici generale
- - - Filosofia lui Sartre
- 5.3.4 Idealismul german
- - Înțelesul idealismului
- - Istorie
- - Teoreticienii
- - - Kant
- - - Jacobi
- - - Reinhold
- - - Schulze
- - - Fichte
- - - Schelling
- - - Schleiermacher
- - - Maimon
- - - Hegel
- - Răspunsuri
- - - Neokantianism
- - - Hegelianism
- - - Schopenhauer
- - - Idealismul britanic
- - - Statele Unite

- - - Ortega y Gasset
- - - George Santayana
- - - G. E. Moore
- - - Slavoj Žižek
- - - Hannah Arendt
- 5.3.5 Logicism
 - - Prezentare generală
 - - Originea numelui „logicism”
 - - Intenția, sau obiectivul, logismului
 - - Epistemologie, ontologie și logicism
 - - Neo-logicism
- 5.3.6 Pozitivismul logic
 - - Originile
 - - Definiții
 - - Dezvoltare
 - - Rădăcini
 - - - Limba
 - - - Logicismul
 - - - Empirismul
 - - Istoria timpurie
 - - - Viena
 - - - Berlin
 - - - Rivali
 - - - Export
 - - Principii
 - - - Decalaj analitic / sintetic
 - - - Decalaj observare / teorie
 - - - Semnificație cognitivă
 - - - - Verificare
 - - - - Confirmare
 - - - - Verificare slabă
 - - Filosofia științei
 - - - Explicație
 - - - Unitatea științei
 - - - Reducerea teoriei
 - - Critici
 - - - Quine
 - - - Hanson
 - - - Popper
 - - - Kuhn
 - - - Putnam
 - - Declinul
- 5.3.7 Marxism
 - - Etimologie
 - - Prezentare generală

- - Materialismul istoric
- - - Critica capitalismului
- - - Clase sociale
- - Revoluție, socialism și comunism
- - Marxismul clasic
- - Marxismul academic
- - Critica
- - - Critici generale
- - - Critici epistemologice și empirice
- - - Critici socialiste
- - - Critici anarhiste și libertariene
- - - Critici economice
- 5.3.8 Poststructuralism
- - Post-structuralism și structuralism
- - - Controverse
- - Istorie
- - Lucrări majore
- - - Barthes și nevoia de metalimbaj
- - - Prelegerea lui Derrida la Johns Hopkins
- 5.3.9 Pragmatism
- - Origini
- - Obiectivele de bază
- - - Anti-reificarea conceptelor și teoriilor
- - - Naturalism și anti-cartesianism
- - - Reconcilierea anti-scepticismului și a falibilismului
- - - Teoria pragmatistă a adevărului și a epistemologiei
- - În alte domenii ale filosofiei
- - - Filosofia științei
- - - Logică
- - - Metafizică
- - - Filosofia minții
- - - Etică
- - - Estetică
- - - Filosofia religiei
- - Neopragmatism
- - Moștenirea și relevanța contemporană
- - - Efecte asupra științelor sociale
- - - Efecte asupra administrației publice
- - - Efecte asupra feminismului
- - Critici
- 5.3.10 Raționalism
- - Utilizarea filosofică
- - - Teoria justificării
- - - Tezele raționalismului
- - - Teza de intuiție/deducție

- - - - Teza cunoașterii înnăscute
- - - - Teza conceptului înnăscut
- - - - Celelalte două teze
- - Fundal
- - Istorie
- - - Filosofia raționalistă din antichitate
- - - - Pitagora (570–495 î.e.n.)
- - - - Platon (427-347 î.e.n.)
- - - - Aristotel (384-322 î.e.n.)
- - - Evul Mediu
- - - Raționalismul clasic
- - - - René Descartes (1596–1650)
- - - - Baruch Spinoza (1632–1677)
- - - - Gottfried Leibniz (1646–1716)
- - - - Immanuel Kant (1724-1804)
- - - Raționalismul contemporan
- 5.3.11 Structuralism
- - Variații
- - - Realism structural epistemic
- - - - Problema Newman
- - - - Răspuns la problema Newman
- - - - Critici suplimentare
- - - Realism structural ontic
- - Definiția structurii
- - Structuri propuse
- 6 Dumnezeu (Religia)
- Concepții generale
- - Unicitatea
- - Teismul, deismul și panteismul
- - Alte concepte
- Perspective non-teiste
- - Agnosticismul și ateismul
- - Antropomorfism
- 6.1 Filosofia religiei
- - Prezentare generală
- - Teme și probleme de bază
- - - Realitatea Fundamentală
- - - - Monoteism
- - - - Concepții non-teistice
- - - Credința și rațiunea
- - - Știință
- - - Experiență religioasă
- - - - Tipuri
- - - - Perennialism vs constructivism
- 6.2 Argumentul teleologic (Argumentul designului inteligent)

- - Istorie
- - - Filosofia clasică
- - - - Socratici și pre-socratici
- - - - Platon și Aristotel
- - - - Era romană
- - - Filosofia și teologie medievală
- - - - Scriitori creștini clasici târzii
- - - - Filosofia islamică
- - - - Filosofia evreiască
- - - - Thomas Aquinas
- - - Modernitatea
- - - - Newton și Leibniz
- - - - Empirici britanici
- - - - Teologia naturală a lui Derham
- - - - Analogia ceasornicarului
- - - Adepți recenți
- - - - Argumente probabilistice
- - - - Universul bine ajustat
- - - - Știința creației și proiectarea inteligentă
- - - - Eficiența nerezonabilă a matematicii
- - - - Propunerea „a treia cale”
- - - - Întregul în interacție
- - Discuții similare în alte civilizații
- - - Hinduism
- - - Critica budistă a logicii hinduse Nyaya
- - - Confucianism
- - - Taoism
- - Critici ale argumentului teleologic
- - - Clasici
- - - David Hume
- - - Immanuel Kant
- - - Nu dovedește existența lui Dumnezeu
- - - Argumentul improbabilității
- - - Un argument greșit
- - - Percepția scopului în biologie
- - - Fideism
- - - Alte critici
- 6.3 Argumentul ajustării fine
- - Argumente filosofice
- - Design inteligent
- - Critici ale argumentului ajustării fine
- 6.4 Argumentul cauzei primare (Argumentul cosmologic)
- - Istoria
- - Versiuni ale argumentului
- - - Argumentul din contingență

- - - In esse și in fieri
- - - Argumentul cosmologic Kalām
- - - Argumentul metafizic pentru existența lui Dumnezeu
- - Critica argumentului Primei Cauze
- - - Ce este cauza Primei Cauze?
- - - Nu este o dovadă pentru un Dumnezeu teist
- - - Existența buclelor cauzale
- - - Existența lanțurilor cauzale infinite
- - - Cosmologia Big Bang
- 6.5 Argumentul ontologic
- - Clasificare
- - Dezvoltare
- - - Anselm
- - - René Descartes
- - - Baruch Spinoza
- - - Gottfried Leibniz
- - - Mulla Sadra
- - - Immanuel Kant
- - - Kurt Gödel
- - - Versiuni modale ale argumentului ontologic
- - - - Hartshorne și Malcolm
- - - - Alvin Plantinga
- - - Dictonul lui Sankara
- - - Raționament automat
- - - Alte formulări
- - Critica argumentului ontologic
- - - Gaunilo
- - - Thomas Aquinas
- - - David Hume
- - - Immanuel Kant
- - - Douglas Gasking
- - - Coerența unei ființe maxime
- - - Existența vs. esența
- 6.6 Cunoașterea, dovada și existența lui Dumnezeu
- - Poziții
- - Probleme filosofice
- - - Problema supranaturalului
- - - Natura dovezilor și argumentelor relevante
- - - Diferit de gândirea occidentală
- 6.7 Problema răului
- - Formulare și argumente detaliate
- - - Problema logică a răului
- - - Problema demonstrativă a răului
- - - Problema răului și a suferinței animalelor
- - Filosofii

- - - Epicur
- - - David Hume
- - - Gottfried Leibniz
- - - Thomas Robert Malthus
- - - Immanuel Kant
- - Corolare
- - - Problema binelui
- - - Moralitatea
- - Încercări de soluționare a problemei răului
- - - Teism sceptic
- - - Răspunsuri „bine mai mare”
- - - Liberul arbitru
- - - Liberul arbitru și suferința animalelor
- - - Raiul și liberul arbitru
- - - Teodicul procesului
- - - Teodicul creator de suflete sau irenean
- - - Teodicul cruciform
- - - Viața de apoi
- - - Negarea existenței răului
- - - Răul ca absența binelui (teoria privării)
- - - Răul ca iluzie
- - - Întoarcerea meselor
- - - Motive ascunse
- - - Vieți anterioare și karma
- - - Pandeism
- - - Provocarea Dumnezeului rău
- 6.8 Liberul arbitru
- - Filosofia occidentală
- - Liberul arbitru în teologie
- - Pledoarii comune
- 6.8.1 Argumentul din liberul arbitru
- - Omnisciența și liberul arbitru
- - Argumentul din liberul arbitru pentru inexistența lui Dumnezeu
- 6.9 Argumentul din miracole
- - Critici
- - David Hume despre miracole
- - - Argumentul
- - - Critica
- 6.10 Argumentul jucătorului: Pariul lui Pascal
- - Pariul
- - Explicație
- - - Incapacitatea de a crede
- - - Analiza cu teoria deciziei
- - - Neînțelegerea pariului
- - Critica argumentului jucătorului

- - - Eșecul de a dovedi existența lui Dumnezeu
- - - Argumentul din revelații inconsistente
- - - Argumentul din credința neautentică
- 6.11 Credința religioasă
- - Etapele dezvoltării credinței
- - - Etapele credinței
- - Opinii religioase
- - - Credința Bahá'í
- - - Budism
- - - Creștinism
- - - - Opinii apologetice creștine
- - - - Catholicism
- - - - Biserica lui Isus Hristos a Sfinților din Zilele din Urmă (mormonii)
- - - Hinduism
- - - Islam
- - - Iudaism
- - - Sikhism
- - Validitatea epistemologică
- - - Fideism
- - - Suport
- - - Critici
- 6.12 Moartea
- - Termeni asociați
- - Senectutea
- - Semne de moarte biologică
- - Conceptul de moarte
- - Moartea în societate și cultură
- 6.13 Epicureism
- - Istorie
- - Filosofie
- - Etica
- - Politica
- - Religie
- - Epistemologie
- - Tetrpharmakos
- - Critici
- 6.13.1 Hedonism
- - Istoria dezvoltării
- - - Civilizația sumeriană
- - - Egiptul antic
- - - Școli clasice din antichitate
- - - - Școala cirenaică
- - - Epicureismul
- - - Yangism
- - - Iudaism

- - - Creștinism
- - - Hinduism
- - - Utilitarism
- - - Libertinaj
- - Abordări contemporane
- - - Michel Onfray
- - - Aboliționism
- - - Dan Haybron
- - Hedonismul ca bază științifică pentru previziuni viitoare pe termen lung
- - Critici
- 6.14 Nemurirea
- - Abordări științifice
- - Abordări religioase
- - Nemurirea biologică
- - - Specii biologice nemuritoare
- - - Evoluția îmbătrânirii
- - Speranțe privind nemurirea biologică umană
- - - Substanțe care prelungesc durata de viață
- - - Nemurirea tehnologică
- - - Crionica
- - - Încărcarea minții la calculator
- - - Cibernetica
- - - Nemurirea evoluționară
- - Puncte de vedere religioase
- - - Religia greacă antică
- - - Marii maeștri
- - - Budism
- - - Creștinism
- - Etica nemuririi
- - - Indezirabilitatea nemuririi

Cuprins

Filosofie.....	1
Noțiuni de bază	1
Volumul 2.....	1
Cuprins Volumul 1	3
10 Aparență și realitate (Realitatea)	32
Folosirea filosofică modernă.....	32
Științific	33
Mecanic.....	34
Grup și social	34
10.1 Realitatea.....	35
Concepte înrudite	35
Filosofia occidentală.....	36
Științe fizice	42
Tehnologie.....	44
10.2 Filosofia percepției	45
Categorii de percepție.....	46
Explicații filosofice ale percepției	47
Reprezentarea spațială.....	48
10.3 Realismul naiv (direct).....	48
Prezentare generală	49
Realism naiv și științific sau realism direct și indirect	50
Realitate virtuală și realism.....	52

10.4 Argumentul iluziei	53
Argumentul iluziei, critica realismului direct.....	54
Critica argumentului iluziei	55
10.5 Argumentul visului	57
Rezumat	57
Paradoxul lui Hutton	58
Simularea realității	59
Discuție critică	59
10.6 Halucinația	60
10.7 Memoria	61
Neuroștiințe cognitive	62
10.8 Cogito, ergo sum	64
În scrierile lui Descartes	64
Interpretare	67
Predecesori	68
Critici	69
10.9 Realismul reprezentativ (indirect).....	71
Istorie	72
Critica realismului indirect (reprezentativ).....	73
Teoria adverbială.....	75
10.10 Fenomenologia	76
Prezentare generală	77
Prezentare istorică a utilizării termenului	79
Varietăți de fenomenologie	81
Concepte.....	82

<i>Investigații logice</i> a lui Husserl (1900/1901).....	84
Transcendentalismul de după <i>Idei</i> (1913)	84
Realism	85
Existențialism.....	85
Gândirea orientală.....	86
Abordări la tehnologie.....	87
10.11 Fenomenalism.....	88
Critici	90
10.12 Cauzalitate	91
Concept.....	92
Teorii	95
Istorie	100
Realismul cauzal	106
Cuprins.....	108
Cartea.....	134
De ce să alegi această carte?	134
Cine poate beneficia de această carte?	135
Puncte de interes	135
Unde poate fi achiziționată?	135
Despre autor	137
Nicolae Sfetcu.....	137
Contact.....	137
Editura.....	138
MultiMedia Publishing	138

10 Aparență și realitate (Realitatea)

Un **fenomen** (greacă: φαίνόμενον, *phainómenon*, din verbul *phainein*, a arăta, a străluci, a apărea, a manifesta sau a se manifesta) este orice lucru care se manifestă. Fenomenele sunt adesea, dar nu întotdeauna, înțelese ca "lucruri care apar" sau "experiențe" pentru o ființă care simte, sau în principiu pot fi așa.

Termenul a intrat în uzul filosofiei moderne prin Immanuel Kant, care l-a contrastat cu *noumenon*. Spre deosebire de un fenomen, un noumenon nu poate fi observat direct. Kant a fost puternic influențat de Gottfried Wilhelm Leibniz în această parte a filosofiei sale, în care fenomenul și noumenon servesc ca termeni tehnici interdependenți. Cu mult înainte de aceasta, filosoful antic pirronist Sextus Empiricus a folosit de asemenea fenomen și noumenon ca termeni tehnici interdependenți.

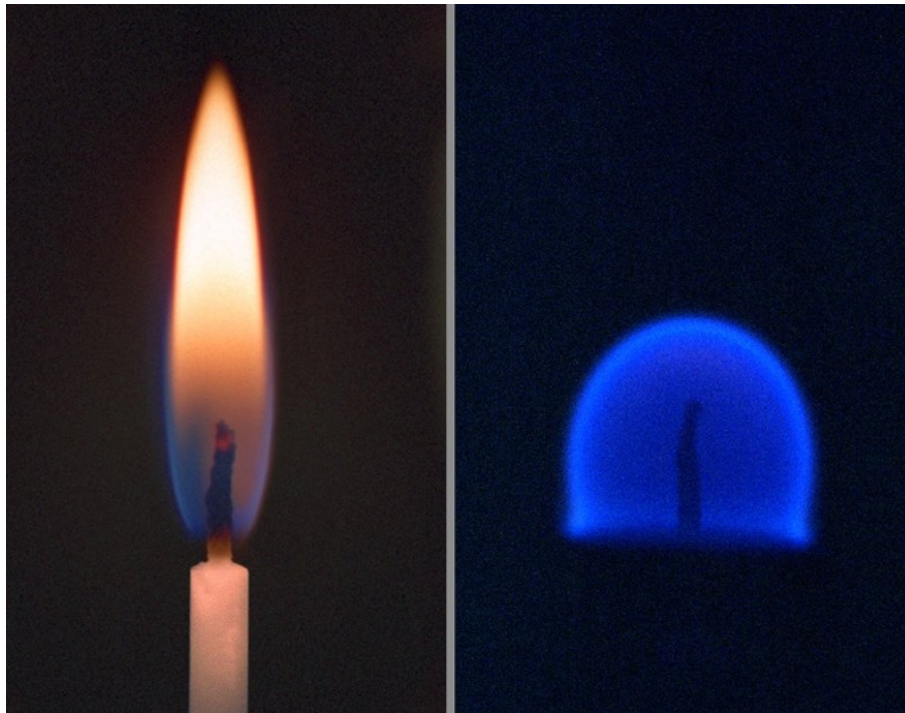
(Fenomene din camera cu ceață. Oamenii de știință folosesc fenomene pentru a rafina unele ipoteze și, uneori, pentru a respinge o teorie. Sursa: Bionerd, https://en.wikipedia.org/wiki/File:Cloud_chamber_bionerd.jpg, CC Attribution-Share Alike 3.0 Unported license)

Folosirea filosofică modernă

În utilizarea filosofică modernă, termenul "fenomene" a ajuns să însemne "ceea ce este experimentat este baza realității". În *Disertația inaugurală, despre forma și principiile lumii sensibile și inteligibile* (1770), Kant teoreticizează faptul că mintea umană este limitată la lumea logică și astfel poate interpreta și înțelege doar evenimentele în funcție de apariția lor fizică. El a scris că oamenii pot deduce numai la fel de mult ca simțurile lor, dar nu pot să

experimenteze obiectul propriu-zis. Astfel, termenul *fenomen* se referă la orice incident care merită cercetare și investigații, în special evenimente care sunt deosebit de neobișnuite sau de o importanță distinctivă. Potrivit enciclopediei Columbia, "filosofii moderni au folosit "fenomen" pentru a desemna ceea ce este reținut înainte ca judecata să fie aplicată". Acest lucru nu poate fi posibil dacă observarea include presupuziții teoretice.

Științific

(Comparație între o flacără de lumânare pe Pământ (stânga) și într-un mediu de microgravitație, cum ar fi cel descoperit pe Stația Spațială Internațională (dreapta). Se observă același fenomen de arsură, dar se observă și fenomene de formă și colorare diferite.)

În utilizarea științifică, un fenomen este orice eveniment care este observabil, oricât de comun ar fi acesta, chiar dacă necesită utilizarea instrumentelor de observare, înregistrare sau compilare a datelor care îl privesc. De exemplu, în fizică, un fenomen poate fi descris de un sistem de informație legat de materie, energie sau spațiu, cum ar fi observațiile lui Isaac Newton despre orbita și gravitația lunii, sau observațiile lui Galileo Galilei despre mișcarea unui pendul.

Un alt exemplu de fenomene științifice poate fi găsit în experiența senzațiilor membrului fantomă. Această apariție, senzația de simț în membrele amputate, este raportată la peste 70% din persoanele amputate. Deși membrul nu mai este prezent, aceștia raportează încă senzații. Acesta este un eveniment extraordinar care sfidează logica tipică și a fost o sursă de multă curiozitate în domeniul medical și fiziologic.

(Arderea unui chibrit este o ocurență sau eveniment observabil și, prin urmare, un fenomen. Sursa: Sebastian Ritter (Rise0011), <https://en.wikipedia.org/wiki/File:Streichholz.jpg>, CC Attribution-Share Alike 2.5 Generic license)

Mecanic

Un fenomen mecanic este un fenomen fizic asociat cu echilibrul sau mișcarea obiectelor.

Câteva exemple sunt pendulul lui Newton, motoarele și pendurile duble.

Grup și social

Fenomenele de grup se referă la comportamentul unui anumit grup de entități individuale, de obicei organisme și mai ales persoane. Comportamentul indivizilor se schimbă adesea într-un context de grup în diferite moduri și un grup poate avea propriile comportamente care nu sunt posibile pentru un individ din cauza mentalității de grup.

Fenomenele sociale se aplică în mod special organismelor și oamenilor în care acele stări subiective sunt implicate în termen. Atitudinile și evenimentele specifice unui grup pot avea efecte dincolo de grup și fie pot fi adaptate de societatea mai largă, fie văzute ca aberante, fiind pedepsite sau evitate.

10.1 Realitatea

Realitatea este suma sau agregatul a tot ce este real sau existent, spre deosebire de ceea ce este doar imaginar. Termenul este de asemenea folosit pentru a se referi la starea ontologică a lucrurilor, indicând existența lor. În termeni fizici, realitatea este totalitatea universului, cunoscută și necunoscută. Întrebările filosofice despre natura realității sau a existenței sau a ființei sunt considerate de domeniul ontologiei, care este o ramură majoră a metafizicii în tradiția filosofică occidentală. Întrebările ontologice apar de asemenea în diverse ramuri ale filosofiei, inclusiv filosofia științei, filosofia religiei, filosofia matematicii și logica filosofică. Acestea includ întrebări cu privire la faptul dacă numai obiectele fizice sunt reale (fizicismul), dacă realitatea este fundamental imaterială (de ex., idealismul), dacă există entități ipotetice neobservabile prevăzute de teorii științifice, dacă există Dumnezeu, dacă există numere și alte obiecte abstracte; dacă există lumi posibile.

Concepte înrudite

Viziuni și teorii ale lumii

O utilizare comună colocvială pe care ar avea-o *realitatea* este cea de "percepții, credințe și atitudini față de realitate", ca în "Realitatea mea nu este realitatea voastră". Acest lucru este adesea folosit doar ca un colocvialism care indică faptul că părțile într-o discuție sunt de acord sau ar trebui să fie de acord să nu aprofundeze exagerat concepții profund diferite despre ceea ce este real. De exemplu, într-o discuție religioasă între prieteni, s-ar putea spune (folosind umorul): "S-ar putea să nu fiți de acord, dar în realitatea mea, toată lumea merge în rai".

Realitatea poate fi definită într-un mod care să o conecteze la viziuni asupra lumii sau părți ale acestora (cadre conceptuale): Realitatea este totalitatea lucrurilor, structurilor (reale și conceptuale), evenimentelor (trecute și prezente) și a fenomenelor, fie observabile, fie nu. Este ceea ce o viziune asupra lumii (fie că se bazează pe experiența umană individuală sau comună) în cele din urmă încearcă să o descrie.

Anumite idei din fizică, filosofie, sociologie, critică literară și alte domenii formează teorii diferite ale realității. O astfel de convingere este că pur și simplu nu există nici o realitate dincolo de percepțiile sau convingerile pe care le avem despre realitate. Astfel de atitudini sunt rezumate în declarația populară: "Percepția este realitatea" sau "Viața este modul în care percepeți realitatea" sau "Realitatea este ceea ce puteți să îndepărtați" (Robert Anton Wilson), și ele indică antirealismul - opinia că nu există o realitate obiectivă, fie că este recunoscută explicit sau nu.

Multe dintre conceptele de știință și filosofie sunt deseori definite cultural și social. Această idee a fost elaborată de Thomas Kuhn în cartea sa "*Structura revoluțiilor științifice*" (1962). *Construcția socială a realității*, o carte despre sociologia cunoașterii, scrisă de Peter L. Berger și Thomas Luckmann, a fost publicată în 1966. Acesta a explicat modul în care

cunoașterea este dobândită și utilizată pentru înțelegerea realității. Din toate realitățile, realitatea vieții de zi cu zi este cea mai importantă, deoarece conștiința noastră ne cere să fim complet conștienți și atenți la experiența vieții cotidiene.

Filosofia occidentală

Filosofia abordează două aspecte diferite ale subiectului realității: natura realității în sine și relația dintre minte (precum și limba și cultura) și realitate.

Pe de o parte, *ontologia* este studiul existenței, iar tema centrală a domeniului este exprimată, în mod diferit, din punct de vedere al ființei, existența, "ce este", și realitatea. Sarcina în ontologie este aceea de a descrie cele mai generale categorii de realitate și modul în care acestea sunt interdependente. Unii filosofi trasează o distincție între realitate și existență. De fapt, mulți filosofi analiști tind să evite termenul "real" și "realitate" în discutarea problemelor ontologice. Dar pentru cei care ar trata "este real" în același mod în care tratează "există", una dintre întrebările principale ale filosofiei analitice a fost dacă existența (sau realitatea) este o proprietate a obiectelor. A fost susținută pe scară largă de către filosofi analiști că nu este deloc o proprietate, deși această părere a pierdut un anumit teren în ultimele decenii.

Pe de altă parte, în special în discuțiile despre obiectivitate care se regăsesc atât în metafizică, cât și în epistemologie, discuțiile filosofice despre "realitate" se referă adesea la modurile în care realitatea *depinde* sau nu în vreun fel *de* (sau, pentru a folosi jargonul la modă, "este construită" din) factori mentali și culturali, cum ar fi percepții, credințe și alte stări mentale, precum și artefacte culturale, cum ar fi religiile și mișcările politice, până la noțiunea vagă de viziune culturală globală comună sau *Weltanschauung*.

Opinia că există o realitate independentă de orice convingeri, percepții etc. se numește *realism*. Mai exact, filosofi vorbesc despre "realismul *despre*" un anumit lucru, cum ar fi realismul despre universalii sau realismul despre lumea exterioară. În general, unde se poate identifica orice clasă de obiect, a cărui existență sau caracteristici esențiale nu se bazează pe percepții, convingeri, limbaj sau orice alt artifact uman, se poate vorbi despre "realismul" aceluia obiect.

De asemenea, se poate vorbi despre *anti-realism* pentru aceleași obiecte. Antirealismul este ultimul dintr-o serie lungă de termeni pentru opiniile opuse realismului. Poate că prima a fost *idealismul*, așa numită deoarece realitatea se spunea a fi în minte sau un produs al ideilor noastre. Idealismul berkeleyan este punctul de vedere, propus de empiricul irlandez George Berkeley, că obiectele de percepție sunt de fapt idei în minte. În această perspectivă, ar fi tentat să spunem că realitatea este o "construcție mentală"; acest lucru nu este însă destul de precis, deoarece, în opinia lui Berkeley, ideile perceptuale sunt create și coordonate de Dumnezeu. Până în secolul al XX-lea, viziuni asemănătoare cu cele ale lui Berkeley au fost numite *fenomenalism*. Fenomenalismul diferă de idealismul Berkeleyan, în primul rând prin faptul că Berkeley credea că mințile sau sufletele nu sunt simple idei, și nici făcute din idei, în timp ce varietățile de fenomenalism, cum ar fi cel pe care îl susține

Russell, au tendința de a merge mai departe pentru a spune că mintea însăși este pur și simplu o colecție de percepții, amintiri etc., și că nu există minți sau suflete în afara acestor evenimente mentale. În cele din urmă, anti-realismul a devenit un termen la modă pentru orice viziune care a susținut că existența unui obiect depinde de minte sau de obiecte culturale. Opinia conform căreia așa-numita lume externă este într-adevăr un artifact social sau cultural, numită *constructivism social*, este o varietate de antirealism. *Relativismul cultural* este punctul de vedere că problemele sociale precum moralitatea nu sunt absolute, ci cel puțin parțial artefacte culturale.

O teorie a corespondenței despre cunoașterea a ceea ce există presupune că cunoașterea adevărată a realității reprezintă corespondența exactă a afirmațiilor și imaginilor realității cu realitatea actuală pe care declarațiile sau imaginile încearcă să o reprezinte. De exemplu, metoda științifică poate verifica dacă o afirmație este adevărată pe baza dovezii observabile că există ceva. Mulți oameni pot să se îndrepte spre Munții Stâncoși și să spună că această zonă montană există și continuă să existe chiar dacă nimeni nu o observă sau nu face declarații despre ea.

Ființa

Natura ființei este un subiect peren în metafizică. De exemplu, Parmenide a afirmat că realitatea era o singură Ființă neschimbătoare, în timp ce Heraclit a scris că toate lucrurile curg. Filosoful din secolul XX, Heidegger, credea că filosofii anteriori au pierdut din vedere problema Ființei (Ființa qua) în favoarea întrebărilor despre existențe (lucruri existente), astfel încât era nevoie de o revenire la abordarea parmenidiană. Un catalog ontologic este o încercare de a enumera elementele constitutive fundamentale ale realității. Întrebarea dacă existența este sau nu un predicat a fost discutată încă din perioada modernă timpurie, nu mai puțin în legătură cu argumentul ontologic pentru existența lui Dumnezeu. Existența, că ceva este, a fost contrastată cu esența, întrebarea despre ce este ceva. Întrucât existența fără esență pare necompletă, ea a fost asociată cu neantul de filosofi precum Hegel. Nihilismul reprezintă o viziune extrem de negativă asupra ființei, iar absolutul una pozitivă.

Percepție

Problema realismului direct sau „naiv”, spre deosebire de realismul indirect sau „reprezentativ”, apare în filosofia percepției și a minții în afara dezbaterii asupra naturii experienței conștiente; întrebarea epistemologică dacă lumea pe care o vedem în jurul nostru este lumea în sine sau doar o copie perceptivă internă a acelei lumi generate de procesele neuronale din creierul nostru. Realismul naiv este cunoscut ca realism direct atunci când este dezvoltat pentru a contracara realismul indirect sau reprezentativ, cunoscut și sub denumirea de dualism epistemologic, poziția filosofică conform căreia experiența noastră conștientă nu este a lumii reale ci a unei reprezentări interne, o replică în realitatea virtuală în miniatură a lumii.

Timothy Leary a inventat influentul termen Reality Tunnel (tunelul realității), prin care el înseamnă un fel de realism reprezentativ. Teoria afirmă că, cu un set subconștient de filtre mentale formate din credințe și experiențe, fiecare individ interpretează în mod diferit aceeași lume, de aceea „Adevărul este în ochiul privitorului”. Ideile sale au influențat activitatea prietenului său Robert Anton Wilson.

Obiecte abstracte și matematica

Statutul entităților abstracte, în special numerele, este un subiect de discuție în matematică.

În filosofia matematicii, cea mai cunoscută formă de realism despre numere este realismul platonian, care le conferă existență abstractă, imaterială. Alte forme de realism identifică matematica cu universul fizic concret.

Abordările anti-realiste includ formalismul și ficționalismul.

Unele abordări sunt selectiv realiste cu privire la unele obiecte matematice, dar nu la altele. Finitismul respinge cantitățile infinite. Ultrafinitismul acceptă cantități finite până la o anumită cantitate. Constructivismul și intuiționismul sunt realiste în legătură cu obiectele care pot fi construite explicit, dar resping utilizarea principiului mijlocului exclus pentru a demonstra existența prin *reductio ad absurdum*.

Dezbaterile tradiționale s-a concentrat pe existența unui domeniu abstract (imaterial, inteligibil) de numere, *pe lângă* lumea fizică (sensibilă, concretă). O dezvoltare recentă este ipoteza universului matematic, teoria conform căreia există doar o lume matematică, lumea finită, cea fizică fiind o iluzie în ea.

O formă extremă de realism despre matematică este ipoteza multiversului matematic avansată de Max Tegmark. Singurul postulat al lui Tegmark este: *Toate structurile care există matematic există, de asemenea, fizic*. Aceasta este, în sensul că „în acele [lumi] suficient de complexe pentru a conține substructuri conștiente de sine [ele] se vor percepe în mod subiectiv ca fiind existente într-o lume „reală” fizică”. Ipoteza sugerează că lumile corespunzătoare diferitelor seturi de condiții inițiale, constante fizice sau ecuații cu totul diferite ar trebui considerate reale. Teoria poate fi considerată o formă a platonismului prin faptul că prezintă existența unor entități matematice, dar poate fi considerată și un monism matematic prin faptul că neagă că există orice, cu excepția obiectelor matematice.

Proprietăți

Problema universalelor este o problemă străveche în metafizica cu privire la existența universalelor. Universalele sunt calități generale sau abstracte, caracteristici, proprietăți, tipuri sau relații generale sau abstracte, cum ar fi bărbat / femeie, solid / lichid / gaz sau o anumită culoare, care pot fi predicate de individuale sau particulare sau că individualele sau particularele pot fi considerate ca partajând sau participative. De exemplu, Scott, Pat și Chris au în comun calitatea universală a *ființei umane* sau a *umanității*.

Școala realistă susține că universalele sunt reale - ele există și sunt distincte de particularele pe care le instanțiază. Există diverse forme de realism. Două forme majore sunt realismul platonice și realismul aristotelic. Realismul platonice este punctul de vedere că universalele sunt entități reale și există independent de particulare. Realismul aristotelic, pe de altă parte, este punctul de vedere că universalele sunt entități reale, dar existența lor depinde de particularele care le exemplifică.

Nominalismul și conceptualismul sunt principalele forme de antirealism despre universale.

Timp și spațiu

O poziție realistă tradițională în ontologie este aceea că timpul și spațiul au existență în afara minții umane. Idealistii neagă sau se îndoiesc de existența unor obiecte independente de minte. Unii anti-realiști a căror poziție ontologică este aceea că obiectele din afara minții există, cu toate acestea, se îndoiesc de existența independentă a timpului și spațiului.

Kant, în *Critica rațiunii pure*, a descris timpul ca o noțiune *a priori* care, împreună cu alte noțiuni *a priori*, cum ar fi spațiul, ne permite să înțelegem experiența sensibilă. Kant neagă că spațiul sau timpul sunt substanță, entități în sine sau învățate prin experiență; el consideră mai degrabă că ambele sunt elemente ale unui cadru sistematic pe care îl folosim pentru a ne structura experiența. Măsurările spațiale sunt utilizate pentru a cuantifica cât de departe sunt obiectele, iar măsurările temporale sunt utilizate pentru a compara cantitativ intervalul dintre (sau durata) evenimentelor. Deși spațiul și timpul sunt considerate ideale transcendental în acest sens, ele sunt, de asemenea, empiric reale, adică nu simple iluzii.

Scriitori idealiști precum J. M. E. McTaggart în *The Unality of Time* au susținut că timpul este o iluzie.

Pe lângă faptul că diferă cu privire la realitatea timpului în ansamblu, teoriile metafizice ale timpului pot diferi în ceea ce privește atribuțiile lor despre realitate la trecut, prezent și viitor separat.

- Prezentismul susține că trecutul și viitorul sunt ireale și doar un prezent în continuă schimbare este real.
- Teoria universului bloc, cunoscută și sub numele de eternalism, susține că trecutul, prezentul și viitorul sunt toate reale, dar trecerea timpului este o iluzie. Se spune adesea că are o bază științifică în relativitate.
- Teoria universului în creștere a blocului susține că trecutul și prezentul sunt reale, dar viitorul nu este.

Timpul și conceptele conexe despre proces și evoluție sunt centrale pentru metafizica de construire a sistemului a lui A. N. Whitehead și Charles Hartshorne.

Lumi posibile

Termenul „lume posibilă” vine din teoria lui Leibniz despre lumile posibile, folosită pentru a analiza necesitatea, posibilitatea și noțiuni modale similare. Realismul modal este părerea, în special propusă de David Kellogg Lewis, că toate lumile posibile sunt la fel de reale ca lumea reală. Pe scurt: lumea actuală este considerată doar una dintre un set infinit de lumi logice posibile, unele „mai apropiate” de lumea actuală și altele mai îndepărtate. Alți teoreticieni pot folosi cadrul lumilor posibile pentru a exprima și explora problemele fără a se angaja în mod ontologic. Teoria lumilor posibile este legată de logica aletică: o propoziție este *necesară* dacă este adevărată în toate lumile posibile și *posibilă* dacă este adevărată în cel puțin una. Interpretarea numeroaselor lumi a mecanicii cuantice este o idee similară în știință.

Teorii ale întregului și filosofia

Implicările filosofice ale unei teorii a întregului (theory of everything) fizică sunt deseori dezbătute. De exemplu, dacă fizicalismul filosofic este adevărat, o teorie a întregului fizică va coincide cu o teorie a întregului filosofică.

Stilul de „construirea sistemului” al metafizicii încearcă să răspundă la *toate* întrebările importante într-un mod coerent, oferind o imagine completă a lumii. S-ar putea spune că Platon și Aristotel sunt exemple timpurii de sisteme cuprinzătoare. În perioada modernă timpurie (secolele al XVII-lea și al XVIII-lea), domeniul de construire a sistemului filosofiei este adesea legat de *metoda* raționalistă a filosofiei, adică tehnica deducerii naturii lumii printr-o rațiune pură *a priori*. Exemple din perioada modernă timpurie care includ monadologia lui Leibniz, dualismul lui Descartes, monismul lui Spinoza, idealismul absolut al lui Hegel și filosofia procesului a lui Whitehead, au fost sisteme ulterioare.

Alți filosofi nu cred că tehnicile sale pot viza atât de sus. Unii oameni de știință cred că este necesară o abordare mai matematică decât filosofia pentru o teorie a întregului, de exemplu Stephen Hawking a scris în *A Brief History of Time* că, chiar dacă am avea o teorie a întregului, ar fi neapărat un set de ecuații. El a scris: „Ce este acela care inspiră foc în ecuații și face un univers să le descrie?”

Realitatea fenomenologică

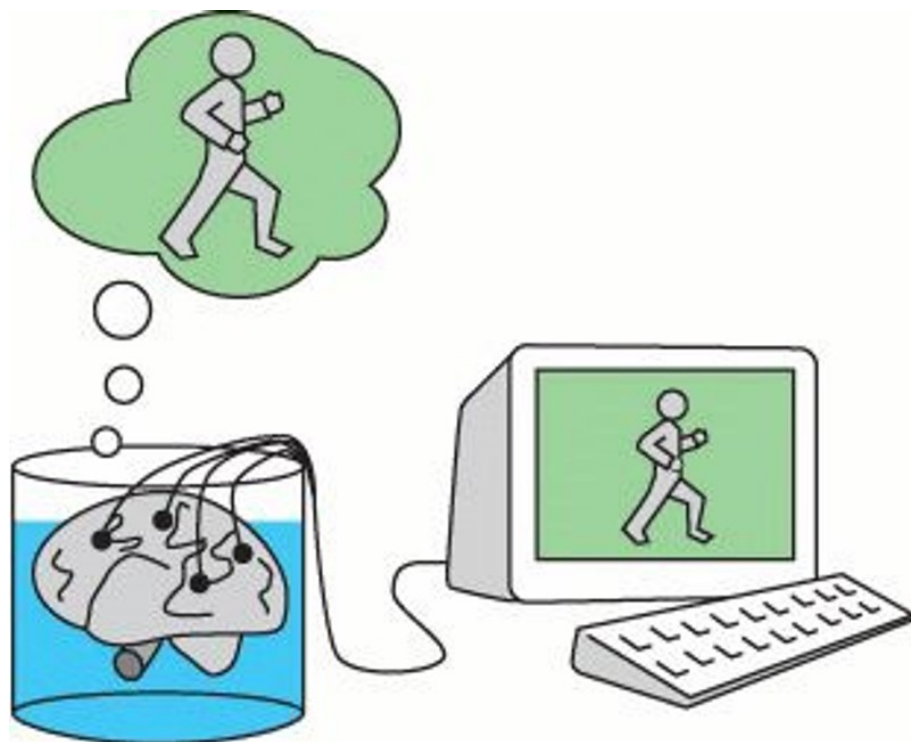
La un nivel mult mai larg și mai subiectiv, experiențele private, curiozitatea, ancheta și selectivitatea implicată în interpretarea personală a evenimentelor modelează realitatea așa cum este văzută de un singur individ și de aceea se numește fenomenologică. Deși această formă de realitate ar putea fi comună și pentru alții, uneori poate fi, de asemenea, atât de unică pentru sine, încât să nu fie niciodată experimentată sau agreată de nimeni altcineva. O mare parte din felul de experiență considerată spirituală apare la acest nivel al realității.

Fenomenologia este o metodă filosofică dezvoltată în primii ani ai secolului XX de Edmund Husserl și un cerc de adepți la universitățile din Göttingen și München din Germania. Ulterior, temele fenomenologice au fost preluate de filosofi din Franța, Statele Unite și din alte părți, deseori în contexte îndepărtate de opera lui Husserl.

Cuvântul *fenomenologie* provine din grecescul *phainómenon*, care înseamnă „ceea ce apare” și *lógos*, care înseamnă „studiu”. În concepția lui Husserl, fenomenologia este preocupată în primul rând de realizarea structurilor conștiinței și a fenomenelor care apar în acte ale conștiinței, obiecte de reflecție sistematică și analiză. O astfel de reflecție trebuia să aibă loc dintr-o perspectivă „primă persoană” extrem de modificată, studiind fenomenele nu așa cum apar în „conștiința” mea, ci în orice conștiință. Husserl credea că fenomenologia ar putea oferi astfel o bază fermă pentru toate cunoștințele umane, inclusiv cunoștințele științifice, și ar putea stabili filosofia ca o „știință riguroasă”.

Concepția lui Husserl despre fenomenologie a fost criticată și dezvoltată nu numai de el însuși, ci și de studentul și asistentul său Martin Heidegger, de existențialiști, precum Maurice Merleau-Ponty, Jean-Paul Sartre și de alți filosofi, precum Paul Ricoeur, Emmanuel Levinas și Dietrich von Hildebrand.

Ipoteze sceptice

care crede că merge. Sursa: (Un creier într-o cuvă Alexander Wivel, <https://en.wikipedia.org/wiki/File:Braininvat.jpg>, CC Attribution 3.0 Unported license)

Ipotezele sceptice din filosofie sugerează că realitatea este foarte diferită de ceea ce credem că este; sau cel puțin că nu putem demonstra că nu este așa. Exemplele includ:

- Ipoteza „Creierul într-un vas” este tratată în termeni științifici. Se presupune că ar putea fi un creier dezmembrat ținut în viață într-o cuvă și alimentat cu false semnale senzoriale de către un om de știință nebun. Aceasta este o premisă a seriei de filme ipoteza Matrix.
- „Argumentul visului” lui Descartes și Zhuangzi presupune că realitatea nu se distinge de un vis.
- Demonul cel rău al lui Descartes este o ființă „la fel de inteligentă și înșelătoare pe cât este de puternică, care și-a îndreptat întregul efort pentru a mă induce în eroare”.
- Ipoteza celor cinci minute (sau ipoteza centrului sau joiismul trecut) sugerează că lumea a fost creată recent împreună cu înregistrări și urme care să indice o vârstă mai mare.
- Ipoteza Matrix sau ipoteza realității simulate sugerează că am putea fi în interiorul unei simulări computerizate sau a unei realități virtuale.

Științe fizice

Realism științific

Realismul științific este, la cel mai general nivel, punctul de vedere că lumea descrisă de știință (poate știința ideală) este lumea reală, așa cum este ea, independent de ceea ce am putea considera noi că este. În cadrul filosofiei științei, este adesea încadrat ca un răspuns la întrebarea „cum trebuie explicat succesul științei?”. Dezbaterea despre succesul științei implică în primul rând statutul entităților care nu sunt direct observabile discutate de teoriile științifice. În general, cei care sunt realiști științifici afirmă că se pot face afirmații fiabile despre aceste entități (de exemplu, că au același statut ontologic) ca entități direct observabile, spre deosebire de instrumentalism. Cele mai utilizate și studiate teorii științifice astăzi afirmă mai mult sau mai puțin adevărul.

Realism și localitate în fizică

Realismul în sensul folosit de fizicieni nu echivalează cu realismul în metafizică. Acesta din urmă este afirmația că lumea este independentă de minte: că, chiar dacă rezultatele unei măsurători nu pre-există actului de măsurare, aceasta nu înseamnă că sunt crearea observatorului. În plus, o proprietate independentă de minte nu trebuie să fie valoarea unei variabile fizice, cum ar fi poziția sau momentul. O proprietate poate fi dispusă (sau potențial), adică poate fi o tendință: în modul în care obiectele de sticlă tind să se rupă sau sunt dispuse să se rupă, chiar dacă nu se rup în realitate. De asemenea, proprietățile independente de minte ale sistemelor cuantice ar putea consta într-o tendință de a răspunde la măsurători particulare cu valori particulare cu probabilitate determinabilă. O

astfel de ontologie ar fi realistă metafizic, fără a fi realistă în sensul fizicianului de „realism local” (ceea ce ar necesita ca o singură valoare să fie produsă cu certitudine).

Un termen strâns legat este *definitudinea contrafactuală* (DCF), folosită pentru a face referire la afirmația că se poate vorbi în mod semnificativ despre definirea rezultatelor măsurărilor care nu au fost efectuate (adică, capacitatea de a-și asuma existența obiectelor și proprietățile obiectelor, chiar și atunci când nu au fost măsurate).

Realismul local este o caracteristică semnificativă a mecanicii clasice, a relativității generale și a electrodinamicii; dar mecanica cuantică a arătat că este posibilă inseparabilitatea cuantică. Acest lucru a fost respins de Einstein, care a dezvoltat paradoxul EPR, dar ulterior a fost cuantificat de inegalitățile lui Bell. În cazul în care inegalitățile lui Bell sunt încălcate, realismul local *sau* definitudinea contrafactuală trebuie să fie incorecte; dar unii fizicieni contestă faptul că experimentele au demonstrat violări ale inegalității lui Bell, pe motiv că subclasa inegalităților neomogene Bell nu a fost testată, sau din cauza limitărilor experimentale în teste. Diferite interpretări ale mecanicii cuantice încalcă diferite părți ale realismului local și / sau definitudinea contrafactuală.

Rolul observatorului în mecanica cuantică

Problema cuantică minte-corp se referă la discuțiile filosofice ale problemei minte-corp în contextul mecanicii cuantice. Deoarece mecanica cuantică implică superpoziții cuantice, care nu sunt percepute de observatori, unele interpretări ale mecanicii cuantice plasează observatorii conștienți într-o poziție specială.

Fondatorii mecanicii cuantice au dezbătut rolul observatorului, iar dintre ei, Wolfgang Pauli și Werner Heisenberg credeau că este observatorul cel care produce colapsul. Acest punct de vedere, care nu a fost niciodată pe deplin aprobat de Niels Bohr, a fost denunțat ca mistic și anti-științific de Albert Einstein. Pauli a acceptat termenul și a descris mecanica cuantică drept *misticism lucid*.

Heisenberg și Bohr au descris întotdeauna mecanica cuantică în termeni pozitivismului logic. De asemenea, Bohr a avut un interes activ în implicațiile filosofice ale teoriilor cuantice, cum ar fi complementaritatea sa, de exemplu. El credea că teoria cuantică oferă o descriere completă a naturii, deși una care este pur și simplu nepotrivită pentru experiențele de zi cu zi - care sunt mai bine descrise de mecanica și probabilitatea clasică. Bohr nu a specificat niciodată o linie de demarcație peste care obiectele încetează să mai fie cuantice și să devină clasice. El credea că nu era vorba de fizică, ci de filosofie.

Eugene Wigner a reformulat experimentul de gândire al „pisicii lui Schrödinger” drept „prietenuțului lui Wigner” și a propus că conștiința unui observator este linia de demarcație care precipită colapsul funcției de undă, independent de orice interpretare realistă. Cunoscută în mod obișnuit drept „conștiința provoacă colapsul”, această interpretare a mecanicii cuantice afirmă că observarea de către un observator conștient este ceea ce face ca funcția de undă să colapseze.

Multivers

Multiversul este setul ipotetic al mai multor universuri posibile (inclusiv universul istoric pe care îl experimentăm constant) care împreună cuprind tot ceea ce există: întregul spațiu, timp, materie și energie, precum și legile fizice și constantele care le descriu. Termenul a fost inventat în 1895 de filosoful și psihologul american William James. În interpretarea mai multor lumi, una dintre interpretările principale ale mecanicii cuantice, există un număr infinit de universuri și fiecare rezultat cuantic posibil apare în cel puțin un univers.

Structura multiversului, natura fiecărui univers din el și relația dintre diferitele universuri constitutive depind de ipoteza specifică a multiversului luată în considerare. Multiversurile au fost ipotizate în cosmologie, fizică, astronomie, religie, filosofie, psihologie transpersonală și ficțiune, în special în arta științifico-fantastică și fantezistă. În aceste contexte, universurile paralele se mai numesc „universuri alternative”, „universuri cuantice”, „dimensiuni interpenetrante”, „dimensiuni paralele”, „lumi paralele”, „realități alternative”, „linii temporale alternative” și „planuri dimensionale”, printre altele.

Teorii științifice despre tot

O *teorie a tuturor* (TAT) este o teorie putativă a fizicii teoretice care explică pe deplin și leagă toate fenomenele fizice cunoscute și prezice rezultatul *oricărui* experiment care ar putea fi realizat *în principiu*. Teoria tuturor este denumită și *teoria finală* (TF). Multe teorii candidate ale tuturor au fost propuse de fizicienii teoretici în secolul XX, dar niciuna nu a fost confirmată experimental. Problema principală în producerea unei TAT este că relativitatea generală și mecanica cuantică sunt greu de unificat. Aceasta este una dintre problemele nesoluționate în fizică.

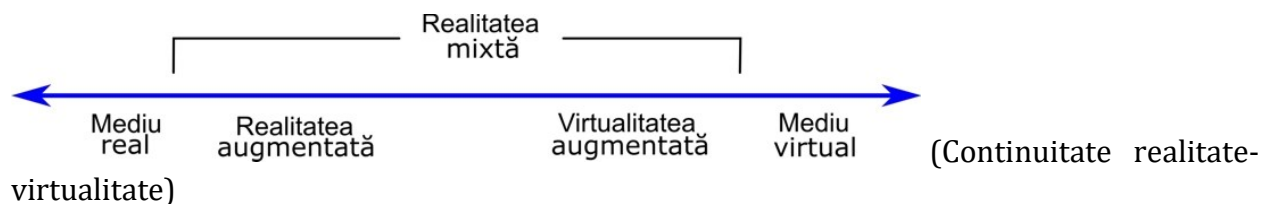
Inițial, termenul „teoria a tuturor” a fost folosit cu o conotație ironică pentru a se referi la diverse teorii suprageneralizate. De exemplu, un stră-strănepot al lui Ijon Tichy, un personaj dintr-un ciclu din poveștile de ficțiune științifică ale lui Stanisław Lem din anii 1960, lucra la „Teoria generală a tuturor”. Fizicianul John Ellis susține că a introdus termenul în literatura tehnică într-un articol din *Nature* în 1986. De-a lungul timpului, termenul s-a blocat în popularizările fizicii cuantice pentru a descrie o teorie care ar uni sau explica printr-un singur model teoriile tuturor interacțiunilor fundamentale ale tuturor particulelor naturii: relativitatea generală pentru gravitație și modelul standard al fizicii elementare a particulelor - care include mecanica cuantică - pentru electromagnetism, cele două interacțiuni nucleare și particule elementare cunoscute.

Candidații actuali pentru o teorie a tuturor includ teoria corzilor, teoria M și gravitația cuantică în bucle.

Tehnologie

Realitatea virtuală și spațiul cibernetic

Realitatea virtuală este un mediu simulat de computer care poate simula prezența fizică în locuri din lumea reală, precum și în lumi imaginare.

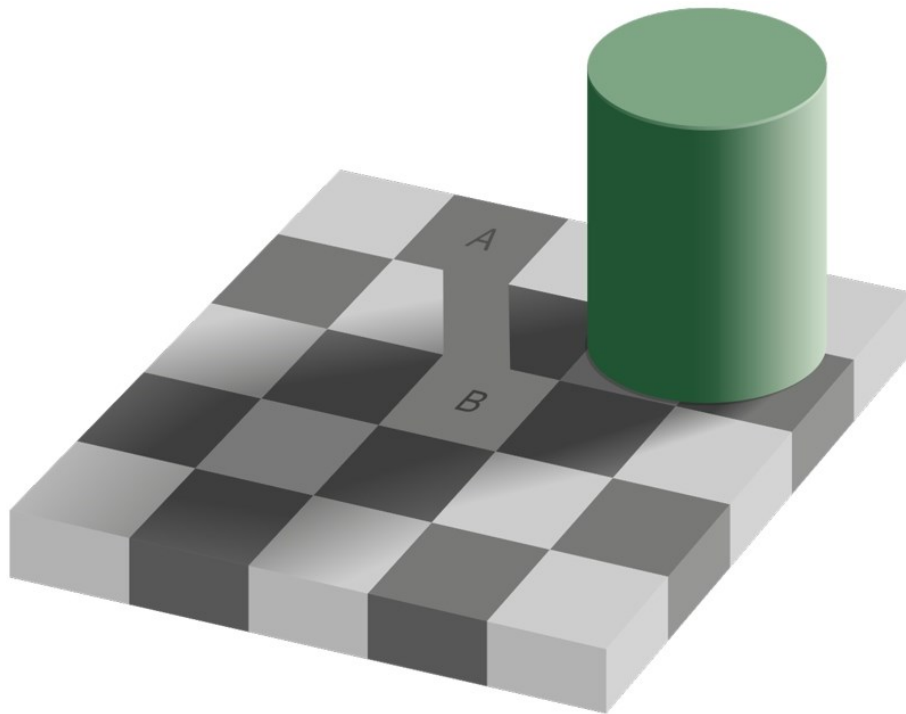
Continuitatea virtualității este o scară continuă care variază între completul virtual, o virtualitate și realul complet: realitatea. Continuul realitate-virtualitate cuprinde, prin urmare, toate variațiile și compozițiile posibile ale obiectelor reale și virtuale. A fost descris ca un concept în noile media și informatică, dar de fapt ar putea fi considerat o chestiune de antropologie. Conceptul a fost introdus pentru prima dată de Paul Milgram.

Zona dintre cele două extreme, în care atât realul cât și virtualul sunt amestecate, este așa-numita realitate mixtă. La rândul său, se spune că constă atât din realitatea augmentată, în care virtualul mărește realitatea, cât și din virtualitatea augmentată, unde realul mărește virtualul. Spațiul cibernetic, sistemele informatice ale lumii considerate ca un întreg interconectat, pot fi gândite ca o realitate virtuală; de exemplu, este prezentat ca atare în ficțiunea cibernetică a lui William Gibson și alții. Second life și MMORPG-uri, cum ar fi *World of Warcraft*, sunt exemple de medii artificiale sau lumi virtuale (care se încadrează într-o oarecare măsură cu realitatea virtuală deplină) din spațiul cibernetic.

„RL” în cultura internetului

Pe internet, „viața reală” (real life, RL) se referă la viața din lumea reală. În general se referă la viața sau la realitatea prin consens, în contrast cu un mediu văzut ca ficțiune sau fantezie, cum ar fi realitatea virtuală, experiența de viață, visele, romanele sau filmele. Online, acronimul „IRL” înseamnă „în viața reală”, cu semnificația „nu pe internet”. Sociologii angajați în studiul internetului au stabilit că, într-o zi, o distincție între lumea online și cea reală poate părea „ciudată”, menționând că anumite tipuri de activități online, precum intrigile sexuale, au făcut deja o tranziție completă la legitimitatea completă și „realitate”. Prescurtarea „RL” înseamnă „viața reală”. De exemplu, se poate vorbi despre „întâlniri în RL” despre cineva pe care l-ai întâlnit într-un chat sau pe un forum de pe Internet. Poate fi, de asemenea, utilizat pentru a exprima o incapacitate de a utiliza internetul pentru o perioadă din cauza „problemelor RL”.

10.2 Filosofia percepției

(Vedeți ce este cu adevărat acolo? Cele două zone ale imaginii marcate A și B și dreptunghiul care le conectează, au toate aceeași umbră: ochii noștri se "corectează" automat pentru umbra cilindrului. Sursa: Edward H. Adelson, https://en.wikipedia.org/wiki/File:Grey_square_optical_illusion_proof2.svg)

Filosofia percepției se referă la natura experienței perceptuale și la starea datelor perceptuale, în special modul în care acestea se referă la convingerile sau la cunoașterea lumii. Orice explicare a percepției necesită un angajament față de o varietate de opinii ontologice sau metafizice. Filosofii disting între explicații internaliste, care presupun că percepțiile obiectelor și cunoașterea sau credințele despre ele sunt aspecte ale minții individului, și explicații externe, în care se preupune că acestea constituie aspecte reale ale lumii exterioare individului. Poziția realismului naiv - impresia "obișnuită" a obiectelor fizice constituie ceea ce este perceput - este într-o oarecare măsură contrazisă de apariția iluziilor și halucinațiilor perceptuale și a relativității experienței perceptuale, precum și a unor descoperiri științifice. Concepțiile realiste includ fenomenalismul și realismul direct și indirect. Concepțiile antirealiste includ idealismul și scepticismul.

Categorii de percepție

Putem clasifica percepția ca fiind *internă* sau *externă*.

- Percepția *internă* (*propriocepția*) ne spune ce se întâmplă în corpul nostru; unde sunt membrele noastre, fie că stăm sau stăm jos, fie că suntem deprimați, flămânzi, obosiți și așa mai departe.

- Percepția *externă* sau *senzorială* (*exterocepția*) este despre lumea din afara corpului nostru. Folosind simțurile noastre de vedere, auz, atingere, miros și gust, percepem culorile, sunetele, texturile, etc. ale lumii în general. Există un număr tot mai mare de cunoașteri despre mecanica proceselor senzoriale în psihologia cognitivă.
- Percepția internă și externă *mixtă* (de exemplu, emoția și anumite stări) ne spune despre ce se întâmplă în corpurile noastre și despre cauza percepută a percepțiilor noastre corporale.

Filosofia percepției se referă în principal la exterocepție.

Explicații filosofice ale percepției

Probleme filosofice importante derivă din epistemologia percepției - cum putem dobândi cunoștințe prin percepție - cum ar fi problema naturii lui *qualia*. În cadrul studiului biologic al percepției, realismul naiv este inutilizabil. Cu toate acestea, formele modificate non-biologice ale realismului naiv sunt apărute. Thomas Reid, fondatorul din secolul al XVIII-lea al școlii scoțiene de simț comun, a formulat ideea că senzația este compusă dintr-un set de transferuri de date, dar a declarat, de asemenea, că există încă o legătură directă între percepție și lume. Această idee, numită *realism direct*, a devenit din nou populară în ultimii ani, odată cu creșterea postmodernismului.

Sucesiunea transferurilor de date implicate în percepție sugerează că datele sensibile sunt într-o oarecare măsură disponibile unui subiect perceput care este substratul percepției. Realismul indirect, punctul de vedere deținut de John Locke și Nicolas Malebranche, ne propune să fim conștienți doar de reprezentările mentale ale obiectelor. Totuși, aceasta poate implica o regresie infinită (un perceptor în cadrul unui perceptor în cadrul unui perceptor ...), deși o regresie finită este perfect posibilă. De asemenea, presupune că percepția se datorează în întregime transferului de date și procesării informațiilor, un argument care poate fi evitat prin propunerea că percepția nu depinde în totalitate de transferul și rearanjarea datelor. Aceasta implică în continuare aspecte ontologice de bază de genul celor ridicate de Leibniz, Locke, Hume, Whitehead și alții, care rămân remarcabile în special în legătură cu problema legăturilor, problema modului în care percepțiile diferite (de exemplu, culoarea și conturul în viziune) sunt "legate" de același obiect atunci când acestea sunt procesate de zone separate ale creierului.

Realismul indirect (viziuni reprezentationale) oferă o imagine a unor aspecte precum conținutul perceptual, *qualia*, vise, imaginări, halucinații, iluzii, rezoluția rivalității binoculare, rezoluția percepției multistabile, modelarea mișcării care ne permite să urmărim televiziunea, senzațiile care rezultă din stimularea directă a creierului, actualizarea imaginii mentale prin sacadările ochilor și trimiterea evenimentelor înapoi în timp. Realității directe trebuie să susțină fie că aceste experiențe nu au loc, fie refuză să le definească drept percepții.

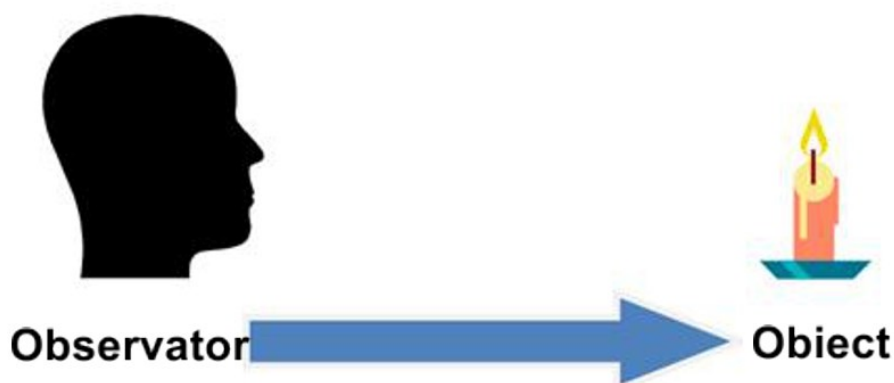
Idealismul susține că realitatea este limitată la calitățile mentale, în timp ce scepticismul pune problema capacității noastre de a cunoaște ceva în afara minții noastre. Unul dintre cei mai influenți suporteri ai idealismului a fost George Berkeley, care a susținut că totul este minte sau dependent de minte. Idealismul lui Berkeley are două direcții principale, fenomenalismul, în care evenimentele fizice sunt privite ca un eveniment special al evenimentului mental, și idealismul subiectiv. David Hume este probabil cel mai influent susținător al scepticismului.

O a patra teorie a percepției în opoziție cu realismul naiv, *enactivismul*, încearcă să găsească o cale de mijloc între teoriile realiste directe și cele realiste indirecte, poziționând această cogniție ca un rezultat al interacțiunii dinamice dintre capabilitățile senzoriale-motrice ale unui organism și mediul său. În loc să vedem percepția ca proces pasiv determinat în întregime de trăsăturile unei lumi independente existente, enactivismul sugerează că organismul și mediul sunt cuplate structural și co-determinante. Teoria a fost inițial formalizată de Francisco Varela, Evan Thompson și Eleanor Rosch în "The Mind Embodied".

Reprezentarea spațială

Un aspect al percepției, care este comun atât pentru reali, cât și pentru antirealiști, este ideea spațiului mental sau perceptual. David Hume a concluzionat că lucrurile par a fi extinse deoarece au atribute de culoare și soliditate. O viziune filosofică modernă populară este că creierul nu poate conține imagini, astfel încât sentimentul nostru de spațiu trebuie să se datoreze spațiului real ocupat de lucrurile fizice. Totuși, după cum remarcă René Descartes, spațiul perceptual are o geometrie proiectivă, lucrurile din el par a fi văzute dintr-un punct. Fenomenul de perspectivă a fost studiat îndeaproape de artiștii și arhitecții Renașterii, care s-au bazat în principal pe polimatul secolului al XI-lea, Alhazen (Ibn al-Haytham), care a afirmat vizibilitatea spațiului perceptiv în structurarea geometrică a proiecțiilor. Matematicienii cunosc acum multe tipuri de geometrie proiectivă cum ar fi spațiul complex Minkowski care ar putea descrie aspectul percepției, și a apărut, de asemenea, ideea că anumite părți ale creierului conțin modele de activitate electrică care corespund îndeaproape aspectul imaginii retiniene (acest lucru este cunoscut sub numele de retinotopie). Cum sau dacă aceste experiențe devin conștiente încă nu se știe.

10.3 Realismul naiv (direct)

(Realismul naiv susține

că percepem lumea direct.)

În filosofia minții, **realismul naiv**, cunoscut și sub denumirea de **realism direct**, **realism de bun-simț** sau **realism perceptiv**, este ideea că simțurile ne oferă conștientizarea directă a obiectelor așa cum sunt ele cu adevărat. Obiectele respectă legile fizicii și își păstrează toate proprietățile, indiferent dacă există sau nu cineva care să le observe. Sunt compuse din materie, ocupă spațiu și au proprietăți, cum ar fi dimensiunea, forma, textura, mirosul, gustul și culoarea, care sunt de obicei percepute corect.

În schimb, unele forme de idealism susțin că nu există nicio lume în afară de ideile dependente de minte, iar unele forme de scepticism spun că nu putem avea încredere în simțurile noastre. Realismul naiv este cunoscut drept *direct* ca fiind opus *realismului indirect* sau *reprezentativ* atunci când argumentele sale sunt dezvoltate pentru a contracara această poziție din urmă, cunoscută și sub denumirea de dualism epistemologic; că experiența noastră conștientă nu este a lumii reale, ci a unei reprezentări interne a lumii.

Prezentare generală

Teoria realistă naivă poate fi caracterizată ca acceptarea următoarelor cinci credințe:

- Există o lume a obiectelor materiale
- Unele afirmații despre aceste obiecte pot fi cunoscute ca fiind adevărate prin experiența simțurilor
- Aceste obiecte există nu numai atunci când sunt percepute, ci și atunci când nu sunt percepute. Obiectele percepției sunt în mare măsură independente de percepție.
- Aceste obiecte sunt de asemenea capabile să păstreze proprietăți ale tipurilor pe care le percepem ca avându-le, chiar și atunci când nu sunt percepute. Proprietățile lor sunt independente de percepție.

- Prin intermediul simțurilor noastre, percepem direct lumea și aproape așa cum este. În principal, afirmațiile noastre de a cunoaște acest lucru sunt justificate.

În domeniul percepției vizuale în psihologie, principalul teoretician realist direct a fost J. J. Gibson. Alți psihologi au fost puternic influențați de această abordare, inclusiv William Mace, Claire Michaels, Edward Reed, Robert Shaw și Michael Turvey. Mai recent, Carol Fowler a promovat o abordare realistă directă a percepției vorbirii.

Printre filosofi analitici contemporani care au apărut realismul direct, s-ar putea face referire la, de exemplu, Hilary Putnam, John McDowell, Galen Strawson, John R. Searle și John L. Pollock.

Searle, de exemplu, abordează ipoteza populară, dar poate greșită, că *putem percepe în mod direct propriile noastre experiențe subiective, dar niciodată obiecte și stări de fapt în lumea în sine*. Potrivit lui Searle, aceasta a influențat mulți gânditori să respingă realismul direct. Dar Searle susține că respingerea realismului direct se bazează pe un argument rău: Argumentul din iluzie, care la rândul său se bazează pe presupuneri vagi asupra naturii sau existenței „datelor senzoriale”. Diverse teorii ale datelor senzoriale au fost deconstruite în 1962 de filosoful britanic J. L. Austin într-o carte intitulată *Sense și Sensibilia*.

Discuția despre datele senzoriale au fost înlocuite cu cea despre percepția reprezentativă într-un sens mai larg, iar realisti științifici își asumă de obicei percepția reprezentativă. Dar presupunerea este filosofică și, probabil, îi împiedică pe realiști științifici să-și asume percepția directă, ca în realismul direct sau „naiv”. Într-o postare pe blog despre „*Realism naiv și realism color*”, Putnam rezumă la următoarele cuvinte:

"... A fi un măr nu este un fel natural în fizică, dar este în biologie, să ne amintim. A fi complex și fără interes pentru fizica fundamentală nu este un eșec în a fi „real”. Cred că verdele este la fel de real ca măruiala."

Simon Blackburn a susținut că, indiferent de pozițiile pe care le-ar lua în cărți, articole sau prelegeri, realismul naiv este punctul de vedere al „filosofilor atunci când sunt în timpul liber”.

Realism naiv și științific sau realism direct și indirect

Nu este neobișnuit să ne gândim la realism naiv ca fiind distinct de realismul științific, care afirmă că universul conține doar acele proprietăți care figurează într-o descriere științifică a acestuia, nu proprietăți precum culoarea în sine, ci doar obiecte care reflectă anumite lungimi de undă datorate texturii microscopice a suprafeței. Această lipsă de superveniență a experienței asupra lumii fizice a influențat mulți gânditori să respingă realismul naiv ca teorie fizică.

Ar trebui să adăugăm, totuși, că realismul naiv nu susține că realitatea este doar ceea ce vedem, auzim etc. De asemenea, realismul științific nu susține că realitatea este doar ceea

ce poate fi descris de fizica fundamentală. Rezultă că distincția relevantă de făcut nu este între realismul naiv și științific, ci între *realismul direct și indirect*.

Realistul direct susține că experiența unui apus de soare, de exemplu, este adevăratul apus pe care îl experimentăm direct. Realistul indirect susține că relația noastră cu realitatea este indirectă, astfel încât experiența unui apus de soare este o copie subiectivă a ceea ce este cu adevărat radiația așa cum este descris de fizică. Realistul direct nu neagă însă că apusul este radiație; experiența are o structură ierarhică, iar radiațiile fac parte din ceea ce echivalează cu experiența directă.

Un exemplu de realist științific este John Locke, care a afirmat că lumea conține doar calitățile primare care apar într-o relatare științifică corpusculară a lumii, și că alte proprietăți sunt în întregime subiective, în funcție de existența lor pentru un anumit receptor care poate observa obiectele.

Filosoful științific modern Howard Sankey susține o formă de realism științific, care are drept fundament un realism de bun simț.

Realismul și fizică cuantică

Realismul în fizică se referă la faptul că sistemele fizice trebuie să aibă proprietăți definite atunci când sunt măsurate sau observate. Fizica până în secolul al XIX-lea s-a bazat implicit și uneori în mod explicit pe realismul filosofic.

Realismul științific în fizica clasică a rămas compatibil cu realismul naiv al gândirii de zi cu zi în general, dar nu există o modalitate consistentă de a vizualiza lumea care stă la baza teoriei cuantice în termeni de idei ale lumii cotidiene. "Concluzia generală este că, în teoria cuantică, realismul naiv, deși este necesar la nivelul observațiilor, nu reușește la nivel microscopic." Experimentele precum experimentul Stern – Gerlach și fenomene cuantice, cum ar fi complementaritatea, determină fizicienii cuantici să concluzioneze că "nu avem niciun motiv satisfăcător pentru a atribui existența obiectivă unor cantități fizice, așa cum se distinge de numerele obținute atunci când facem măsurătorile pe care le corelăm. cu ele. Nu există niciun motiv real pentru a presupune că o particulă are în fiecare moment o poziție certă, dar necunoscută, care poate fi dezvăluită printr-o măsurare potrivită ... Dimpotrivă, ajungem într-un labirint de contradicție. de îndată ce injectăm în mecanica cuantică asemenea concepte preluate din limbajul și filosofia strămoșilor noștri ... Ar fi mai exact dacă am vorbi despre „efectuarea măsurătorilor” de acest tip, acel tip, sau alt tip în loc să spunem că măsurăm aceasta, aceea sau altă „cantitate fizică”." Nu mai este posibilă respectarea atât a principiului localității (că obiectele la distanță nu pot afecta obiectele locale), cât și a sistemului de definire contrafactual, o formă de realism ontologic implicit în fizica clasică. Unele interpretări ale mecanicii cuantice consideră că unui sistem îi lipsește o proprietate actualizată până când este măsurată, ceea ce implică faptul că sistemele cuantice prezintă un comportament non-local. Teorema lui Bell a dovedit că fiecare teorie cuantică trebuie să încalce sau localitatea, sau definirea contrafactuală. Această afirmație a dat naștere unei dezbateri controversate a interpretării mecanicii cuantice. Deși localitatea

și „realismul”, în sensul definirii contrafactuală, sunt false când sunt împreună, este posibil să se păstreze una dintre ele. Majoritatea fizicienilor renunță la definirea contrafactuală în favoarea localității, din moment ce non-localitatea este considerată contrară relativității. Implicațiile acestei poziții sunt rareori discutate în afara domeniului microscopic, dar experimentul de gândire al pisicii lui Schrödinger ilustrează dificultățile prezentate. Deoarece mecanica cuantică se aplică la obiecte din ce în ce mai mari, chiar și o bară de o tonă, propusă pentru a detecta undele gravitaționale, trebuie analizată din punctul de vedere al mecanicii cuantice, în timp ce în cosmologie se scrie o funcție de undă pentru întregul univers pentru a studia Big Bang. Este dificil să acceptăm lumea cuantică ca oarecum nefiind reală din punct de vedere fizic, așa că „Mecanica cuantică ne obligă să abandonăm realismul naiv”, deși se poate susține, de asemenea, că „realismul” fizic al contrafactualității este o noțiune mult mai specifică decât realismul filosofic general.

„Trebuie să renunțăm la ideea realismului într-o măsură mult mai mare decât cred majoritatea fizicienilor în ziua de azi”. (Anton Zeilinger) Prin realism, el înțelege ideea că obiectele au caracteristici și proprietăți specifice - că o bilă este roșie, că o carte conține lucrările lui Shakespeare sau că un electron are un anumit spin ... pentru obiectele guvernate de legile mecanicii cuantice, cum ar fi fotonii și electronii, nu poate avea sens să le gândim ca având caracteristici bine definite. În schimb, ceea ce vedem poate depinde de modul în care căutăm.” (Ball, Philip. (2007). Physicists bid farewell to reality? Quantum mechanics just got even stranger, *Nature*, April 18, 2007)

Realitate virtuală și realism

„Realismul virtual” este strâns legat de teoriile de mai sus.

În lucrarea de cercetare *Realitatea realității virtuale*, Myeung-Sook Yoh afirmă că

„virtualitatea este ea însăși un mod de realitate credibilă și că „realitatea virtuală” trebuie înțeleasă ca „lucruri, agenți și evenimente care există în spațiul virtual”. Aceste propuneri rezolvă incoerențele găsite în utilizările obișnuite ale acestor termeni ... „realitatea virtuală”, deși bazată pe tehnologia informației recente, nu se referă la simple echipamente tehnologice sau entități pur mentale sau la un mediu fals, spre deosebire de lumea reală, ci este un mod ontologic de existență care duce la o extindere a lumii noastre obișnuite.”

„Apariția teleoperațiilor și a mediilor virtuale a crescut interesul pentru „experiența sintetică”, un mod de experiență făcut posibil atât de aceste tehnologii mai noi, cât și de cele anterioare, precum telecomunicațiile și prostetica senzorială ... Înțelegerea experienței sintetice trebuie să înceapă prin recunoașterea falimentului realismului naiv și cu recunoașterea faptului că fenomenologia experienței sintetice este continuă cu cea a experienței obișnuite.” (Loomis, Jack. (1993). Understanding Synthetic Experience Must Begin with the Analysis of Ordinary Perceptual Experience, *IEEE 1993 Symposium on Research Frontiers in Virtual Reality*, 54-57.

Presupusa necesitate de a recunoaște o „falsitate a realismului naiv” pare totuși nejustificată. Nu trebuie să interpretăm greșit cuvântul „naiv”, pentru că un realist naiv înțelege în mod normal ce este o imagine: faptul că chipul descris pe o fotografie, de exemplu, nu este fața reală și că lucrurile văzute pe un ecran de computer sunt simboluri sau reprezentări electronice și așa mai departe. Majoritatea populației subscie, în mod cert, la noțiuni de bun simț ale realității, fără o pierdere sensibilă a capacității de interacțiune în spațiul virtual.

10.4 Argumentul iluziei

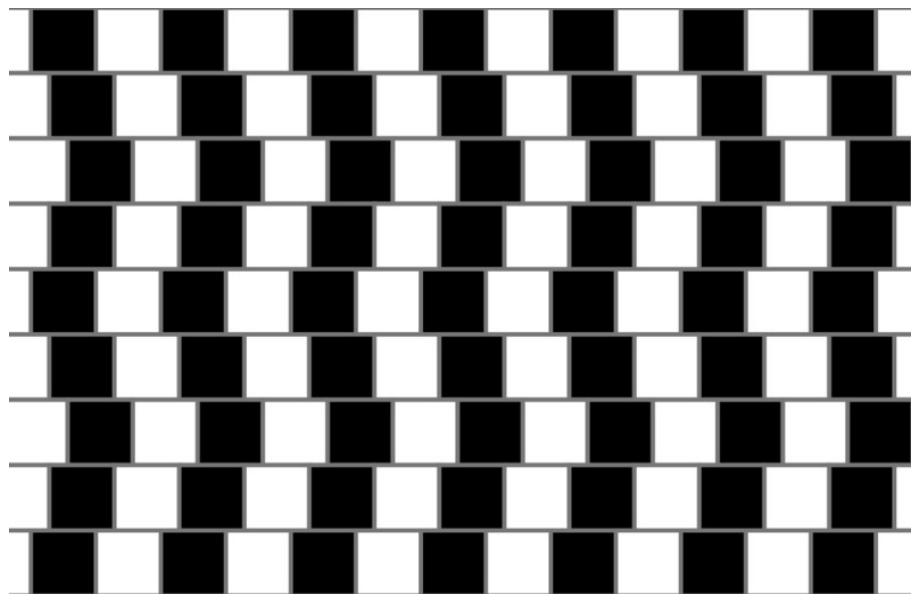
(Un creion parțial imersat într-un pahar de apă oferă un exemplu simplu de iluzie naturală. Sursa: Sylvain Breton, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Red-Tornado_2007_Sylvain-Breton.jpg, CC Attribution-Share Alike 3.0 Unported license)

Argumentul iluziei este un argument pentru existența datelor senzoriale. Este prezentat ca o critică a realismului direct. Iluziile care apar în mod natural demonstrează cel mai bine punctele argumentului; un exemplu notabil este cel cu privire la un băț: am un băț, care mi se pare drept, dar când îl țin sub apă, pare să se îndoie și se denaturează. Știu că bățul este drept și că flexibilitatea aparentă este rezultatul faptului că el este văzut prin apă, totuși nu pot schimba imaginea mentală pe care o am despre băț ca fiind îndoit. Deoarece bățul nu

este de fapt îndoit, aspectul său poate fi descris ca o iluzie. Mai degrabă decât perceperea directă a bățului, ceea ce ar implica faptul că îl vedeam așa cum este cu adevărat, în schimb îl percepem în mod indirect, printr-o imagine sau un "dat senzorial". Această reprezentare mentală nu ne spune nimic despre proprietățile adevărate ale bățului, care rămân inaccesibile pentru noi.

Într-un astfel de caz, cum se poate spune că suntem siguri de forma reală dreaptă a bățului? Dacă tot ceea ce percepem este un dat senzorial, atunci forma reală dreaptă a bățului este la fel de probabil să fie falsă ca aspectul acestuia îndoit când e pe jumătate sub apă. Prin urmare, arată argumentul, nu putem dobândi nicio cunoaștere despre băț, deoarece percepem doar un dat senzorial, și nu bățul în sine. Acest argument a fost susținut de A. J. Ayer (*The Foundations of Empirical Knowledge*, New York, Macmillan, 1940).

Argumentul iluziei, critica realismului direct

(Iluzia creează o problemă pentru realiștii naivi, deoarece sugerează că simțurile noastre sunt falibile, percepend lucruri care nu sunt acolo. În această iluzie, liniile sunt orizontale, în ciuda modului în care apar. Sursa: Fibonacci, https://en.wikipedia.org/wiki/File:Caf%C3%A9_wall.svg, CC Attribution-Share Alike 3.0 Unported license)

Acest argument a fost oferit pentru prima dată într-o formă mai mult sau mai puțin complet explicită de Berkeley (1713). Mai este denumită și problema *aparitiilor conflictuale*. S-a susținut că „bunul simț informat” indică faptul că percepțiile depind adesea de organele percepției. De exemplu, oamenii ar primi informații vizuale foarte diferite dacă ei, ca muștele, ar avea ochi compuși, și poate nici nu ar putea să își imagineze cum ar apărea lucrurile cu organe de sens complet diferite, cum ar fi detectoarele infraroșii sau dispozitivele de localizare a ecoului. Mai mult, sistemele de percepție pot reprezenta obiecte greșite chiar și atunci când sunt în deplină stare de funcționare, așa cum se arată,

de exemplu, prin iluzii optice precum iluzia Müller-Lyer. Mai dramatic, uneori oamenii percep lucruri care nu există deloc, ceea ce poate fi denumit cazuri de „halucinație” sau „amăgire perceptivă”.

(Iluziile sunt prezente în natură. Curcubeiele sunt un exemplu de amăgire perceptivă. Căci, spre deosebire de un arc arhitectural, un curcubeu se retrage pe măsură ce ne apropiem de el, niciodată nu poate fi atins. Sursa: Eric Rolph, <https://en.wikipedia.org/wiki/File:Double-alaskan-rainbow.jpg>, CC Attribution-Share Alike 2.5 Generic license)

Argumentul din iluzie arată că este necesară considerarea datelor senzoriale ca obiecte imediate ale percepției. În cazuri de iluzie sau halucinație, obiectul are calități pe care niciun obiect fizic public în acea situație nu le are și astfel trebuie să fie distinct de un astfel de obiect. Realismul naiv poate găzdui aceste fapte, întrucât acestea apar în virtutea vagității sale (sau a „texturii deschise”): nu este specific sau suficient de detaliat pentru a fi respins de astfel de cazuri. Un realist direct mai dezvoltat ar putea răspunde arătând că diverse cazuri de percepție greșită, percepție eșuată și relativitate perceptivă nu fac necesar să presupunem că există date senzoriale. Atunci când un băț scufundat în apă pare îndoit, un realist direct nu este obligat să spună că bățul este îndoit, dar poate spune că bățul poate avea mai mult de un aspect: un băț drept poate arăta îndoit atunci când lumina reflectată din băț ajunge la ochiul cuiva într-un tipar strâmb, dar acest aspect nu este neapărat date senzoriale în minte. Se pot spune lucruri similare despre monedă care apare circulară dintr-un punct de vedere și ovală din altul. Apăsarea globului ocular cu un deget creează o viziune dublă, dar presupunerea existenței a două date senzoriale este inutilă: realistul direct poate spune că au doi ochi, fiecare oferindu-le o viziune diferită asupra lumii. De obicei, ochii sunt concentrați în aceeași direcție; dar uneori nu sunt.

Critica argumentului iluziei

Totuși, acest răspuns se bazează probabil pe date observate anterior. Dacă s-ar putea observa altceva decât bățul din apă, fără informații anterioare, ar putea părea că bastonul a fost îndoit. Adâncimea vizuală în special este un set de inferențe, nu o experiență reală a spațiului dintre lucruri într-o direcție radială spre exterior din punctul de observare. Dacă

toate dovezile empirice se bazează pe observație, întreaga memorie dezvoltată și cunoașterea fiecărei percepții și a fiecărui simț pot fi la fel de înclinate ca și bățul îndoit. Deoarece obiectele cu calități diferite sunt experimentate din fiecare perspectivă diferită, nu există nicio bază experiențială aparentă pentru a se referi la unul dintre astfel de seturi de experiențe perceptuale corelate precum cea în care obiectul fizic relevant este experimentat imediat. Cea mai rezonabilă concluzie este că obiectul experimentat este întotdeauna distinct de obiectul fizic sau cel puțin că nu există nicio modalitate de a identifica care, dacă există, dintre obiectele experimentate imediat este obiectul fizic în sine. Epistemologic este ca și cum obiectele fizice nu au fost niciodată date, indiferent dacă acesta este sau nu cazul.

Un alt contra-exemplu potențial implică halucinații vii: elefanții fantomă, de exemplu, ar putea fi interpretați ca date senzoriale. Un răspuns realist direct ar diferenția halucinația de percepția autentică: nu există o percepție asupra elefanților, ci doar procesul mental diferit și legat de halucinație. Cu toate acestea, dacă există imagini vizuale atunci când halucinăm, pare rezonabil că există imagini vizuale când vedem. În mod similar, dacă visarea implică imagini vizuale și auditive în mintea noastră, pare rezonabil să credem că există imagini vizuale și auditive, sau date senzoriale, când suntem treji și percepem lucruri. Acest argument a fost contestat în mai multe moduri diferite. În primul rând, s-a pus problema dacă trebuie să existe un obiect prezent care să aibă de fapt calitățile experimentate, care ar trebui să fie aparent ceva ca o dată senzorială. De ce nu ar putea fi faptul că cel care percepe se află pur și simplu într-o stare de aparentă experimentare a unui astfel de obiect, fără ca vreun obiect să fie de fapt prezent? În al doilea rând, în cazuri de iluzie și relativitate perceptivă există un obiect prezent care este pur și simplu perceput, de obicei în moduri ușor de explicat, și nu este necesar să presupunem că este implicat și un obiect suplimentar. În al treilea rând, ultima parte a versiunii relativității perceptive a argumentului a fost contestată întrebând dacă nu există într-adevăr nicio diferență experiențială între percepția veridică și non-veridică; și susținând că, chiar dacă datele senzoriale sunt experimentate în cazuri non-veridice și chiar dacă diferența dintre cazurile veridice și cele non-veridice este, așa cum se pretinde, indiscernibilă din punct de vedere experiențial, nu există încă niciun motiv să credem că datele senzoriale sunt obiectele imediate ale experienței în cazuri veridice. În al patrulea rând, există date senzoriale de-a lungul timpului, sau sunt momentane? Pot exista ele atunci când nu sunt percepute? Sunt publice sau private? Pot fi ele însele percepute greșit? Există în minte sau sunt extra-mentale, chiar dacă nu fizice? Pe baza intractabilității acestor întrebări, s-a susținut că concluzia argumentului din iluzie este inacceptabilă sau chiar neinteligibilă, chiar și în absența unui diagnostic clar despre exact unde și cum e greșit.

Realistii direcți pot nega existența oricărui lucru ca o imagine mentală, dar acest lucru este greu de susținut, deoarece părem capabili să ne imaginăm vizual tot felul de lucruri cu ușurință. Chiar dacă percepția nu implică imagini alte procese mentale, cum ar fi imaginația, cu siguranță par să implice. O perspectivă similară este că avem în minte imagini de diferite feluri când percepem, visăm, halucinăm și ne imaginăm, dar când percepem de fapt lucrurile, senzațiile noastre nu pot fi considerate obiecte de percepție sau atenție. Singurele obiecte de percepție sunt obiecte externe. Chiar dacă percepția este

Însoțită de imagini sau senzații, este greșit să spunem că percepem senzații. Realismul direct definește percepția ca percepție a obiectelor externe unde un „obiect extern” este permis să fie un foton în ochi, dar nu un impuls într-un nerv care pleacă din ochi. Lucrările recente în neuroștiință sugerează o ontologie comună pentru percepție, imaginație și visare, cu zone similare ale creierului folosite pentru toate acestea.

Argumentele suplimentare se bazează pe teoria minții extinse, care apelează la surse externe de elemente mentale. De exemplu, teoria susține că percepția este rezultatul unei interacțiuni complexe dintre minte, corp și mediu. Acest lucru ar exclude elementele interne, cum ar fi datele senzoriale menționate în declarația argumentului.

10.5 Argumentul visului

(Visul vieții, de un pictor manierist necunoscut (după Michelangelo), cca 1533)

Argumentul visului postulează că actul de visare oferă dovezi preliminare că simțurile în care avem încredere să distingem realitatea de iluzie nu ar trebui să fie pe deplin sigure și, prin urmare, orice stare care depinde de simțurile noastre trebuie să fie cel puțin examinată cu atenție și testată riguros pentru a determina dacă este, de fapt, realitate.

Rezumat

În timp ce cineva visează, nu își dă seama că visează. Acest lucru i-a determinat pe filosofi să se întrebe dacă este posibil ca cineva să fie sigur, la un moment dat, că nu visează de fapt, sau dacă într-adevăr ar fi posibil ca cineva să rămână într-o stare de vis perpetuă și niciodată să nu experimenteze deloc realitatea conștientă.

În Occident, acest puzzle filosofic a fost menționat de Platon (*Theaetetus* 158b-d) și de Aristotel (*Metaphysics* 1011a6). Acordându-i-se o atenție deosebită în *Meditații metafizice* de René Descartes, argumentul visului a devenit una dintre cele mai proeminente ipoteze sceptice.

Acest tip de argument este denumit uneori „*paradoxul Zhuangzi*„:

Cel care visează că bea vin poate plânge când vine dimineața; cel care visează că plânge poate dimineața să meargă la vânatoare. În timp ce visează, nu știe că este un vis, iar în visul său poate chiar să încerce să interpreteze un vis. Numai după ce se trezește, știe că era un vis. Și într-o zi va fi o mare trezire când știm că acesta este un mare vis. Cu toate acestea, idioții cred că sunt treji, presupunând agitați și sforăitori că înțeleg lucrurile, numindu-l pe unul domnitorul, pe altul păstor – câtă obtuzitate! Și tu și Confucius visați amândoi! Și când spun că visați, și eu visez. Cuvinte ca acestea vor fi etichetate ca „Suprema escrocherie”. Totuși, după zece mii de generații, poate să apară un mare înțelept care va cunoaște semnificația lor, și va fi ca și când ar fi apărut cu o viteză uluitoare. – *Zhuàngzi*, „*Discussion on making all things equal*”

Unul dintre primii filosofi care au pus în discuție în mod oficial argumentul visului a fost filosoful Yogachara Vasubandhu (sec. 4 și 5) în „*20 de versete doar despre aparență*„.

Argumentul visului a apărut în mod proeminent în filosofia mahayana și budistă tibetană. Unele școli de gândire (de exemplu, dzogchen) consideră că *realitatea percepută* este în realitate ireală. După cum afirmă Chögyal Namkhai Norbu: „Într-adevăr, toate viziunile pe care le vedem în viața noastră sunt ca un mare vis ...” În acest context, termenul „viziuni” denotă nu numai percepții vizuale, ci și aparențe percepute prin toate simțurile, inclusiv sunete, mirosuri, gusturi și senzații tactile și operații asupra obiectelor mentale percepute.

Paradoxul lui Hutton

Un paradox privind visele și natura realității a fost descris de scriitorul britanic Eric Bond Hutton în 1989. pe vremea când era copil, Hutton avea adesea vise lucide, în care totul părea la fel de real ca în viața conștientă. Acest lucru l-a determinat să se întrebe dacă viața în sine nu este un vis, chiar dacă există numai în visul altcuiva. Uneori avea vise pre-lucide, în care, de cele mai multe ori, el a concluzionat că era treaz. Astfel de vise l-au tulburat foarte mult, dar într-o zi a venit cu o formulă magică pentru a o folosi în ele: „Dacă mă găsesc întrebându-mă ‘Visez?’ se dovedește că visez, căci întrebarea nu mi-ar fi trecut niciodată prin minte când unt treaz.” Cu toate acestea, natura viselor este astfel încât el nu ar putea niciodată să-și amintească când ar trebui. Mulți ani mai târziu, când a scris o piesă despre solipsism și despre interesul său din copilărie pentru vise, a remarcat o contradicție

în raționamentul său anterior. Adevărat, se întreabă el „Visez?” într-un vis ar părea că dovedește că este vorba de vis. Totuși, tocmai aceasta era ceea ce se întrebese el de multe ori când era treaz. Aici există un paradox. Ce cocoluzie putea să tragă? Că nu se poate demonstra că cineva visează? Sau că viața este într-adevăr un vis?

Simularea realității

Visarea oferă o rampă de lansare pentru cei care se întreabă dacă realitatea noastră poate fi o iluzie. Capacitatea minții de a fi înșelată în a crede că o lume generată mental este „lumea reală” preupune ca cel puțin o varietate a realității simulate să fie un eveniment comun, chiar și nocturn.

Cei care susțin că lumea nu este simulată trebuie să recunoască faptul că mintea – cel puțin mintea din timpul somnului – nu este ea însăși un mecanism complet de încredere în încercarea de a diferenția realitatea de iluzie.

„Tot ce am acceptat până acum ca cel mai adevărat a ajuns la mine prin simțurile mele. Dar ocazional am descoperit că m-au înșelat, și nu este înțelept să ne încredem total în cei care ne-au înșelat chiar și o singură dată.”
– René Descartes

Discuție critică

În trecut, filosofi John Locke și Thomas Hobbes au încercat separat să contrazică explicația lui Descartes despre argumentul visului. Locke a susținut că nu putem simți durerea în vis. Diferite studii științifice efectuate în ultimele decenii au furnizat dovezi împotriva afirmației lui Locke, constatând că durerea în vis poate apărea, dar durerea nu este la fel de severă. Filosoful Ben Springett a spus că Locke ar putea răspunde la aceasta declarând că durerea agonizantă de a intra într-un incendiu nu este comparabilă cu a intra într-un foc în vis. Hobbes a susținut că visele sunt susceptibile la absurditate, în timp ce aceasta nu se întâmplă când ești treaz.

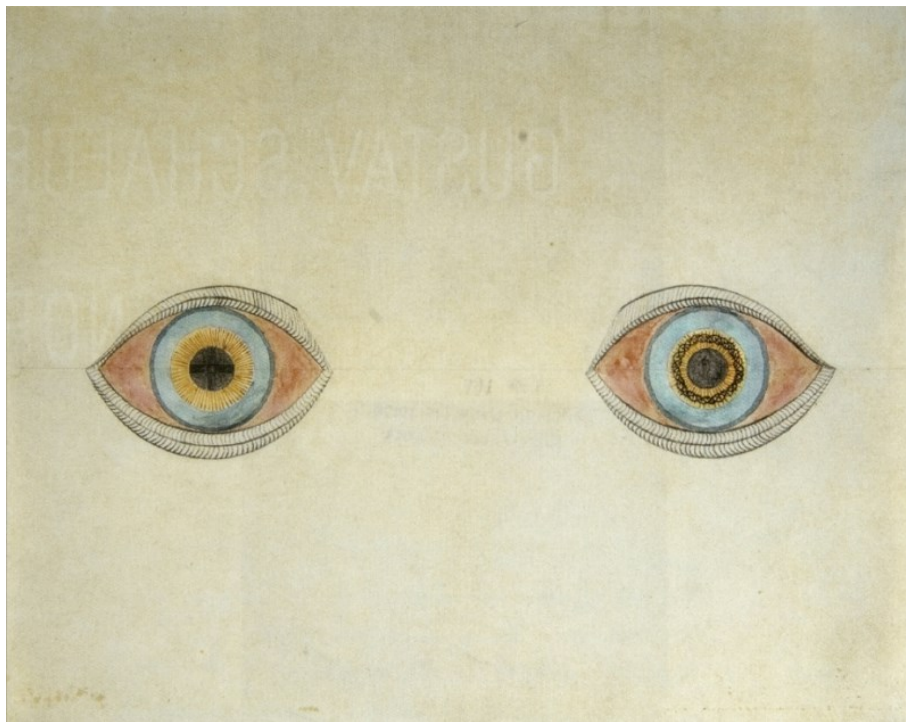
Mulți filosofi contemporani au încercat să refuze scepticismul visului în detaliu. De exemplu, Jim Stone în „*Dreaming and Certainty*” (1984). Ernest Sosa, în „*A Virtue Epistemology: Apt Belief and Reflective Knowledge*” (2007), a consacrat un capitol al unei monografii pe această temă în care a prezentat o nouă teorie a visului și a susținut că teoria sa ridică un nou argument pentru scepticismul pe care el a încercat să îl respingă. Într-o epistemologie a virtuții: credință aptă și cunoaștere reflexivă, afirmă: „în vis nu credem cu adevărat, noi credem doar”. Jonathan Ichikawa (2008) și Nathan Ballantyne & Ian Evans (2010) au oferit critici ale soluției propuse de Sosa. Ichikawa a argumentat că, deoarece nu putem spune dacă credințele noastre când suntem treji sunt cu adevărat credințe și nu imaginații, ca într-un vis, încă nu suntem capabili să spunem dacă suntem treji sau visăm.

Norman Malcolm, în monografia „*Visând*” (publicată în 1959), a abordat întrebarea lui Wittgenstein cu privire la importanța faptului dacă oamenii care își descriu visele „au avut

cu adevărat aceste imagini în timp ce dormeau, sau dacă doar li s-a părut asta la trezire”. El susține că fraza „dorm” este cuvânt lipsit de sens; că visele nu pot exista independent de impresia la trezire; și că scepticismul bazat pe vise „provine din confuzia dintre simțurile istorice și cele din descrierea viselor ... la timpul trecut”. (pagina 120). În capitolul: „Știu că mă trezesc?” el susține că nu trebuie să spunem: „Știu că sunt treaz”, pur și simplu pentru că ar fi absurdă negația cuiva că el este treaz.

Ipoteza viselor este, de asemenea, folosită pentru a dezvolta alte concepte filosofice, cum ar fi orizontul personal al lui Valberg: cui ar aparține această lume dacă toate acestea ar fi un vis.

10.6 Halucinația

(Ochii mei în momentul aparițiilor, de August Natterer, un artist german care a creat multe desene ale halucinațiilor sale.)

O **halucinație** este o percepție în absența stimulului extern care are calități de percepție reală. Halucinațiile sunt vii, substanțiale și sunt percepute a fi localizate în spațiul obiectiv exterior. Ele se disting de mai multe fenomene legate, cum ar fi vise, care nu implică starea de veghe; pseudohalucinație, care nu imită percepția reală și este percepută cu precizie ca ireală; iluzie, care implică o percepție reală distorsionată sau eronată; și imagistică, care nu imită percepția reală și este sub control voluntar. Halucinațiile diferă, de asemenea, de "percepțiile delirante", în care un stimul simțit și interpretat corect (adică o percepție reală) are o anumită semnificație suplimentară (și de obicei absurdă).

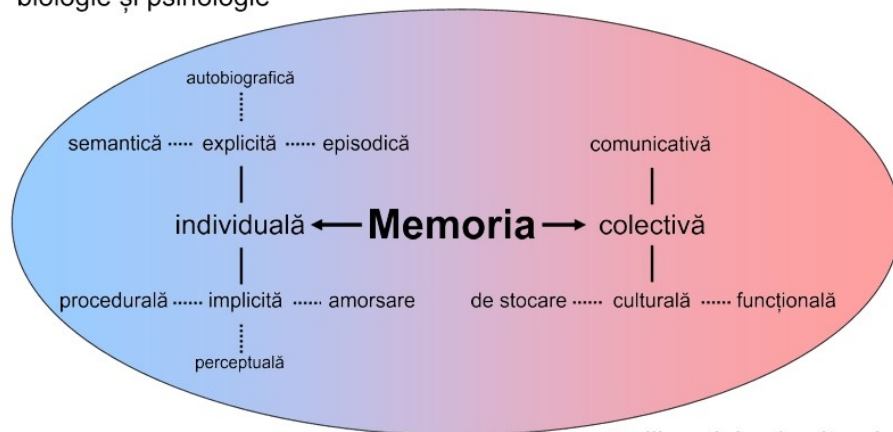
Halucinațiile pot să apară în orice modalitate senzorială - vizuală, auditivă, olfactivă, gustativă, tactilă, proprioceptivă, echilibrioceptivă, nociceptivă, termoeceptivă și cronoceptivă.

O formă ușoară de halucinație este cunoscută ca o *perturbare* și poate să apară în majoritatea simțurilor de mai sus. Acestea pot fi lucruri cum ar fi vederea mișcării în viziunea periferică sau auzul zgomotului sau vocii slabe. Halucinațiile auditive sunt foarte frecvente în schizofrenie. Ele pot fi binevoitoare (spunând subiectului lucruri bune despre el) sau rău intenționate, blestemând subiectul etc. Halucinațiile auditive de tip rău intenționate se aud frecvent, de exemplu oamenii vorbind despre subiectul din spatele lor. Ca și halucinațiile auditive, sursa partenerului vizual poate fi, de asemenea, în spatele subiectului. Corespondența lor vizuală este sentimentul de a fi privit sau fixat din priviri, de obicei cu intenții dăunătoare. Frecvent, halucinațiile auditive și omologul lor vizual sunt experimentate de subiect împreună.

Halucinațiile hipnagogice și halucinațiile hipnopompice sunt considerate fenomene normale. Halucinațiile hipnagogice pot apărea când cineva este pe cale să adoarmă, iar când când este pe cale să se trezească apar halucinații hipnopompice. Halucinațiile pot fi asociate cu consumul de droguri (în special cu deliranti), privarea de somn, psihoza, tulburările neurologice și delirium tremens.

10.7 Memoria

biologie și psihologie

studii sociale și culturale

(Prezentare generală a formelor și funcțiilor memoriei. Sursa: Bernhard Wenzl, <https://en.wikipedia.org/wiki/File:Memory.gif>, CC Attribution-Share Alike 3.0 Unported license, Traducere Nicolae Sfetcu)

Memoria este capacitatea creierului prin care datele sau informațiile sunt codificate, stocate și recuperate atunci când este necesar.

Memoria este vitală pentru experiențe; constă în păstrarea informațiilor în timp, în scopul de a influența acțiunile viitoare. Dacă nu ne-am putea aminti evenimentele trecute, nu am putut învăța sau dezvolta limba, relațiile sau identitatea personală.

Adesea, memoria este înțeleasă ca un sistem informatic de procesare cu funcționare explicită și implicită care este alcătuit dintr-un procesor senzorial, memorie pe termen scurt (sau de lucru) și memorie pe termen lung. Aceasta poate fi legată de neuron. Procesorul senzorial permite informațiilor din lumea exterioară să fie percepute sub formă de stimuli chimici și fizici și să participe la diferite nivele de concentrare și intenție. Memoria de lucru servește ca procesor de codare și recuperare. Informația sub formă de stimuli este codificată conform cu funcțiile explicite sau implicite de către procesorul de memorie de lucru. Memoria de lucru recuperează, de asemenea, informații din materialul stocat anterior. În cele din urmă, funcția de memorie pe termen lung este de a stoca date prin diferite modele sau sisteme categorice.

Funcțiile explicite și implicite ale memoriei sunt, de asemenea, cunoscute ca sisteme declarative și non-declarative. Aceste sisteme implică intenția deliberată de recuperare și stocare a memoriei sau lipsa acestora.

Memoria declarativă, sau explicită, constă în stocarea și recoltarea conștientă a datelor. În memoria declarativă se află memoria semantică și episodică. Memoria semantică se referă la memoria care este codificată cu semnificație specifică, în timp ce memoria episodică se referă la informația care este codificată de-a lungul unui plan spațial și temporal. Memoria declarativă este, de obicei, procesul primar când se face referire la memorie.

Memoria non-declarativă sau implicită constă în stocarea și amintirea inconștientă a informațiilor. Un exemplu de proces non-declarativ ar fi învățarea sau regăsirea inconștientă a informațiilor prin intermediul memoriei procedurale sau al unui fenomen de amorsare. Amorsarea este procesul de declanșare subminală a răspunsurilor specifice din memorie și arată că nu toată memoria este activată conștient, în timp ce memoria procedurală este învățarea lentă și treptată a abilităților care apare adesea fără o atenție conștientă a învățării.

Memoria nu este un procesor perfect și este afectată de mulți factori. Modalitățile prin care informațiile sunt codificate, stocate și preluate pot fi corupte. Cantitatea de atenție acordată stimulilor noi poate diminua cantitatea de informații care devine codată pentru stocare. De asemenea, procesul de stocare poate deveni corupt prin deteriorarea fizică a zonelor creierului care sunt asociate cu stocarea memoriei, cum ar fi hipocampusul. În cele din urmă, recuperarea informațiilor din memoria pe termen lung poate fi întreruptă din cauza degradării în memoria pe termen lung. Funcționarea normală, dezintegrarea în timp și deteriorarea creierului afectează precizia și capacitatea memoriei.

Pierderea de memorie este de obicei descrisă ca uitare sau amnezie.

Neuroștiințe cognitive

Specialiștii în neuroștiințe cognitive consideră memoria ca reținerea, reactivarea și reconstrucția reprezentării interne independente de experiență. Termenul de reprezentare internă implică faptul că o astfel de definiție a memoriei conține două componente: expresia memoriei la nivel comportamental sau conștient și schimbările fizice neuronale. Această din urmă componentă se numește și *engramă* sau *urme de memorie*. Unii neurologi și psihologi echivalează în mod greșit conceptul de engramă și memorie, considerând în general toate efectele persistente ale experiențelor ca memorie; alții argumentează împotriva acestei noțiuni că memoria nu există până când nu este revelată în comportament sau gândire.

O problemă crucială în neuroștiințele cognitive este modul în care informațiile și experiențele mentale sunt codificate și reprezentate în creier. Oamenii de știință au obținut multe cunoștințe despre codurile neuronale din studiile de plasticitate, dar majoritatea acestor cercetări s-au concentrat pe învățarea simplă în circuite neuronale simple; este mult mai puțin clar despre schimbările neuronale implicate în exemple mai complexe de memorie, în special memoria declarativă care necesită stocarea faptelor și evenimentelor. Zonele de convergență-divergență ar putea fi rețelele neuronale unde amintirile sunt stocate și preluate. Având în vedere că există mai multe tipuri de memorie, în funcție de tipurile de cunoștințe reprezentate, mecanismele care stau la bază, funcțiile proceselor și modurile de achiziție, este posibil ca diferitele zone ale creierului să susțină sisteme de memorie diferite și să fie în relații reciproce în rețelele neuronale: "componentele de reprezentare a memoriei sunt distribuite pe scară largă în diferite părți ale creierului, mediate de mai multe circuite neocortice".

- *Codificarea*. Codificarea memoriei de lucru implică apariția neuronilor individuali induși de intrarea senzorială, care persistă chiar după dispariția senzorială. Codificarea memoriei episodice implică schimbări persistente în structurile moleculare care modifică transmisia sinaptică între neuroni. Exemple de astfel de modificări structurale includ potențarea pe termen lung sau plasticitatea dependentă de temporizarea vârfurilor. Persistența în memoria de lucru poate îmbunătăți modificările sinaptice și celulare în codificarea memoriei episodice.
- *Memoria de lucru*. Studiile recente privind funcționalitatea imaginilor au detectat semnale de memorie de lucru atât în lobul temporal medial, în zona creierului puternic asociat cu memoria pe termen lung, cât și în cortexul prefrontal, sugerând o relație puternică între memoria de lucru și cea pe termen lung. Cu toate acestea, semnalele de memorie mult mai active observate în lobul prefrontal sugerează că acest domeniu joacă un rol mai important în memoria de lucru decât lobul temporal medial.
- *Consolidarea și reconsolidarea*. Memoria pe termen scurt este temporară și supusă unei perturbări, în timp ce memoria pe termen lung, o dată consolidată, este persistentă și stabilă. Consolidarea memoriei pe termen scurt în memoria pe termen lung la nivel molecular implică probabil două procese: consolidarea

sinaptică și consolidarea sistemului. Primul implică un proces de sinteză a proteinei în lobul temporal medial, în timp ce acesta din urmă transformă memoria dependentă de lobul temporal medial într-o memorie independentă de lobul temporal medial de-a lungul anilor. În ultimii ani, o astfel de dogmă de consolidare tradițională a fost reevaluată ca rezultat al studiilor privind reconsolidarea. Aceste studii au arătat că prevenirea după recuperare afectează recuperarea ulterioară a memoriei. Studiile noi au arătat că tratamentul post-recuperare cu inhibitori de sinteză a proteinelor și mulți alți compuși pot conduce la o stare amnetică. Aceste constatări privind reconsolidarea se potrivesc cu dovezile comportamentale că memoria recuperată nu este o copie exactă a experiențelor inițiale, iar amintirile sunt actualizate în timpul recuperării.

10.8 Cogito, ergo sum

Cogito, ergo sum este o propoziție latină filosofică a lui René Descartes, de obicei tradusă în limba română sub forma "**Cuget, deci exist**". Expresia a apărut inițial în limba franceză, ca, *Je pense, donc je suis*, în *Discurs asupra metodei*, pentru a ajunge la o audiență mai largă decât ar fi permis limba latină. A apărut în latină ulterior, în *Principiile filosofiei*. După cum a explicat Descartes, "nu ne putem îndoii de existența noastră în timp ce ne îndoim ..." O versiune completă, articulată de Antoine Léonard Thomas, surprinde în mod aparte intenția lui Descartes: *Dubito, ergo cogito, ergo sum* ("Mă îndoiesc, prin urmare cuget, prin urmare exist"). Conceptul este, de asemenea, cunoscut uneori sub numele de argumentul **cogito**.

Această afirmație a devenit un element fundamental al filosofiei occidentale, deoarece ea se pretindea a forma o bază sigură pentru cunoaștere în fața unor îndoieli radicale. În timp ce alte cunoștințe ar putea fi o fantezie a imaginației, a înșelăciunii sau a greșelii, Descartes a afirmat că chiar actul de îndoială a propriei existențe a servit - la minimum - ca dovadă a realității propriei minți; trebuie să existe o entitate gânditoare - în acest caz ego-ul - pentru a exista un gând.

În scrierile lui Descartes

Descartes a scris prima dată fraza în limba franceză în *Discurs asupra metodei* din 1637. El s-a referit la aceasta în latină, fără a exprima în mod explicit forma cunoscută a acestei fraze, în 1641, în *Meditații metafizice*. Cea mai veche înregistrare scrisă a acestei fraze în limba latină este din 1644, în *Principiile filosofiei*, unde, într-o notă marginală, oferă o explicație clară a intenției sale: "Nu ne putem îndoii de existența noastră în timp ce ne îndoim". Forme mai complexe ale acestei fraze sunt atribuite altor autori.

Discurs asupra metodei

Fraza a apărut pentru prima oară (în limba franceză) în discursul lui Descartes din 1637 despre metodă, în primul paragraf din a patra sa parte:

(Franceză:) Ainsi, à cause que nos sens nous trompent quelquefois, je voulus supposer qu'il n'y avoit aucune chose qui fût telle qu'ils nous la font imaginer; Et parce qu'il y a des hommes qui se méprennent en raisonnant, même touchant les plus simples matières de Géométrie, et y font des Paralogismes, jugeant que j'étois sujet à faillir autant qu'aucun autre, je rejetai comme fausses toutes les raisons que j'avois prises auparavant pour Démonstrations; Et enfin, considérant que toutes les mêmes pensées que nous avons étant éveillés nous peuvent aussi venir quand nous dormons, sans qu'il y en ait aucune pour lors qui soit vraie, je me résolus de feindre que toutes les choses qui m'étoient jamais entrées en l'esprit n'étoient non plus vraies que les illusions de mes songes. Mais aussitôt après je pris garde que, pendant que je voulois ainsi penser que tout étoit faux, il falloit nécessairement que moi qui le pensois fusse quelque chose; Et remarquant que cette vérité, **je pense, donc je suis**, étoit si ferme et si assurée, que toutes les plus extravagantes suppositions des Sceptiques n'étoient pas capables de l'ébranler, je jugeai que je pouvois la recevoir sans scrupule pour le premier principe de la Philosophie que je cherchais.

(Română:) În consecință, văzând că simțurile noastre ne înșală uneori, am fost dispus să presupun că nu există nimic cu adevărat așa cum ne-au prezentat; Și pentru că unii oameni se rătăcesc în raționamente și cad în paralogisme, chiar și în cele mai simple chestiuni ale geometriei, eu, convins că sunt la fel de supus erorilor ca oricare altul, am respins ca false toate motivele pe care le considerasem până acum drept demonstrații; Și, în sfârșit, când am considerat că aceleași gânduri (prezentări) pe care le trăim atunci când suntem treji pot fi de asemenea experimentate și atunci când dormim, în timp ce la acel moment nu este adevărat unul dintre ele, am presupus că toate obiectele (prezentările) mi-au intrat în minte atunci când eram treaz, nu aveam în ele mai mult adevăr decât în iluzia visurilor mele. Dar, imediat după aceasta, am observat că, deși aș fi vrut astfel să cred că totul era fals, era absolut necesar ca eu, care gândeam astfel, trebuia să fiu ceva; Și după cum am observat că acest adevăr, **cred, deci exist**, era atât de sigur și într-atât de evident că niciun motiv de îndoială, oricât de extravagant, nu putea fi pretins de către scepticii capabili să-l scurme, am ajuns la concluzia că, fără scrupule, să îl accept ca primul principiu al filosofiei pe care o căutam.

Meditații metafizice

În 1641, Descartes a publicat (în latină) *Meditații filosofice* în care a făcut referire la propoziție, deși nu în mod explicit sub forma "*cogito, ergo sum*", în Meditația II:

(Latină:) hoc pronuntiatum: **ego sum, ego existo**, quoties a me profertur, vel mente concipitur, necessario esse verum.

(Română:) această afirmație: **gândesc, deci exist**, ori de câte ori este rostită de mine sau concepută de minte, este în mod necesar adevărată.

Principiile filosofiei

În 1644, Descartes a publicat (în latină) *Principiile filosofiei*, unde expresia "ego cogito, ergo sum" apare în Partea 1, Articolul 7:

(Latină:) Sic autem rejicientes illa omnia, de quibus aliquo modo possumus dubitare, ac etiam, falsa esse fingentes, facilè quidem, supponimus nullum esse Deum, nullum coelum, nulla corpora; nosque etiam ipsos, non habere manus, nec pedes, nec denique ullum corpus, non autem ideò nos qui talia cogitamus nihil esse: repugnat enim ut putemus id quod cogitat eo ipso tempore quo cogitat non existere. Ac proinde haec cognitio, ***ego cogito, ergo sum***, est omnium prima & certissima, quae cuilibet ordine philosophanti occurrat.

(Română:) Întrucât respingem astfel orice ne nduce cea mai mică îndoială, și chiar să ne facă să ne imaginăm că este fals, preupunem într-adevăr cu ușurință că nu există nici Dumnezeu, nici cer, nici corpuri, și că nici noi înșine nu avem nici mâini nici picioare, nici, în cele din urmă, corp; dar nu putem, în același mod, să presupunem că nu existăm, în timp ce ne îndoim de adevărul acestor lucruri; căci există o contradicție în conceperea faptului că ceea ce gândește nu există în chiar momentul în care gândește. În consecință, cunoașterea, ***eu cuget, deci exist***, este prima și cea mai sigură care apare celui care filosofează ordonat.

Nota marginală a lui Descartes pentru paragraful de mai sus este următoarea:

(Latină:) Non posse à nobis dubitari, quin existamus dum dubitamus; atque hoc esse primum, quod ordine philosophando cognoscimus.

(Română:) Că nu ne putem îndoii de existența noastră în timp ce ne îndoim, și că aceasta este prima cunoaștere pe care o dobândim atunci când filosofăm în ordine.

Căutarea adevărului

Descartes, într-o lucrare mai puțin cunoscută publicată postum, datată ca fiind scrisă în cca. 1647 și intitulată *La Recherche de la Vérité par La Lumière Naturelle* (*Căutarea adevărului prin lumină naturală*), a scris:

(Latină:) ... [S]entio, oportere, ut quid dubitatio, quid cogitatio, quid exsistentia sit antè sciamus, quàm de veritate hujus ratiocinii : ***dubito, ergo sum***, vel, quod idem est, ***cogito, ergo sum*** : plane simus persuasi.

(Română:) ... [Simt că] este necesar să știm ce îndoială este, și ce gândire este [ce este existența], înainte de a fi pe deplin convinși de acest raționament - ***mă îndoiesc, deci exist*** - sau ce este identic - ***cuget, deci exist***.

Alte forme

Propoziția este uneori scrisă ca *dubito, ergo cogito, ergo sum*. Această formă mai completă a fost scrisă de criticul literar francez Antoine Léonard Thomas, într-un eseu premiat din 1765, în cinstea lui Descartes, unde a apărut ca "*Puisque je doute, je pense, puisque je pense, j'existe*". În limba română, aceasta se traduce ca "Fiindcă mă îndoiesc, gândesc, fiindcă gândesc, exist"; cu rearanjare și compactare, "mă îndoiesc, prin urmare gândesc, prin urmare ecist" sau în latină "*dubito, ergo cogito, ergo sum*".

O expansiune ulterioară, *dubito, ergo cogito, ergo sum - res cogitans* ("... un lucru gânditor") extinde *cogito*-ul cu afirmația lui Descartes în Meditația ulterioară, "*Ego sum res cogitans, id est dubitans, affirmans, negans, pauca intelligens, multa ignorans, volens, nolens, imaginari etiam et sentiens...*", sau, în română, "Sunt un lucru gânditor (conștient), adică o ființă care se îndoiește, afirmă, neagă, cunoaște câteva obiecte, și este ignorant în multe...". Acesta este denumit "*cogito extins*".

Interpretare

După cum a spus-o în mod compact prof. Krauth (1872), "Nu te poți îndoii dacă nu gândești, și nu poți gândi dacă nu ești. Mă îndoiesc, gândesc, exist."

Expresia *cuget, deci exist (cogito, ergo sum)* nu este folosită în *Meditații despre prima filosofie* a lui Descartes, dar termenul „cogito” este folosit pentru a face referire la un argument din aceasta. În *Meditații*, Descartes exprimă concluzia argumentului: „că propoziția, *eu sunt, eu exist*, este necesar adevărată ori de câte ori este prezentată de mine sau concepută în mintea mea”. (*Meditația II*)

La începutul celei de-a doua meditații, după ce a ajuns la ceea ce el consideră a fi nivelul suprem de îndoială - argumentul său din existența unui zeu înșelător - Descartes își examinează credințele pentru a vedea dacă vreunul a supraviețuit îndoielii. În credința sa în propria sa existență, află că este imposibil să se îndoiască de faptul că există. Chiar dacă ar exista un zeu înșelător (sau un demon rău), credința cuiva în propria lui existență ar fi sigură, pentru că nu există nicio modalitate ca acesta să fie înșelat decât dacă există pentru a fi înșelat.

"Dar m-am convins că nu există absolut nimic pe lume, nici cer, nici pământ, nici minți, nici trupuri. Urmează acum că, de asemenea, eu nu exist? Nu. Dacă m-am convins de ceva [sau nu am gândit cât de cât], atunci cu siguranță am existat. Dar există un înșelător al puterii supreme și al vicleniei care mă înșală în mod deliberat și constant. În acest caz, și eu, exist fără îndoială, dacă mă înșală; și îl las să mă înșele cât poate, nu va face niciodată să nu fiu nimic, atât timp cât cred că sunt ceva. Așadar, după ce am analizat totul foarte amănunțit, trebuie să concluzionez în sfârșit că propoziția, *eu sunt, eu exist*, este neapărat adevărată ori de câte ori este prezentată de mine sau concepută în mintea mea." (AT VII 25; CSM II 16–17)

Există trei observații importante de reținut aici. În primul rând, el pretinde doar certitudinea propriei sale existențe din punctul de vedere al primei persoane - nu a dovedit

existența altor minți în acest moment. Acesta este un lucru care trebuie gândit de fiecare dintre noi pentru noi înșine, pe măsură ce urmăm cursul meditațiilor. În al doilea rând, el nu spune că existența sa este necesară; el spune că dacă gândește, atunci în mod necesar el există (a se vedea principiul instantanțierii). În al treilea rând, această propoziție „Eu sunt, eu exist” este valabilă nu bazată pe o deducție (așa cum s-a menționat mai sus) sau pe o inducție empirică, ci pe claritatea și autoevidența propoziției. Descartes nu folosește această primă certitudine, *cogito*-ul, ca bază pe care să construim cunoștințe suplimentare; mai degrabă este terenul ferm pe care poate sta, în timp ce lucrează pentru a descoperi adevăruri suplimentare. După cum o spune:

”Arhimede obișnuia să ceară doar un punct ferm și imobil pentru a muta întregul pământ; așa că și eu pot spera la lucruri grozave dacă reușesc să găsesc un singur lucru, oricât de ușor, care să fie sigur și de nezdrușcinat.” (AT VII 24; CSM II 16)

Potrivit multor specialiști despre Descartes, inclusiv Étienne Gilson, obiectivul lui Descartes în stabilirea acestui prim adevăr este de a demonstra capacitatea criteriului său - claritatea imediată și caracterul distinctiv al propozițiilor de sine stătătoare - de a stabili propoziții adevărate și justificate, în ciuda adoptării unei metode de îndoială generalizată. Ca o consecință a acestei demonstrații, Descartes consideră că știința și matematica sunt justificate în măsura în care propozițiile lor sunt stabilite pe o claritate imediată în mod similar, caracteristică distinctivă și dovezi auto-evidente, care se prezintă în minte. Originalitatea gândirii lui Descartes, prin urmare, nu se rezumă atât în exprimarea *cogito* - un fapt realizat și de alți predecesori - cât în utilizarea *cogito*-ului ca dovadă a principiului epistemologic cel mai fundamental, că știința și matematica sunt justificate pe baza clarității, caracterului distinctiv și auto-evidenței. Baruch Spinoza în „*Principia philosophiae cartesianae*” la *Prolegomenon* a identificat „*cogito ergo sum*” cu „*ego sum cogitans*” (sunt o ființă gânditoare) ca substanța gânditoare cu interpretarea sa ontologică. De asemenea, se poate considera că *Cogito ergo sum* este necesară înainte ca orice ființă vie să poată merge mai departe în viață”.

Predecesori

Deși ideea exprimată în *cogito, ergo sum* este atribuită pe larg lui Descartes, el nu a fost primul care a menționat-o. Platon a vorbit despre „cunoașterea cunoașterii” (greacă: νόσις νοήσεως, *nósis noéseos*) și Aristotel explică ideea pe larg:

”Dar dacă viața în sine este bună și plăcută (...) și dacă unul care vede este conștient că vede, unul care aude că aude, unul care merge că merge și în mod similar pentru toate celelalte activități umane, există o facultate care este conștientă de activitatea sa, astfel încât ori de câte ori percepem, suntem conștienți că percepem, și de fiecare dată când gândim, suntem conștienți că gândim, și a fi conștienți că percepem sau gândim înseamnă a fi conștienți că existăm.” (*Etica nicomahică*, 1170a25 ff.)

La sfârșitul secolului al VI-lea sau începutul secolului al V-lea î.e.n., Parmenide este citat că a spus „Pentru că a fi conștienți și a fi este la fel”. Augustin de Hipona în *De Civitate Dei* scrie

Si [...] fallor, sum („Dacă greșesc, exist”) (cartea XI, 26) și anticipează, de asemenea, refutările moderne ale conceptului. Mai mult, în *Enchiridion* Augustin încearcă să respingă scepticismul afirmând: "Neafirmând în mod pozitiv că sunt viu, scepticii păstrează aparența erorii în ei înșiși, totuși fac erori pur și simplu arătându-se ca fiind în viață; nu poate greși cineva care nu este viu. Că, prin urmare, trăim, nu este numai adevărat, dar este cu siguranță și sigur". (Capitolul 7 secțiunea 20) În corespondența din 1640, Descartes mulțumește la doi colegi că i-au atras atenția asupra lui Augustin și notează asemănarea și diferența. (Vezi CSMK III 159, 161.)

Un alt predecesor a fost experimentul de gândire al lui Avicenna, „Omul plutitor”, cu privire la conștientizarea de sine umană și conștiința de sine.

Filosoful hindus din secolul al VIII-lea, Adi Shankara, a scris într-o manieră similară, argumentând că existența cuiva nu poate fi pusă la îndoială, întrucât trebuie să existe cineva care să se îndoiască. Ideea centrală a *cogito, ergo sum* este și subiectul lui *Mandukya Upanishad*.

Filosoful spaniol Gómez Pereira în lucrarea sa din 1554 *De Inmortalitate Animae*, publicată în 1749, a scris „*nosco me aliquid noscere, & quidquid noscit, est, ergo ego sum*” („știu că știu ceva, oricine știe există, deci eu exist „).

Critici

Utilizarea lui „eu”

În *Descartes, The Project of Pure Inquiry*, Bernard Williams oferă o istorie și o evaluare completă a acestei probleme. Aparent, primul savant care a ridicat problema „eu” a fost Pierre Gassendi. El „subliniază că recunoașterea faptului că unul are un set de gânduri nu implică faptul că este un anumit gânditor sau altul. Ar fi să trecem de la observația că există o gândire care are loc la atribuirea acestei gândiri unui anumit agent, pur și simplu presupunem ceea ce ne-am propus să dovedim, și anume că există o anumită persoană înzestrată cu capacitatea de gândire”. Cu alte cuvinte, "singura afirmație care este indubitabilă aici este afirmația independentă de agent că există o activitate cognitivă prezentă". Obiecția, prezentată de Georg Lichtenberg, este că, în loc să presupunem o entitate care gândește, Descartes ar fi trebuit să spună: „gândirea se produce”. Adică, indiferent de forța *cogito*-ului, Descartes scoate prea mult din ea; existența unui lucru gânditor, referința „eu” este mai mult decât poate justifica *cogito*-ul. Friedrich Nietzsche a criticat expresia prin faptul că presupune că există un „eu”, că există o astfel de activitate precum „gândirea” și că „eu” știu ce este „gândirea”. El a sugerat că o frază mai potrivită ar fi „se gândește” în care s-ar apela la un pronume impersonal ca în propoziția „Plouă”.

Kierkegaard

Filosoful danez Søren Kierkegaard numește expresia o tautologie în *Concluzie la un postscript neștiințific*. El susține că *cogito* presupune deja existența lui „eu” și, prin urmare, încheierea cu existența este logic banală. Argumentul lui Kierkegaard poate fi lămurit mai bine dacă se extrage premisa „eu gândesc” în premisele „'x' gândește” și „eu sunt acel 'x'”, unde „x” este folosit ca înlocuitor pentru a clarifica pe „eu” din lucrul gânditor.

Aici, *cogito* și-a asumat deja existența lui „eu” ca cel care crede. Pentru Kierkegaard, Descartes nu face decât să „dezvolte conținutul unui concept”, și anume că „eu”, care există deja, gândește. După cum susține Kierkegaard, fluxul logic adecvat al argumentului este că existența este deja asumată sau presupusă pentru ca gândirea să se producă, nu că existența este concluzionată din această gândire.

Williams

Bernard Williams susține că lucrul cu care avem de-a face când vorbim de gândire, sau când spunem „eu gândesc”, este ceva conceput din perspectiva unei terțe persoane; și anume „evenimente de gândire” obiective în primul caz și un gânditor obiectiv în cel de-al doilea. El susține, în primul rând, că este imposibil să se înțeleagă „există gândire” fără a o relativiza la *ceva*. Totuși, acest ceva nu poate fi egos cartezian, deoarece este imposibil de diferențiat obiectiv între lucruri doar pe baza conținutului pur al conștiinței. Problema evidentă este că, prin introspecție sau prin experiența noastră de conștiință, nu avem nicio modalitate de a ne deplasa pentru a concluda existența oricărui fapt personal terț, pentru conceperea căruia ar fi nevoie de ceva deasupra și dincolo de conținuturile pur subiective ale minții. .

Heidegger

Ca un critic al subiectivității carteziene, Heidegger a căutat să fundamenteze subiectivitatea umană în moarte ca acea certitudine care individualizează și autentifică ființa noastră. După cum scria în 1927:

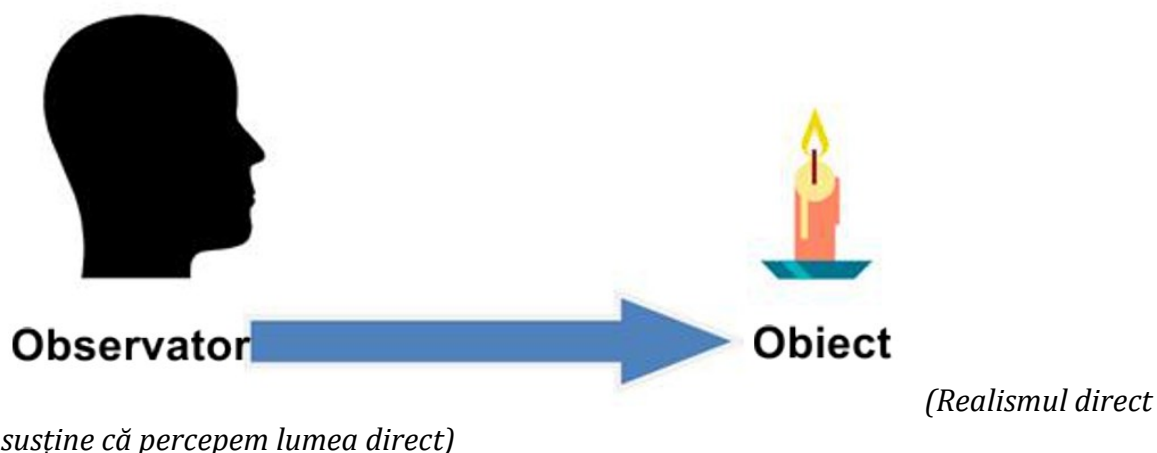
"Această certitudine, că „eu însumi exist prin faptul că voi muri”, este certitudinea de bază a lui *Dasein* însuși. Este o afirmație autentică a lui *Dasein*, în timp ce *cogito sum* este doar aspectul unei astfel de afirmații. Dacă astfel de formulări punctate înseamnă ceva în orice caz, atunci afirmația adecvată referitoare la *Dasein* în ființa sa ar trebui să fie *sum moribundus* [eu sunt pe moarte], *moribundus* nu ca cineva grav bolnav sau rănit, ci în măsura în care eu exist, eu sunt *moribundus*. *MORIBUNDUS* dă în primul rând lui *SUM* sensul său."

John Macmurray

Filosoful scoțian John Macmurray respinge *cogito* complet pentru a plasa acțiunea în centrul unui sistem filosofic pe care îl intitulează Forma Personalului. "Trebuie să respingem acest lucru, atât ca punct de vedere, cât și ca metodă. Dacă aceasta este filosofia,

atunci filosofia este o bulă care plutește într-o atmosferă de irealitate." Dependența de gândire creează un dualism ireconciliabil între gând și acțiune în care unitatea experienței este pierdută, dizolvând astfel integritatea de sine și distrugând orice legătură cu realitatea. Pentru a formula un *cogito* mai adecvat, Macmurray propune înlocuirea lui „eu fac” cu „eu cred”, ducând în cele din urmă la o credință în Dumnezeu ca agent cu care toate persoanele sunt în relație.

10.9 Realismul reprezentativ (indirect)

Chestiunea **realismului direct** sau **naiv**, spre deosebire de **realismul indirect** sau **reprezentativ**, apare în filosofia percepției și a minții din dezbaterile asupra naturii experienței conștiente; problema epistemologică a faptului dacă lumea pe care o vedem în jurul nostru este lumea reală însăși sau doar o copie internă perceptuală a acestei lumi generată de procese neuronale din creierul nostru. Realismul naiv este cunoscut ca un realism direct atunci când este dezvoltat pentru a contracara realismul indirect sau reprezentativ, cunoscut și ca dualismul epistemologic, poziția filosofică că experiența noastră conștientă nu este a lumii reale în sine, ci o reprezentare internă, o replică miniaturală a realității virtuale a lumii.

Realismul indirect este în mare măsură echivalent cu punctul de vedere acceptat al percepției în științele naturii, care afirmă că nu înțelegem și nu putem percepe lumea exterioară așa cum este cu adevărat, cunoaștem doar ideile și interpretările noastre despre modul în care este lumea. *Reprezentacionismul* este una dintre principalele ipoteze ale cognitivismului în psihologie. Realistul reprezentacionist ar nega faptul că "cunoașterea la prima mână" este un concept coerent, deoarece cunoașterea este întotdeauna prin anumite mijloace. Ideile noastre despre lume sunt interpretări ale intrărilor senzoriale derivate dintr-o lume exterioară care este reală (spre deosebire de punctul de vedere al *idealismului*, care susține că numai ideile sunt reale, iar lucrurile independente de minte nu sunt).

Principală alternativă a reprezentacionismului este *anti-reprezentacionismul*, opinia conform căreia percepția nu este un proces de construire a reprezentărilor interne.

Istorie

Aristotel a fost primul care a oferit o descriere a realismului direct. În *Despre suflet* el descrie modul în care un văzător este informat despre obiectul însuși prin intermediul formeii hylomorfe purtate peste continuumul material interpus cu care este impresionat ochiul.

În filosofia medievală, realismul direct a fost apărut de Thomas Aquinas.

Realismul indiscret a fost popular printre câțiva filosofi moderni, inclusiv René Descartes, John Locke, G. W. Leibniz, George Berkeley și David Hume.

Locke a categorisit calitățile după cum urmează:

- *Calitățile primare* sunt calități care sunt "explicative de bază" - adică ele pot fi considerate explicații pentru alte calități sau fenomene fără a fi nevoie de explicații pentru ele însele - și sunt distincte în sensul că experiența lor senzorială despre ele seamănă cu ele în realitate. (De exemplu, cineva percepe un obiect ca fiind sferic tocmai datorită modului în care sunt aranjați atomii sferei). Calitățile primare nu pot fi îndepărtate nici prin gândire, nici prin acțiuni fizice și includ masa, mișcarea și, controversat, soliditatea (mai târziu susținătorii distincției dintre calitățile primare și cele secundare reduc, de obicei, soliditatea).
- *Calitățile secundare* sunt calități pentru care experiența lor nu le recunoaște în mod direct; de exemplu, atunci când se vede un obiect roșu, senzația de a vedea culoarea roșu nu este produsă de o anumită calitate de roșu în obiect, ci de aranjarea atomilor pe suprafața obiectului care reflectă și absoarbe lumina într-un anumit mod. Calitățile secundare includ culoarea, mirosul și gustul.

Thomas Reid, un membru notabil al realismului de bun simț scoțian, a fost promotorul realismului direct. Opinii realiste directe au fost atribuite lui Baruch Spinoza. Realismul empiric al lui Immanuel Kant a fost, de asemenea, interpretat ca o formă de realism direct.

Filosofii moderni, J. G. Fichte și G. W. F. Hegel, au urmat pe Kant în adoptarea realismului empiric. Gottlob Frege (în lucrarea "Über Sinn und Bedeutung") subscrie de asemenea la realismul indirect.

În filosofia contemporană, realismul indirect a fost apărut de Edmund Husserl și Bertrand Russell. Realismul direct a fost apărut de Hilary Putnam, John McDowell, Galen Strawson și John R. Searle.

Dualismul epistemologic a intrat sub atacul susținut al altor filosofi contemporani, cum ar fi Ludwig Wittgenstein (argumentul limbajului privat) și Wilfrid Sellars în eseuul său seminal "*Empirismul și filosofia minții*". Realismul indirect este considerat a fi problematic din cauza regresului lui Ryle și a argumentului homunculus. Supotul recent al argumentului

limbajului privat și de obiecția homunculus a fost și el atacat. Se poate argumenta că aceia care susțin "prezența interioară", pentru a folosi termenul lui Antti Revonsuo, nu propun un "referent" privat, prin aplicarea limbajului ca fiind "privat" și, prin urmare, imposibil de partajat, ci o folosire privată a limbajului public. Nu există nicio îndoială că fiecare dintre noi are o înțelegere privată a limbajului public, o noțiune care a fost susținută experimental; George Steiner se referă la folosirea personală a limbajului ca "idiolect", unul special pentru noi înșine în detaliile sale. Trebuie pusă întrebarea cum poate o utilizare colectivă a limbajului să continue atunci când, nu numai că avem înțelesuri diferite al cuvintelor pe care le folosim, dar și înregistrările noastre senzoriale diferă.

Critica realismului indirect (reprezentativ)

O problemă cu reprezentativismul este că, dacă se presupune un flux simplu de date și prelucrarea informațiilor, atunci ceva din creier trebuie să interpreteze datele primite. Acest lucru este adesea descris ca un homunculus, deși termenul *homunculus* este de asemenea folosit pentru a implica o entitate care creează un regres continuu, iar acest lucru nu trebuie implicat, sugerând că un alt fenomen decât simplul flux de date și procesarea informațiilor este implicat în percepție. Aceasta este acum o problemă mai mare decât a fost pentru filosofii raționaliști de dinainte de Newton, cum ar fi Descartes, pentru care procesele fizice erau slab definite. Descartes a susținut că există un „homunculus” sub forma sufletului, aparținând unei forme de substanță naturală cunoscută sub numele de *res cogitans* care a ascultat de legi diferite de cele ascultate de materia solidă (*res extensa*). Deși dualitatea substanțelor naturale a lui Descartes poate avea ecouri în fizica modernă (statisticile Bose și Fermi), nu a fost formulată o relatare agreată a „interpretării”. Astfel reprezentativismul rămâne o descriere incompletă a percepției. Aristotel și-a dat seama de acest lucru și a propus pur și simplu că ideile în sine (reprezentările) trebuie să fie conștiente - cu alte cuvinte că nu există un transfer suplimentar de impresii de sens dincolo de idei.

(Teoria reprezentativă a percepției. Sursa: Spencerk, <https://en.wikipedia.org/wiki/File:Rep-perception.jpg>, CC Attribution-Share Alike 2.5 Generic license, Traducere Nicolae Sfetcu)

O dificultate potențială a realismului reprezentativ este aceea că, dacă avem doar cunoștințe despre reprezentările lumii, cum putem ști că acestea seamănă în vreun fel semnificativ cu obiectele cărora ar trebui să le corespundă? Orice creatură cu o

reprezentare în creierul său ar trebui să interacționeze cu obiectele care sunt reprezentate pentru a le identifica cu reprezentarea. Această dificultate pare să fie acoperită în mod rezonabil de învățarea prin explorarea lumii care continuă de-a lungul vieții. Cu toate acestea, poate exista totuși îngrijorarea că, dacă lumea externă este doar dedusă, „adevărata asemănare” ar putea fi cu totul diferită de ideea noastră despre aceasta. Realistul reprezentativ ar răspunde în acest sens că „adevărata asemănare” este un concept intuitiv care eșuează în fața logicii, deoarece o asemănare trebuie să depindă întotdeauna de modul în care este considerat ceva.

O dificultate semantică poate apărea atunci când se ia în considerare referința în reprezentativism. Dacă o persoană spune „văd Turnul Eiffel” într-un moment în care se uită într-adevăr la Turnul Eiffel, la ce se referă termenul „Turn Eiffel”? Realistul direct ar putea spune că, în contul reprezentativ oamenii nu văd într-adevăr turnul, ci „văd” reprezentarea. Totuși, aceasta este o denaturare a sensului cuvântului „a vedea” pe care reprezentativistul nu îl implică. Pentru reprezentativist declarația se referă la Turnul Eiffel, care implicit este experimentat sub forma unei reprezentări. Reprezentativistul nu implică faptul că, atunci când o persoană se referă la Turnul Eiffel, se referă la experiența ei senzorială, iar când o altă persoană se referă la Turn, se referă la experiența ei senzorială.

Mai mult, realismul reprezentativ susține că percepem intermediarii noștri perceptivi - putem participa la ei - așa cum ne observăm imaginea într-o oglindă. Cu toate acestea, așa cum putem verifica științific, acest lucru nu este clar în ceea ce privește componentele fiziologice ale procesului perceptiv. Aceasta aduce de asemenea problema dualismului și a relației sale cu realismul reprezentativ, în ceea ce privește combinația incongruentă dintre metafizic și fizic.

Noua obiecție la Argumentul Homunculus susține că se bazează pe o viziune naivă a senzației. Deoarece ochii răspund la razele de lumină nu este un motiv pentru a presupune că câmpul vizual necesită ochii să-l vadă. Senzația vizuală (argumentul poate fi extrapolat la celelalte simțuri) nu are nicio asemănare directă cu razele de lumină de la retină, nici cu caracterul a ceea ce sunt reflectate din sau care trec sau ceea ce strălucea la origine. Motivul dat este că ele poartă doar asemănările co-variației cu ceea ce ajunge la retine. La fel cum curenții dintr-un fir care se îndreaptă către un difuzor variază proporțional cu sunetele care emană de la acesta, dar nu au nici o altă asemănare, la fel și senzația variază proporțional (și nu neapărat direct) cu ceea ce o provoacă, dar nu are nicio asemănare cu intrarea. Aceasta implică faptul că culoarea pe care o experimentăm este de fapt o apariție corticală și că razele de lumină și suprafețele externe nu sunt ele însele colorate. Variațiile proporționale cu care se schimbă culoarea corticală există în lumea externă, dar nu și culoarea așa cum o experimentăm. Spre deosebire de ceea ce credea Gilbert Ryle, cei care argumentează că senzațiile sunt procese cerebrale nu trebuie să susțină că există o „imagine” în creier, deoarece acest lucru este imposibil în conformitate cu această teorie, deoarece imaginile reale din lumea externă nu sunt colorate. Este clar că Ryle a dezvoltat ceea ce fac ochii la natura senzației; la acea vreme, A. J. Ayer a descris poziția lui Ryle drept „foarte slabă”. Deci nu există niciun „ecran” în fața „ochilor” corticali, nici obiecte mentale înaintea unuia. După cum a spus Thomas Hobbes: „Cum observăm simțul? - prin simț în

sine". Moreland Perkins a caracterizat-o astfel: faptul că simțirea nu este ca lovirea unei mingi, ci mai degrabă „lovirea unei lovituri”. Astăzi mai există filosofi care susțin că culoarea este o proprietate a suprafețelor externe, a surselor de lumină etc.

O critică mai fundamentală este implicată în teoriile de acest tip. Diferențele la nivel senzorial și perceptiv între agenți necesită ca unele mijloace de a asigura cel puțin o corelație parțială care să permită actualizarea implicată în comunicare. Procesul dintr-o declarație informativă începe cu părțile presupunând ipotetic că se referă la „aceeași” entitate sau „proprietate”, chiar dacă selecțiile lor din câmpurile lor senzoriale nu se pot potrivi; putem numi această proiecție imaginată reciproc „subiectul logic” al enunțului. Vorbitorul produce apoi predicatul logic care afectează actualizarea propusă a „referentului”. Dacă afirmația va trece, ascultătorul va avea acum o percepție și un concept diferit de „referent” - probabil că va vedea acum ca două lucruri și nu unul. Concluzia radicală este că suntem prematuri în conceperea externului ca fiind deja sortat în „obiecte” singulare în primul rând, întrucât trebuie doar să ne comportăm *ca și cum* ar fi deja logic singulari. Diagrama de mai sus ar fi astfel considerată ca o imagine falsă a cazului propriu-zis, deoarece desenarea unui „obiect”, așa cum a fost deja selectat din real, nu este decât să tratăm ipoteza practic necesară, dar strict falsă a obiectelor-ca-logic-singulare ca date ontologic. Susținătorii acestei păreri susțin astfel că nu este nevoie să credem în realitatea singularității unui obiect, deoarece putem gestiona perfect bine imaginându-ne reciproc că „acesta” este singular. Un susținător al acestei teorii poate astfel să-l întrebe pe realistul direct de ce consideră că este necesar să treci la imaginarea singularității în realitate atunci când nu există nicio diferență practică în rezultat. Prin urmare, deși există selecții din câmpurile noastre senzoriale care, deocamdată, le tratăm ca și cum ar fi obiecte, ele sunt doar provizorii, deschise oricând corecțiilor și, prin urmare, departe de a fi reprezentări directe ale singularităților preexistente, ele păstrează un caracter experimental. Construcții virtuale sau nu, rămân, totuși, selecții care sunt cauzate de real și care ne pot surprinde în orice moment - ceea ce înlătură orice pericol de solipsism în această teorie. Această abordare se potrivește cu filosofia cunoscută sub numele de constructivism social.

Caracterul experienței unui obiect fizic poate fi modificat în moduri majore prin modificări ale condițiilor de percepție sau ale organelor de simț relevante și ale proceselor neurofiziologice rezultate, fără schimbarea obiectului fizic extern care inițiază acest proces și care poate părea ca fiind descris de experiență. În schimb, orice proces care dă aceleași rezultate senzoriale/neuronale va genera aceeași experiență perceptivă, indiferent cu cine ar fi semănat obiectul fizic care a inițiat procesul. Mai mult, procesul cauzal care intervine între obiectul extern și experiența perceptivă durează, astfel încât caracterul experienței reflectă, cel mult, o etapă anterioară a acelui obiect decât cea existentă în momentul percepției. Ca și în observațiile obiectelor astronomice, obiectul extern poate să fi încetat să existe cu mult înainte de a se produce experiența. Se afirmă că aceste fapte indică concluzia că obiectul direct al experienței este o entitate produsă la sfârșitul acestui proces cauzal, distinct de orice obiect fizic care inițiază procesul.

Teoria adverbială

Argumentul de mai sus invită la concluzia unui dualism perceptiv care ridică problema modului în care și dacă obiectul poate fi cunoscut prin experiență. Teoria adverbială propune „că acest dualism este un dualism de *obiecte*, experiența perceptuală fiind o experiență mai directă a obiectelor de un alt fel, simț-date”. Dualismul perceptiv presupune:

”atât un *act* de conștientizare (sau reținere), cât și un *obiect* (simț-datum) pe care acel act îl sesizează sau îl conștientizează. Ideea fundamentală a teoriei adverbiale, în schimb, este că nu este nevoie de astfel de obiecte și de problemele pe care le aduc cu ele (cum ar fi dacă sunt fizice sau mentale, sau cumva niciuna). În schimb, se sugerează, doar apariția unui act mental sau a unei stări mentale cu propriul său caracter intrinsec este suficientă pentru a ne da seama de caracterul experienței imediate.”

Conform teoriei adverbiale, atunci când, de exemplu, am o formă eliptică de argint (ca atunci când văd o monedă dintr-un unghi), mă aflu într-o anumită stare specifică de sensibilizare sau conștientizare senzorială sau de a fi apărut: simt într-un anumit fel sau mi s-a părut într-un anumit fel, și acel mod specific de a simți sau de a fi a apărut în conturile conținutului experienței mele: mă aflu într-un anumit fel distinctiv de stare experiențială. Nu trebuie să existe niciun obiect sau entitate de orice fel care să fie literalmente argintie și eliptică în lumea materială sau în minte. Experimentez o formă argintie și eliptică, deoarece un obiect sau o entitate care are literalmente acea culoare și formă se află direct înaintea minții mele. Dar natura acestor entități și modul în care acestea sunt legate de minte sunt greu de înțeles. Teoria adverbială are avantajul de a fi mai simplu metafizic, evitând probleme legate de natura simț-date, dar nu obținem o înțelegere reală a naturii stărilor în cauză sau a modului în care acestea explică exact caracterul experienței imediate.

10.10 Fenomenologia

Fenomenologia (din greacă, *phainómenon*, "ceea ce apare" și "*lógos*", "studiu") este studiul filosofic al structurilor de experiență și conștiință. Ca mișcare filosofică, a fost fondată în primii ani ai secolului XX de către Edmund Husserl și ulterior a fost extinsă de un cerc al urmașilor săi la universitățile din Göttingen și München din Germania. Apoi, s-a răspândit în Franța, Statele Unite și în alte părți, adesea în contexte îndepărtate de lucrarea timpurie a lui Husserl.

Fenomenologia nu ar trebui considerată o mișcare unitară; mai degrabă, diferiți autori împărtășesc o asemănare familială comună, dar și cu multe diferențe semnificative. În consecință, o definiție unică și definitivă a fenomenologiei este periculoasă și poate chiar paradoxală, deoarece îi lipsește un focus tematic. De fapt, nu este o doctrină, nici o școală filosofică, ci mai degrabă un stil de gândire, o metodă, o experiență deschisă și reînnoită, cu rezultate diferite, ceea ce poate dezorienta pe oricine dorește să definească semnificația fenomenologiei.

Fenomenologia, în concepția lui Husserl, este în primul rând preocupată de reflectarea sistematică și de studiul structurilor conștiinței și fenomenelor care apar în acțiunile de

conștiință. Fenomenologia poate fi diferențiată în mod clar de metoda de analiză carteziană, care vede lumea ca obiecte, seturi de obiecte și obiecte care acționează și reacționează una asupra celeilalte.

Conceptul lui Husserl despre fenomenologie a fost criticat și dezvoltat nu numai de el însuși, ci și de studenți precum Edith Stein și Roman Ingarden, filosofi hermeneutici precum Martin Heidegger, existențialiști precum Nicolai Hartmann, Gabriel Marcel, Maurice Merleau-Ponty, Jean- Paul Sartre și alți filosofi precum Max Scheler, Paul Ricoeur, Jean-Luc Marion, Michel Henry, Emmanuel Levinas, Jacques Derrida și sociologii Alfred Schütz și Eric Voegelin.

Prezentare generală

În forma sa cea mai de bază, fenomenologia încearcă să creeze condiții pentru studierea obiectivă a subiectelor de obicei considerate subiective: conștiința și conținutul experiențelor conștiente cum ar fi judecățile, percepțiile și emoțiile. Deși fenomenologia încearcă să fie științifică, ea nu încearcă să studieze conștiința din perspectiva psihologiei clinice sau a neurologiei. În schimb, ea caută prin reflecție sistematică să determine proprietățile esențiale și structurile experienței.

Există mai multe ipoteze în spatele fenomenologiei care ajută la explicarea fundamentelor sale:

1. Fenomenologii resping conceptul de cercetare obiectivă. Ei preferă ipotezele de grupare printr-un proces numit *epoche* fenomenologic.
2. Ei cred că analiza comportamentului zilnic uman poate oferi o înțelegere mai bună a naturii.
3. Ei afirmă că trebuie explorate persoanele. Acest lucru se datorează faptului că persoanele pot fi înțelese prin modurile unice în care reflectă societatea în care trăiesc.
4. Fenomenologii preferă să adune "*capta*", sau experiență conștientă, mai degrabă decât date tradiționale.
5. Ei consideră că fenomenologia este orientată către descoperire și, prin urmare, ei colectează cercetări folosind metode mult mai puțin restrictive decât în alte științe.

Husserl a derivat multe concepte importante de fenomenologie din lucrările și prelegerile profesorilor săi, filosofii și psihologii Franz Brentano și Carl Stumpf. Un element important al fenomenologiei pe care Husserl l-a împrumutat de la Brentano este intenționalitatea (adesea descrisă ca "asimilare"), noțiunea că conștiința este întotdeauna conștiința ceva-ului. Obiectul conștiinței se numește obiect intenționat, iar acest obiect este constituit pentru conștiință în multe feluri diferite, de exemplu prin percepție, memorie, retenție și

pretenție, semnificație etc. De-a lungul acestor intenții diferite, deși au structuri diferite și moduri diferite de a fi "despre" obiect, un obiect este încă constituit ca obiect identic; conștiința este îndreptată spre același obiect intenționat în percepția directă ca și la reținerea imediat următoare a acestui obiect și la eventuala amintire a acestuia.

Deși multe dintre metodele fenomenologice implică reduceri diferite, fenomenologia este, în esență, anti-reducționistă; reducerile sunt simple instrumente pentru a înțelege mai bine și pentru a descrie funcționarea conștiinței, nu pentru a reduce vreun fenomen la aceste descrieri. Cu alte cuvinte, atunci când se face o referire la esența sau ideea unui lucru sau când se specifică constituirea unui lucru coerent identic prin descrierea a ceea ce "într-adevăr" se consideră a fi doar aceste părți și aspecte, aceste suprafețe, aceasta nu înseamnă că lucrul este doar și exclusiv ceea ce este descris aici: scopul final al acestor reduceri este de a înțelege modul în care aceste aspecte diferite sunt constituite în lucrul real ca cel experimentat de persoana care o experimentează. Fenomenologia este o reacție directă la psihologia și fizicismul timpului lui Husserl.

Deși angajat anterior de Georg Wilhelm Friedrich Hegel în *Fenomenologia spiritului*, adoptarea acestui termen de către Husserl (circa 1900) l-a făcut să devină desemnarea unei școli filosofice. Ca o perspectivă filosofică, fenomenologia este metoda sa, deși semnificația specifică a termenului variază în funcție de modul în care este conceput de un anumit filosof. Așa cum a imaginat Husserl, fenomenologia este o metodă de anchetă filosofică care respinge rădăcina raționalistă care a dominat gândirea occidentală de la Platon în favoarea unei metode de atenție reflectivă care dezvăluie "experiența trăită" a individului. În rădăcinată vag într-un dispozitiv epistemologic, cu rădăcini sceptice, numite *epoche*, metoda lui Husserl presupune suspendarea judecății în timp ce se bazează pe înțelegerea intuitivă a cunoașterii, fără presupuziții și intelectualizare. Uneori, descrisă ca "știința experienței", metoda fenomenologică are rădăcini în intenționalitate, adică în teoria conștiinței lui Husserl (dezvoltată de la Brentano). Intenționalitatea reprezintă o alternativă la teoria reprezentării conștiinței, care susține că realitatea nu poate fi înțeleasă în mod direct, deoarece este disponibilă numai prin percepțiile realității care sunt reprezentări ale ei în minte. Husserl a contrazis ideea că această conștiință nu este "în" minte; mai degrabă, conștiința este conștientă de ceva altul decât el însuși (obiectul intenționat), indiferent dacă obiectul este o substanță sau o fantezie a imaginației (adică procesele reale asociate și care stau la baza fanteziei). Prin urmare, metoda fenomenologică se bazează pe descrierea fenomenelor, așa cum sunt acestea date conștiinței, în *imedianța* lor.

Potrivit lui Maurice Natanson, "radicalitatea metodei fenomenologice este atât continuă cât și discontinuă cu efortul general al filosofiei de a supune experiența la o examinare critică fundamentală: să nu ia în considerare nimic și să fie garanția pentru ceea ce noi pretindem că știm. "În practică, aceasta implică o combinație neobișnuită de disciplină și de detașare, pentru a suspenda temporar explicațiile teoretice și informația de mână a doua, în timp ce determină experiența "naivă" a problemei. (În acest sens, "suspendarea temporară" înseamnă suspendarea sau anularea provizorie a unei idei ca modalitate de a facilita ancheta, concentrându-se doar pe componentele sale cele mai semnificative.) Metoda

fenomenologică servește pentru a șterge momentan lumea speculațiilor prin returnarea subiectului experienței sale primordiale despre problemă, dacă obiectul anchetei este un sentiment, o idee sau o percepție. Potrivit lui Husserl, suspendarea credinței în ceea ce, în mod obișnuit, se acceptă sau se deduce din presupuneri diminuează puterea a ceea ce noi în mod obișnuit o acceptăm ca realitate obiectivă. Potrivit lui Rüdiger Safranski, "ambiția [lui Husserl și a urmașilor săi] era să nu ia în seamă nimic din ceea ce până atunci a fost gândit sau spus despre conștiință sau despre lume [în timp ce] în căutarea unui nou mod de a lăsa lucrurile [investigare] să se apropie de ei, fără a le acoperi cu ceea ce deja știau".

Martin Heidegger a modificat concepția lui Husserl despre fenomenologie din cauza a ceea ce Heidegger a perceput ca tendințe subiectiviste ale lui Husserl. În timp ce Husserl a conceput oamenii ca fiind constituiți de stări de conștiință, Heidegger a contrariat faptul că această conștiință este periferică față de primatul existenței (adică modul de a fi al lui Dasein), care nu poate fi redusă la conștiința omului. Din acest punct de vedere, starea de spirit a unui om este mai degrabă un "efect" decât un determinant al existenței, inclusiv acele aspecte ale existenței de care cineva nu este conștient. Prin schimbarea centrului de greutate de la conștiință (psihologie) la existență (ontologie), Heidegger a modificat direcția ulterioară a fenomenologiei. Ca o consecință a modificării de către Heidegger a concepției lui Husserl, fenomenologia a devenit din ce în ce mai relevantă pentru psihanaliză. În timp ce Husserl acorda prioritate unei descrieri a conștiinței care era fundamental străină de concepția psihanalitică a inconștientului, Heidegger a oferit o modalitate de a conceptualiza experiența care să poată adapta acele aspecte ale existenței sale care se află la periferia conștiinței conștiente.

Prezentare istorică a utilizării termenului

Fenomenologia are cel puțin trei semnificații principale în istoria filosofică: una în scrierile lui G. W. F. Hegel, alta în scrierile lui Edmund Husserl din 1920 și, în al treilea rând, succesul în opera lui Husserl, în scrierile fostului său asistent de cercetare Martin Heidegger în 1927.

- Pentru G. W. F. Hegel, fenomenologia este o abordare a filosofiei care începe cu o explorare a fenomenelor (ceea ce se prezintă nouă în experiența conștientă) ca mijloc de a înțelege în final Spiritul absolut, logic, ontologic și metafizic care se află în spatele fenomenelor. Aceasta a fost numită *fenomenologie dialectică*.
- Pentru Edmund Husserl, fenomenologia este „studiul reflector al esenței conștiinței, așa cum este experimentată din punctul de vedere al primei persoane”. Fenomenologia ia experiența intuitivă a fenomenelor (orice se prezintă în reflexia fenomenologică) ca punct de plecare și încearcă să extragă din ea trăsăturile esențiale ale experiențelor și esența a ceea ce experimentăm. Când s-a generalizat la trăsăturile esențiale ale oricărei experiențe posibile, aceasta a fost numită *fenomenologie transcendențială*. Opinia lui Husserl s-a bazat pe aspecte ale operei lui Franz Brentano și a fost dezvoltată în continuare

de filosofi precum Maurice Merleau-Ponty, Max Scheler, Edith Stein, Dietrich von Hildebrand și Emmanuel Levinas.

Deși termenul „fenomenologie” a fost folosit ocazional în istoria filosofiei înainte de Husserl, utilizarea modernă îl leagă mai explicit de metoda sa particulară. Urmează o listă de gânditori importanți, în ordine cronologică strictă, care au folosit termenul „fenomenologie” într-o varietate de moduri, cu scurte comentarii asupra contribuțiilor lor:

- Friedrich Christoph Oetinger (1702–1782), pietist german, pentru studiul „sistemului divin de relații”
- Johann Heinrich Lambert (1728–1777), matematician, medic și filosof, cunoscut pentru teoria aparițiilor care stau la baza cunoașterii empirice.
- Immanuel Kant (1724-1804), în *Critica rațiunii pure*, distinge între obiecte ca fenomene, care sunt obiecte așa cum sunt modelate și înțelese de sensibilitatea și înțelegerea umană, și obiecte ca *lucruri în sine* sau noumena, care nu par noi în spațiu și timp și despre care nu putem face judecăți legitime.
- G. W. F. Hegel (1770-1831) a contestat doctrina lui Kant despre ceea ce nu poate fi cunoscut în sine și a declarat că, cunoscând fenomenele mai pe deplin, putem ajunge treptat la o conștiință a adevărului absolut și spiritual al Divinității, mai ales în *Fenomenologia Spiritului*, publicată în 1807.
- Carl Stumpf (1848–1936), student la Brentano și mentor al lui Husserl, a folosit „fenomenologia” pentru a se referi la o ontologie a conținuturilor senzoriale.
- Edmund Husserl (1859-1938) a stabilit fenomenologia la început ca un fel de „psihologie descriptivă” și mai târziu ca o știință transcendentă și eidetică a conștiinței. Este considerat a fi fondatorul fenomenologiei contemporane.
- Max Scheler (1874–1928) a dezvoltat în continuare metoda fenomenologică a lui Edmund Husserl și a extins-o pentru a include și o reducere a metodei științifice. El a influențat gândirea papei Ioan Paul al II-lea, Dietrich von Hildebrand și Edith Stein.
- Martin Heidegger (1889–1976) a criticat teoria fenomenologiei lui Husserl și a încercat să dezvolte o teorie a ontologiei care l-a dus la teoria sa originală despre Dasein, ființa umană non-dualistă.
- Alfred Schütz (1899–1959) a dezvoltat o fenomenologie a lumii sociale pe baza experienței de zi cu zi care a influențat sociologi importanți precum Harold Garfinkel, Peter Berger și Thomas Luckmann.
- Francisco Varela (1946–2001), filosof și biolog chilian. A dezvoltat baza fenomenologiei experimentale și a neurofenomenologiei.

Utilizarea ulterioară se bazează în cea mai mare parte pe sau (în mod critic) legată de introducerea și utilizarea lui Husserl a termenului. Această ramură a filosofiei diferă de altele prin faptul că tinde să fie mai mult „descriptivă” decât „prescriptivă”.

Varietăți de fenomenologie

Enciclopedia fenomenologiei (Kluwer Academic Publishers, 1997) prezintă articole separate despre următoarele șapte tipuri de fenomenologie:

1. *Fenomenologia constitutivă transcendențială* studiază modul în care obiectele sunt constituite în conștiința transcendențială, lăsând la o parte întrebări despre orice relație cu lumea naturală.
2. *Fenomenologia constitutivă naturalistă* studiază modul în care conștiința constituie lucruri în lumea naturii, presupunând cu atitudinea naturală că conștiința face parte din natură.
3. *Fenomenologia existențială* studiază existența umană concretă, inclusiv experiența noastră de liberă alegere și / sau acțiune în situații concrete.
4. *Fenomenologia istoricistă generativă* studiază cum sensul - așa cum se găsește în experiența noastră - este generat în procesele istorice ale experienței colective de-a lungul timpului.
5. *Fenomenologia genetică* studiază apariția / geneza sensurilor lucrurilor în propriul flux de experiență.
6. *Fenomenologia hermeneutică* (de asemenea, *post-fenomenologie*) studiază structurile interpretative ale experienței. Această abordare a fost introdusă în lucrările timpurii ale lui Martin Heidegger.
7. *Fenomenologia realistă* studiază structura conștiinței și intenționalitatea, întrucât „apare într-o lume reală care este în mare parte exterioară conștiinței și nu cumva adusă de conștiință”.

Contrastul dintre „fenomenologia constitutivă” (germană: *konstitutive Phänomenologie*; de asemenea, *fenomenologia statică* (*statische Phänomenologie*) sau *fenomenologia descriptivă* (*beschreibende Phänomenologie*)) și „fenomenologia genetică” (*genetische Phänomenologie*; de asemenea, *fenomenologia genezei* (*Phänomenologie der Genesis*)) se datorează lui Husserl.

Școala modernă recunoaște, de asemenea, existența următoarelor varietăți: *fenomenologia hermeneutică transcendențială* târzie a lui Heidegger, *fenomenologia întrupată* a lui Maurice Merleau-Ponty, *fenomenologia materială* a lui Michel Henry (bazată și pe cunoașterea întrupată), *fenomenologia analitică* a lui Alva Noë, *fenomenologia lingvistică* a lui J. L. Austin și *fenomenologia post-analitică* a lui Paul Crowther.

Concepte

Intenționalitatea

Intenționalitatea se referă la noțiunea că conștiința este întotdeauna conștiința *a* ceva. Cuvântul în sine nu trebuie confundat cu utilizarea „obișnuită” a cuvântului intenționat, ci mai degrabă ar trebui să fie considerat ca mergând pe rădăcinile etimologice ale cuvântului. Inițial, intenția se referea la o „întindere” („în tensiune”, din latină *intendere*), iar în acest context se referă la conștiința „care se întinde” spre obiectul său. Cu toate acestea, ar trebui să fim atenți la această imagine: nu există în primul rând conștiința care, ulterior, se întinde până la obiectul său; mai degrabă, conștiința apare ca simultaneitate a unui act conștient și a obiectului său.

Intenționalitatea este adesea rezumată la „desprețitudine”. Indiferent dacă acest *ceva* despre care este vorba în conștiință este în percepție directă sau în fantezie, nu este esențial pentru conceptul de intenționalitate în sine; orice conștiință este direcționată la, *acela* pentru care conștiința este conștientă. Aceasta înseamnă că obiectul conștiinței nu *trebuie* să fie un obiect *fizic* capturat în percepție: la fel de bine poate fi o fantezie sau o amintire. În consecință, aceste „structuri” ale conștiinței, adică percepția, memoria, fantezia etc. sunt denumite *intenționalități*.

Termenul „intenționalitate” a luat naștere odată cu scolasticii în perioada medievală și a fost reînviat de Brentano care la rândul său a influențat concepția lui Husserl despre fenomenologie, care a rafinat termenul și l-a făcut piatra de temelie a teoriei sale despre conștiință. Sensul termenului este complex și depinde în întregime de modul în care este conceput de un filosof anume. Termenul nu trebuie confundat cu „intenția” sau concepția psihanalitică a „motivului” sau „câștigului” inconștient.

Intuiția

Intuiția în fenomenologie se referă la cazurile în care obiectul intenționat este direct prezent intenționalității în joc; dacă intenția este „umplută” prin înțelegerea directă a obiectului, ai un obiect intuit. Având o ceașcă de cafea în fața ta, de exemplu, văzând-o, simțind-o sau chiar imaginându-o - toate acestea sunt intenții umplute, iar obiectul este apoi *intuit*. Același lucru este valabil și pentru înțelegerea formulelor matematice sau a unui număr. Dacă nu aveți obiectul menționat direct, obiectul nu este intuit, ci este intenționat, dar încă gol. Exemple de intenții goale pot fi intenții semnificative - intenții care *implică* sau doar se *referă la* obiectele lor.

Dovada

În limbajul cotidian, folosim cuvântul dovadă pentru a semnifica o relație specială între o stare de fapt și o propoziție: Starea A este o dovadă pentru propoziția „A este adevărată”. În fenomenologie, însă, conceptul de dovezi este menit să semnifice „realizarea subiectivă a

adevărului”. Aceasta nu este o încercare de a reduce tipul obiectiv de dovezi la „opinia” subiectivă, ci mai degrabă o încercare de a descrie structura de a avea ceva prezent în intuiție, cu adăugarea de a o prezenta ca inteligibilă: „Dovada este prezentarea cu succes a unei obiect inteligibil, prezentarea cu succes a ceva a cărui adevăr devine manifest în dovada în sine”.

Noesis și noema

În fenomenologia lui Husserl, care este destul de frecventă, această pereche de termeni, derivată din grecescul *nous* (minte), desemnează respectiv conținutul real, *noesis* și conținutul ideal, *noema*, al unui act intențional (un act de conștiință). Noesis este partea actului care îi conferă un anumit sens sau caracter (ca în judecarea sau perceperea unui lucru, iubirea sau urârea lui, acceptarea sau respingerea acestuia, etc.). Acest lucru este real în sensul că este de fapt o parte din ceea ce are loc în conștiința (sau psihicul) subiectului actului. Noesis este întotdeauna corelat cu un noema; pentru Husserl, noema completă este o structură ideală complexă care cuprinde cel puțin un sens noematic și un miez noematic. Interpretarea corectă a ceea ce a desemnat Husserl prin noema a fost mult timp controversată, dar sensul noematic este în general înțeles ca înțelesul ideal al actului și nucleul noematic ca referent sau obiect al actului așa cum este înțeles în act. Un element de controversă este dacă acest obiect noematic este același cu obiectul real al actului (presupunând că există) sau este un fel de obiect ideal.

Empatia și intersubiectivitatea

În fenomenologie, empatia se referă la experiența propriului corp *ca* altul. Deși adesea îi identificăm pe ceilalți cu corpurile lor fizice, acest tip de fenomenologie necesită să ne concentrăm pe subiectivitatea celuilalt, precum și pe implicarea noastră intersubiectivă cu ei. În relatarea inițială a lui Husserl, aceasta a fost realizată printr-un fel de aperccepție bazată pe experiențele propriului corp trăit. Corpul trăit este propriul corp, ca experimentat de tine, *ca* tine însuși. Corpul tău se manifestă în principal ca posibilități de acțiune în lume. Este ceea ce vă permite să vă întindeți și să înțelegeți ceva, de exemplu, dar, de asemenea, și mai important, vă permite posibilitatea de a vă schimba punctul de vedere. Acest lucru vă ajută să diferențiați un lucru de altul prin experiența de a vă deplasa în jurul acestuia, văzând aspecte noi ale acestuia (denumite adesea facerea absentului prezent și a prezentului absent) și păstrând totuși ideea că acesta este același lucru despre care ați văzut alte aspecte de acum doar un moment (este identic). Corpul tău este, de asemenea, experimentat ca dualitate, atât ca obiect (poți să-ți atingi propria mână) cât și ca subiectivitate proprie (simți că ești atins).

Experiența propriului corp ca subiectivitate proprie este apoi aplicată experienței corpului altuia, care, prin aperccepție, este constituită ca o altă subiectivitate. Puteți recunoaște astfel intențiile, emoțiile celuilalt etc. Această experiență a empatiei este importantă în relatarea fenomenologică a intersubiectivității. În fenomenologie, intersubiectivitatea constituie obiectivitate (adică, ceea ce experimentați ca obiectiv este experimentat ca fiind disponibil

intersubiectiv - disponibil pentru toți ceilalți subiecți. Aceasta nu implică faptul că obiectivitatea este redusă la subiectivitate și nici nu implică o poziție relativistă).

În experiența intersubiectivității, cineva se experimentează și pe sine ca subiect printre alți subiecți, iar cineva se experimentează pe sine ca existent obiectiv *pentru* acești Alții; cineva se experimentează pe sine ca noema noeselor Altora sau ca subiect în experiența empatică a altuia. Ca atare, se experimentează pe sine ca subiectivitate existentă. Intersubiectivitatea este, de asemenea, o parte în constituirea lumii vieții cuiva, mai ales ca „lumea de acasă”.

Lumea vieții

Lumea vieții (germană: *Lebenswelt*) este „lumea” în care trăim fiecare dintre noi. S-ar putea numi „fundalul” sau „orizontul” întregii experiențe și este acela pe care fiecare obiect iese în evidență ca el însuși (la fel de diferit) și cu sensul pe care îl poate deține doar pentru noi. Lumea vieții este atât personală, cât și intersubiectivă (se numește atunci „lume de acasă”) și, ca atare, nu ne include pe fiecare dintre noi într-un solipsism.

Investigații logice a lui Husserl (1900/1901)

În prima ediție a *Investigațiilor logice*, aflată încă sub influența lui Brentano, Husserl descrie poziția sa ca „psihologie descriptivă”. Husserl analizează structurile intenționate ale actelor mentale și modul în care acestea sunt direcționate atât către obiecte reale, cât și ideale. Primul volum al *Investigațiilor logice*, *Prolegomena la logica pură*, începe cu o critică devastatoare a psihologismului, adică încercarea de a subsuma validitatea *a priori* a legilor logicii sub psihologie. Husserl stabilește un domeniu separat de cercetare în logică, filosofie și fenomenologie, independent de științele empirice.

Transcendentalismul de după *Idei* (1913)

În 1913, la câțiva ani după publicarea *Investigațiilor logice*, Husserl a publicat *Idei: Introducere generală în fenomenologia pură*, lucrare care a introdus câteva elaborări cheie care l-au condus la distincția dintre actul conștiinței (*noesis*) și fenomenele la care acesta este direcționat (*noemata*).

- „*noetic*” se referă la actul intenționat al conștiinței (credință, dorință etc.)
- „*noematic*” se referă la obiectul sau conținutul (*noema*), care apare în actele noetice (credinciosul, doritul, ura și iubitul etc.).

Ceea ce observăm nu este obiectul așa cum este în sine, ci cum și în măsura în care este dat în actele intenționate. Cunoașterea esențelor nu ar fi posibilă decât prin „punerea în paranteze” a tuturor presupunerilor despre existența unei lumi externe și despre aspectele neesențiale (subiective) ale modului în care obiectul ne este dat concret. Această procedură Husserl a numit-o *epoché*.

Husserl, într-o perioadă ulterioară, s-a concentrat mai mult pe structurile ideale, esențiale ale conștiinței. Cum a vrut să excludă orice ipoteză cu privire la existența obiectelor externe, a introdus metoda reducerii fenomenologice pentru a le elimina. Ceea ce a rămas a fost eul pur transcendent, spre deosebire de eul empiric concret.

Fenomenologia transcendentă este studiul structurilor esențiale care sunt lăsate în conștiința pură: Aceasta se referă în practică la studiul noematelor și a relațiilor dintre ele. Filosoful Theodor Adorno a criticat conceptul lui Husserl de epistemologie fenomenologică în metacritica sa *Împotriva epistemologiei*, care este antifundamentalistă.

Fenomenologi transcendentali includ pe Oskar Becker, Aron Gurwitsch și Alfred Schütz.

Realism

După publicarea lui Husserl a *Ideilor* în 1913, mulți fenomenologi au luat o poziție critică față de noile sale teorii. Mai ales membrii grupului din Munchen s-au distanțat de noua sa fenomenologie transcendentă și au preferat fenomenologia realistă anterioară a primei ediții a *Investigațiilor logice*.

Fenomenologii realiști includ pe Adolf Reinach, Alexander Pfänder, Johannes Daubert, Max Scheler, Roman Ingarden, Nicolai Hartmann și Dietrich von Hildebrand.

Existențialism

Fenomenologia existențială diferă de fenomenologia transcendentă prin respingerea ego-ului transcendent. Merleau-Ponty se opune transcendenței eului, care pentru Husserl lasă lumea răspândită și complet transparentă în fața conștiinței. Heidegger se gândește la o ființă conștientă ca întotdeauna deja în lume. Transcendența este menținută în fenomenologia existențialistă în măsura în care metoda fenomenologiei trebuie să ia un punct de plecare fără presupunere - transcrierea afirmațiilor despre lume care rezultă din, de exemplu, atitudini naturale sau științifice sau teorii ale naturii ontologice a lumii.

În timp ce Husserl considera că filosofia este o disciplină științifică care trebuia să se bazeze pe o fenomenologie înțeleasă ca epistemologie, Martin Heidegger a avut o perspectivă radical diferită. Însuși Heidegger vede astfel diferențele lor:

"Pentru Husserl, reducerea fenomenologică este metoda de a conduce viziunea fenomenologică din atitudinea firească a ființei a cărei viață este implicată în lumea lucrurilor și a persoanelor înapoi la viața transcendentă a conștiinței și a experiențelor sale noetico-noematice, în care obiectele sunt constituite ca corelații ale conștiinței. Pentru noi, reducerea fenomenologică înseamnă a duce o viziune fenomenologică înapoi de la înțelegerea unei ființe, oricare ar fi caracterul acestei reținerii, la înțelegerea Existenței acestei ființe (proiectându-se asupra modului în care este nedisimulată)."

Potrivit lui Heidegger, filosofia nu a fost deloc o disciplină științifică, ci mai fundamentală decât știința însăși. Potrivit lui, știința este doar o modalitate de cunoaștere a lumii fără

acces special la adevăr. Mai mult, mentalitatea științifică însăși se bazează pe o bază mult mai „primordială” a cunoștințelor practice, cotidiene. Husserl a fost sceptic față de această abordare, pe care a considerat-o cvasi-mistică și a contribuit la divergența gândirii lor.

În loc să ia fenomenologia ca *prima philosophia* sau o disciplină fundamentală, Heidegger a luat-o ca pe o ontologie metafizică: „ființa este tema propriu-zisă și unică a filosofiei ... asta înseamnă că filosofia nu este o știință a ființelor, ci a ființei”. Totuși, a confunda fenomenologia și ontologia este o eroare evidentă. Fenomenele nu sunt fundamentul sau temeiul ființei. Nici nu sunt aparențe, deoarece, așa cum susține Heidegger în *Ființa și timpul*, o apariție este „ceea ce se arată în altceva”, în timp ce un fenomen este „ceea ce se arată în sine”.

În timp ce pentru Husserl, în epoché, a apărut doar ca un corelat al conștiinței, pentru Heidegger a exista este punctul de plecare. În timp ce pentru Husserl ar trebui să facem abstracție de toate determinările concrete ale eului nostru empiric, pentru a putea să ne întoarcem la câmpul conștiinței pure, Heidegger susține că „posibilitățile și destinele filosofiei sunt legate de existența omului și deci cu temporalitate și istoricitate”.

Cu toate acestea, ființa ontologică și ființa existențială sunt categorii diferite, astfel încât confuzia lui Heidegger a acestor categorii este, în opinia lui Husserl, rădăcina erorii lui Heidegger. Husserl l-a acuzat pe Heidegger că a ridicat întrebarea ontologiei, dar nu a răspuns la aceasta, în schimb a schimbat subiectul la Dasein, singura ființă pentru care Existența este o problemă. Aceasta nu este nici ontologie, nici fenomenologie, potrivit lui Husserl, ci doar antropologie abstractă. Pentru a clarifica, poate, prin antropologia abstractă, ca o căutare non-existențialistă a esențelor, Husserl a respins existențialismul implicit în distincția lui Heidegger între ființe în calitate de existențe ca lucruri în realitate și Existența lor așa cum se regăsește în propriile reflecții ale lui Dasein asupra existenței-în-lume, în care ființa ne este prezentă, adică nedisimulată.

Fenomenologii existențialiști includ pe: Martin Heidegger (1889–1976), Hannah Arendt (1906–1975), Karl Jaspers (1883–1969), Emmanuel Levinas (1906–1995), Gabriel Marcel (1889–1973), Jean-Paul Sartre (1905 –1980), Paul Ricoeur (1913–2005) și Maurice Merleau-Ponty (1908–1961).

Gândirea orientală

Unii cercetători în fenomenologie (în special cu referire la moștenirea lui Heidegger) văd posibilitățile de a stabili dialoguri cu tradiții ale gândirii în afara așa-numitei filosofii occidentale, în special în ceea ce privește gândirea asiatică-estică și în ciuda diferențelor percepute între „Est” și „Vest”. Mai mult, s-a afirmat că o serie de elemente din fenomenologie (în principal gândirea lui Heidegger) au o oarecare rezonanță cu ideile filosofice orientale, în special cu budismul zen și taoismul. Potrivit lui Tomonobu Imamichi, conceptul de Dasein a fost inspirat - deși Heidegger nu a spus nimic în acest sens - din conceptul lui Okakura Kakuzo despre *das-in-der-Welt-sein* (existența în lume) exprimată în

Cartea ceaiului pentru a descrie filosofia lui Zhuangzi, pe care profesorul lui Imamichi i-o oferise lui Heidegger în 1919, după ce a studiat cu el cu un an înainte.

Există, de asemenea, semne recente ale acceptării fenomenologiei (și în special a gândirii lui Heidegger) în cercurile academice axate pe studierea impulsului metafizicii în istoria ideilor în islam și în filosofia islamică timpurie, cum ar fi în operele filosofului libanez Nader El-Bizri; poate că acest lucru se datorează tangențial influenței indirecte a tradiției orientaliste și fenomenologului francez Henri Corbin, și ulterior accentuată prin dialogurile lui El-Bizri cu fenomenologul polonez Anna-Teresa Tymieniecka.

În plus, opera lui Jim Ruddy în domeniul filosofiei comparative, a combinat conceptul de „ego transcendent” în fenomenologia lui Husserl cu conceptul de primat al conștiinței de sine în opera lui Sankaracharya. În cursul acestei lucrări, Ruddy a descoperit o știință fenomenologică eidetică complet nouă, pe care a numit-o „fenomenologie convergentă”. Această nouă fenomenologie preia locul pe care Husserl l-a părăsit și se ocupă de constituirea relației asemănătoare, mai degrabă decât a obiectivității lucrurilor, sau „intenționate”.

Abordări la tehnologie

James Moor a susținut că calculatoarele afișează viduri de politici care necesită o gândire nouă și stabilirea de noi politici. Alții au susținut că resursele furnizate de teoria etică clasică, cum ar fi utilitarismul, consecințialismul și etica deontologică este mai mult decât suficient pentru a trata toate problemele etice care decurg din proiectarea și utilizarea tehnologiei informației.

Pentru fenomenolog, „viziunea de impact” a tehnologiei, precum și viziunea constructivistă a relațiilor tehnologie / societate este valabilă, dar nu este adecvată. Aceștia susțin că aceste relatări ale tehnologiei și relația tehnologie / societate, reprezintă tehnologie și societate ca și cum vorbind despre una nu s-ar baza imediat și deja pe cealaltă pentru sensul sau sensul său continuu sau înțeles. Pentru fenomenolog, societatea și tehnologia se constituie reciproc; ele sunt condiția sau posibilitatea reciprocă de a fi ceea ce sunt. Pentru el tehnologia nu este doar artefactul. Mai degrabă, artefactul rezultă deja dintr-o atitudine „tehnologică” anterioară față de lume (Heidegger).

Heidegger

Pentru Heidegger esența tehnologiei este modul de a fi al oamenilor moderni - un mod de a se conduce către lume - care vede lumea ca ceva care trebuie ordonat și modelat în conformitate cu proiectele, intențiile și dorințele - o „voință de putere”. care se manifestă ca o „voință față de tehnologie”. Heidegger susține că au existat alte vremuri în istoria umană, o perioadă pre-modernă, în care oamenii nu s-au orientat către lume într-un mod tehnologic - pur și simplu ca resurse pentru scopurile noastre.

Cu toate acestea, potrivit lui Heidegger, această epocă (sau dispoziție) pre-tehnologică este una în care relația oamenilor cu lumea și artefactele, modul lor de a fi dispuse, a fost mai degrabă poetică și estetică decât tehnologică (încardare). Sunt mulți care nu sunt de acord cu relatarea lui Heidegger cu privire la atitudinea tehnologică modernă ca „încardare” a lumii. De exemplu, Andrew Feenberg susține că relatarea lui Heidegger despre tehnologia modernă nu este prezentată în întâlnirile cotidiene contemporane cu tehnologia. Christian Fuchs a scris despre antisemitismul înrădăcinat în concepția lui Heidegger despre tehnologie.

Dreyfus

În criticarea programului de inteligență artificială (IA), Hubert Dreyfus (1992) susține că modul în care dezvoltarea abilităților s-a înțeles în trecut a fost greșită. Acesta susține că acesta este modelul pe care comunitatea timpurie de inteligență artificială l-a adoptat necritic. În opoziție cu această părere, el susține, împreună cu Heidegger, că ceea ce observăm atunci când învățăm o nouă abilitate în practica de zi cu zi este de fapt opusul. Cel mai adesea începem cu reguli explicite sau abordări preformulate și apoi trecem la o multiplicitate de cazuri particulare, pe măsură ce devenim expert. Argumentul său se bazează direct pe contul lui Heidegger în „*Ființa și timpul*” oamenilor ca ființe care sunt întotdeauna situate deja în lume. În calitate de oameni „în lume”, suntem deja experți în ceea ce privește viața de zi cu zi, în abordarea subtilităților fiecărei situații; de aceea viața de zi cu zi pare atât de evidentă. Astfel, competența complexă a activității de zi cu zi este uitată și luată de la IA ca un punct de plecare presupus. Ceea ce a evidențiat Dreyfus în critica sa pentru IA a fost faptul că tehnologia (algoritmi IA) nu are sens de la sine. Este orizontul asumat și uitat al practicii cotidiene care face ca dispozitivele și soluțiile tehnologice să apară ca fiind semnificative. Dacă trebuie să înțelegem tehnologia, trebuie să ne „întoarcem” la orizontul sensului care a făcut-o să apară ca artefacte de care avem nevoie, voință și dorință. Trebuie să luăm în considerare modul în care aceste tehnologii ni se dezvăluie (sau se dezvăluie).

10.11 Fenomenalism

Fenomenalismul este punctul de vedere potrivit căruia despre obiectele fizice nu se poate spune că există în sine, ci doar ca fenomene perceptive sau stimuli senzoriali (de exemplu, tărie, duritate, moliciune, dulceață etc.) situate în timp și în spațiu. În special, unele forme de fenomenalism reduc vorbirea despre obiecte fizice din lumea externă la vorbirea despre *pachete de date senzoriale*.

Fenomenalismul este o formă radicală de empirism. Rădăcinile sale ca o viziune ontologică a naturii existenței pot fi identificate în George Berkeley și idealismul său subiectiv, pe care David Hume l-a elaborat în continuare. John Stuart Mill avea o teorie a percepției care este denumită în mod obișnuit *fenomenalism clasic*. Acest lucru diferă de idealismul lui Berkeley în ceea ce privește modul în care obiectele continuă să existe atunci când nimeni nu le percepe (această părere este cunoscută și ca „*realism local*”). Berkeley a afirmat că un

Dumnezeu atotputernic a perceput toate obiectele și că acest lucru le-a menținut în existență, în timp ce Mill a afirmat că posibilitățile permanente de experiență sunt suficiente pentru existența unui obiect. Aceste posibilități permanente ar putea fi analizate în condiționări contrafactice, cum ar fi „dacă aș avea senzații de tip y, atunci aș avea și senzații de tip x”.

Ca teorie epistemologică cu privire la posibilitatea cunoașterii obiectelor din lumea exterioară, este oricum probabil ca cea mai ușor de înțeles formulare a fenomenalismului să se regăsească în *estetica transcendentă* a lui Immanuel Kant. Potrivit lui Kant, spațiul și timpul, care sunt formele și condițiile *a priori* ale întregii experiențe senzoriale, „se referă la obiecte doar în măsura în care acestea sunt considerate fenomene, dar nu reprezintă lucrurile în sine”. În timp ce Kant a insistat că cunoașterea este limitată la fenomene, el nu a refuzat sau exclus niciodată existența unor obiecte care nu erau cunoscute prin experiență, lucrurile în sine sau *noumena*, deși nu le-a dovedit niciodată.

Prin urmare, „*fenomenalismul epistemologic*” al lui Kant, așa cum a fost numit, este destul de distinct de versiunea ontologică anterioară a lui Berkeley. În opinia lui Berkeley, așa-numitele „lucruri în sine” nu există decât ca subiectele percepute subiectiv de senzații ale cărei consecvență și permanență sunt garantate, deoarece sunt percepute constant de mintea lui Dumnezeu. Prin urmare, deși Berkeley susține că obiectele sunt doar pachete de senzații (cf. teoria pachetelor), Kant susține (spre deosebire de alți teoreticieni ai pachetelor) că obiectele nu încetează să existe atunci când nu mai sunt percepute de un subiect *uman* sau minte .

La sfârșitul secolului al XIX-lea, o formă și mai extremă de fenomenalism a fost formulată de Ernst Mach, dezvoltată ulterior și perfecționată de Russell, Ayer și pozitivii logici. Mach a respins existența lui Dumnezeu și, de asemenea, a negat faptul că fenomenele sunt date experimentate de mintea sau conștiința subiecților. În schimb, Mach a considerat că fenomenele senzoriale ar fi „date pure” a căror existență trebuia considerată anterioară oricărei distincții arbitrare între categoriile de fenomene mentale și fizice. În acest fel, Mach a formulat teza cheie a fenomenalismului, care o separă de teoriile pachetului de obiecte: obiectele sunt *construcții logice* din date senzoriale sau idei; în timp ce, conform teoriilor pachetului, obiectele sunt formate din seturi sau pachete de idei sau percepții *actuale*.

Adică, conform teoriei pachetelor, a spune că perele de dinaintea mea există, înseamnă pur și simplu că în acest moment sunt percepute anumite proprietăți (verdeață, duritate etc.). Când aceste caracteristici nu mai sunt percepute sau experimentate de nimeni, atunci obiectul (perele, în acest caz) nu mai există. Fenomenalismul astfel cum a fost formulat de Mach, în schimb, este punctul de vedere că obiectele sunt *construcții logice* în afara proprietăților perceptuale. Din acest punct de vedere, a spune că există o masă în cealaltă cameră atunci când nu există nimeni în acea cameră care să o perceapă, înseamnă că, dacă ar exista cineva în acea cameră, *atunci* persoana respectivă ar percepe masa. Nu percepția *actuală* este cea care contează, ci *posibilitatea* condiționată de a percepe.

Pozitivismul logic, o mișcare începută ca un cerc mic, care a crescut în jurul filosofului Moritz Schlick din Viena, a inspirat mulți filosofi din lumea anglofonă din anii 1930 până în anii 1950. Influențe importante asupra brandului lor de empirism au inclus pe Ernst Mach - care deținea el însuși catedra de științe inductive la Universitatea din Viena, o poziție pe care Schlick o va deține mai târziu - și filosoful Cambridge Bertrand Russell. Ideea pozitivistilor logici, precum A.J. Ayer și Rudolf Carnap, era să formuleze doctrina fenomenalismului în termeni lingvistici, astfel încât să definească, din existență, referințe la astfel de entități ca obiecte fizice din lumea externă. Propozițiile care conțineau termeni precum „masă” trebuiau traduse în propoziții care se refereau exclusiv la experiențe senzoriale reale sau posibile.

Filosoful american Arthur Danto, din secolul XX, a afirmat că „un fenomenalist crede că orice este în final semnificativ poate fi exprimat în termenii propriei noastre experiențe [senzoriale]”. El a afirmat că „Fenomenalistul este într-adevăr angajat în cel mai radical tip de empirism: pentru el referirea la obiecte este întotdeauna în cele din urmă o referire la experiența senzorială ...”

Pentru fenomenalist, obiectele de orice fel trebuie să fie legate de experiență. "John Stuart Mill a vorbit cândva despre obiecte fizice ca și „posibilitatea permanentă a experienței” și aceasta este, în mare măsură, exploatarea fenomenalistului: tot ce putem înțelege, vorbind despre obiecte fizice - sau obiecte nefizice, dacă există - este ce experiențe am avea în relaționarea cu ele ...” Cu toate acestea, fenomenalismul se bazează pe operații mentale. Aceste operațiuni, în sine, nu sunt cunoscute din experiența senzorială. Astfel de operații non-empirice, non-senzoriale sunt „... chestiuni neempirice de spațiu, timp și continuitate pe care empirismul în toate formele sale și în ciuda structurilor sale pare să le necesite ...”

Critici

Roderick Chisholm a criticat versiunea pozitivistă logică a fenomenalismului din 1948. C.I. Lewis a sugerat anterior că afirmația fizică „Există o clanță în fața mea” implică în mod necesar condiționarea senzorială „Dacă ar trebui să par că văd o clanță și dacă ar trebui să par că inițiez o mișcare de apucare, atunci după toate probabilitățile ar trebui să urmeze senzația de a contacta o clanță”. Chisholm a obiectat că afirmația „Există o clanță...” nu implică afirmația contrafactuală, pentru că, dacă ar face acest lucru, atunci trebuie să o facă fără a ține cont de adevărul sau falsitatea oricărei alte afirmații; dar să presupunem că următoarea afirmație a fost adevărată: „Sunt paralizat de la gât în jos și am halucinații, astfel încât par să mă văd îndreptându-mă spre ușă”. Dacă acest lucru ar fi adevărat, a obiectat Chisholm, atunci în fața mea s-ar putea afla o clanță, aș putea părea că văd o clanță și că fac un fel corect de mișcare de apucare, dar fără nicio șansă de a avea senzația de a contacta clanța. De asemenea, el a obiectat că afirmația potrivit căreia "Singura carte din fața mea este roșie" nu implică afirmația senzorială "Roșeața mi s-ar părea probabil dacă ar fi să mi se pară că văd o carte", deoarece roșeața nu este probabil să apară sub un bec albastru. Unii au încercat să evite această problemă extinzând condițiile din *analysandum*: în loc de „Există o clanță în fața mea”, s-ar putea spune că „Există o clanță, iar eu nu sunt paralizat, etc.” Ca răspuns, Chisholm obiectează că, dacă cineva complică *analysandum*-ul,

trebuie să complice și analysans-ul; în acest caz particular, acela trebuie să analizeze în termeni pur senzoriali ce înseamnă să nu fii paralizat și așa mai departe, cu privire la care ar apărea aceleași probleme ducând la un regres infinit.

O altă obiecție comună față de fenomenalism este aceea că, în procesul de eliminare a obiectelor materiale din limbaj și înlocuirea lor cu propoziții ipotetice despre observatori și experiențe, se pare că ne angajează în existența unei noi clase de obiect ontologic cu totul: sensibilia sau date senzoriale care poate exista independent de experiență. Într-adevăr, datele senzoriale au fost respinse de unii filosofi ai minții, cum ar fi Donald Davidson, ca entități mitologice care sunt mai supărătoare decât entitățile pe care intenționau să le înlocuiască.

O a treia obiecție comună în literatura de specialitate este aceea că fenomenalismul, în încercarea de a converti propoziții despre obiecte materiale în propoziții ipotetice despre sensibilia, postulează existența unui observator material ireductibil în antecedentul condiționatului. În încercarea de a depăși acest lucru, unii fenomenaliști au sugerat că primul observator ar putea fi redus prin construirea unei a doua propuneri în termenii unui al doilea observator, care observă efectiv sau potențial corpul primului observator. Un al treilea observator îl va observa pe al doilea și așa mai departe. În acest fel, am sfârși cu o „serie de păpuși rusești” cu conținut material în continuă scădere atribuit observatorului inițial. Dar dacă rezultatul final nu este eliminarea completă a materialității primului observator, atunci reducerile translaționale propuse de fenomenaliști nu pot fi, nici în principiu, realizate.

O altă critică este că fenomenalistul nu poate oferi nicio explicație satisfăcătoare a posibilităților permanente ale experienței. Întrebarea poate fi pusă: "Care sunt condiționările contrafactuale care fundamentează existența unor obiecte adevărate în virtutea lor?" Un răspuns dat de fenomenaliști este că condiționalele sunt adevărate în virtutea regularităților trecute ale experienței. Cu toate acestea, criticii obiectează că acest răspuns duce la circularitate: mai întâi experiența noastră *actuală* a fost menită să fie explicată prin *posibilitatea* experienței, iar acum *posibilitatea* experienței este explicată prin experiența noastră trecută *actuală*. O altă obiecție la răspunsul fenomenalist este că, în general, condiționalele nu sunt adevărate în virtutea întâmplărilor lor trecute. Acest lucru se datorează faptului că se pare că un condițional ar putea fi adevărat chiar dacă nu a fost obținut niciodată și, de asemenea, aparițiile anterioare confirmă doar *că* un condițional este adevărat, dar niciodată nu o face.

Roderick Firth a formulat o altă obiecție în 1950, pornind de la relativitatea perceptuală: tapetul alb arată alb sub lumină albă și roșu sub lumină roșie, etc. Orice curs posibil de experiență rezultat dintr-un posibil curs de acțiune va face aparent mai puțin clar mediul nostru: ar determina, de exemplu, că există *fie* tapet alb sub lumină roșie, fie tapet roșu sub lumină albă, și așa mai departe. Pe ce bază trebuie să decidem care dintre ipoteze este cea corectă dacă suntem constrânși să ne bazăm exclusiv pe sensibilia?

10.12 Cauzalitate

Cauzalitatea (denumită și **cauză și efect**) este eficacitatea prin care un proces sau stare, o cauză, contribuie la producerea unui alt proces sau stare, un efect, în care cauza este parțial responsabilă pentru efect, și efectul depinde parțial de cauză. În general, un proces are multe cauze, despre care se spune că sunt și factori cauzali pentru acesta, și toate se află în trecutul său. La rândul său, un efect poate fi o cauză sau un factor cauzal pentru multe alte efecte, care toate se află în viitorul său. Unii scriitori au considerat cauzalitatea ca fiind metafizică înaintea noțiunilor de timp și spațiu.

Cauzalitatea este o abstracție care indică modul în care lumea progresează, un concept atât de fundamental încât este mai potrivit ca o explicație a altor concepte de progresie decât ca ceva ce trebuie explicat de altele mai fundamentale. Conceptul este ca cel al agentului și al eficacității. Din acest motiv, poate fi nevoie de un salt de intuiție pentru a-l înțelege. În consecință, cauzalitatea este implicită în logica și structura limbajului obișnuit.

În limbajul actual, deosebit de limba lui Aristotel, filosofia aristotelică folosește cuvântul „cauză” pentru a însemna „explicație” sau „răspuns la o întrebare „de ce”, inclusiv „cauzele” materiale, formale, eficiente și finale ale lui Aristotel; astfel „cauza” este explanans pentru explanandum. În acest caz, eșecul de a recunoaște că sunt luate în considerare diferite tipuri de „cauze” poate duce la dezbateri inutile. Dintre cele patru moduri explicative ale lui Aristotel, cel mai apropiat de acest concept este cel „eficient”.

Tema cauzalității rămâne un element fundamental în filosofia contemporană.

Concept

Metafizică

Natura cauzei și efectului este o preocupare a domeniului cunoscut sub numele de metafizică. Kant a crezut că timpul și spațiul sunt noțiuni anterioare înțelegerii umane a progresului sau evoluției lumii și a recunoscut și prioritatea cauzalității. Dar el nu a avut înțelegerea care a venit odată cu cunoașterea geometriei Minkowski și a teoriei speciale a relativității, că noțiunea de cauzalitate poate fi folosită ca fundament prealabil din care să se construiască noțiuni de timp și spațiu.

Ontologie

O întrebare metafizică generală despre cauză și efect este ce fel de entitate poate fi o cauză și ce fel de entitate poate fi un efect.

Un punct de vedere asupra acestei întrebări este cel conform căruia cauza și efectul sunt unul și același tip de entitate, cauzalitatea fiind o relație asimetrică între ele. Adică ar avea un bun sens din punct de vedere gramatical să spunem fie „A este cauza și B efectul”, fie „B este cauza și A efectul”, deși doar unul dintre aceste două afirmații poate fi adevărată. În această privință, o opinie, propusă ca principiu metafizic în filosofia procesului, este aceea

că fiecare cauză și fiecare efect este, respectiv, un anumit proces, eveniment, devenire sau întâmplare. O altă concepție este cea conform căreia cauzele și efectele sunt „stări de lucruri”, cu naturile exacte ale acestor entități definite mai puțin restrictiv decât în filosofia procesului.

Un alt punct de vedere este cel mai clasic, că o cauză și efectul ei pot fi de tipuri diferite de entități. De exemplu, în explicația cauzală eficientă a lui Aristotel, o acțiune poate fi o cauză în timp ce un obiect asupra căruia se acționează este efectul ei.

Epistemologie

Deoarece cauzalitatea este o noțiune metafizică subtilă, este nevoie de un efort intelectual considerabil, împreună cu expunerea de dovezi, pentru a stabili cunoașterea acesteia în anumite circumstanțe empirice.

Semnificație geometrică

Cauzalitatea are proprietățile antecedenței și contiguității. Acestea sunt topologice și sunt ingrediente pentru geometria spațiu-timp. După cum a dezvoltat Alfred Robb, aceste proprietăți permit derivarea noțiunilor de timp și spațiu. Max Jammer scrie „postulatul lui Einstein ... deschide calea către o construcție simplă a topologiei cauzale ... a spațiului Minkowski”. Eficacitatea cauzală se propagă mai repede decât lumina.

Astfel, noțiunea de cauzalitate este metafizică anterioară noțiunilor de timp și spațiu. În termeni practici, acest lucru se datorează faptului că utilizarea relației de cauzalitate este necesară pentru interpretarea experimentelor empirice. Interpretarea experimentelor este necesară pentru a stabili noțiunile fizice și geometrice ale timpului și spațiului.

Voliția

Opinia deterministă susține că istoria universului poate fi reprezentată în mod exhaustiv ca o evoluție a evenimentelor care se succed sub forma de cauză și efect. Versiunea incompatibilistă a acestui lucru afirmă că nu există „voință liberă”. Pe de altă parte, compatibilismul susține că determinismul este compatibil cu, sau chiar necesar pentru, liberul arbitru.

Cauze necesare și suficiente

Uneori, cauzele pot fi diferențiate în două tipuri: necesare și suficiente. Un al treilea tip de cauzalitate, care nu necesită nici necesitate, nici suficiență în sine, dar care contribuie la efect, este numit „cauză contributivă”.

Cauze necesare: Dacă x este o cauză necesară a lui y , atunci prezența lui y implică neapărat ocurența anterioară a lui x . Prezența lui x , însă, nu implică faptul că va apărea y .

Cauze suficiente: Dacă x este o cauză suficientă a lui y , atunci prezența lui x implică în mod necesar apariția ulterioară a lui y . Dar, o altă cauză z poate cauza alternativ pe y . Astfel prezența lui y nu implică apariția anterioară a lui x .

Cauze contributive: Pentru unele efecte specifice, într-un caz particular, un factor care este o cauză contributivă este unul dintre mai multe cauze co-ocurente. Este implicit că toate sunt contributive. Pentru efectul specific, în general, nu există nicio implicație că o cauză contributivă este necesară, deși poate fi așa. În general, un factor care este o cauză contributivă nu este suficient, deoarece este prin definiție însoțit de alte cauze, care nu ar fi considerate cauze dacă ar fi suficientă. Pentru efectul specific, un factor care este, în unele ocazii, o cauză contributivă ar putea fi, în alte ocazii, suficient, dar în acele ocazii acesta nu ar fi doar contributiv.

J. L. Mackie susține că vorbirea obișnuită despre „cauză” se referă, de fapt, la condițiile *INUS* (părți insuficiente dar non-redundante ale unei condiții care este ea însăși nenecesară dar suficientă pentru apariția efectului). Un exemplu este un scurtcircuit drept cauză pentru un incendiu al casei. Luați în considerare colectarea de evenimente: scurtcircuitul, proximitatea materialelor inflamabile și absența pompierilor. Împreună, acestea sunt necesare, dar sunt suficiente pentru incendiul casei (deoarece multe alte colecții de evenimente, cu siguranță, ar fi putut duce la incendiul casei, de exemplu folosirea unui aruncător de flăcări în prezența oxigenului, etc.) În cadrul acestei colecții, scurtcircuitul este o parte insuficientă (deoarece scurtcircuitul în sine nu ar fi provocat incendiul), dar parte non-redundantă (pentru că focul nu s-ar fi întâmplat fără el, totul altceva fiind egal) a unei condiții care este ea însăși nenecesară dar suficientă pentru apariția efectului. Deci, scurtcircuitul este o condiție *INUS* pentru apariția casei.

Contrastat cu condiționale

Declarațiile condiționale *nu* sunt declarații de cauzalitate. O distincție importantă este aceea că declarațiile de cauzalitate cer ca antecedentul să preceadă sau să coincidă cu consecventul în timp, în timp ce declarațiile condiționale nu necesită această ordine temporală. Confuzia apare în mod obișnuit, deoarece multe declarații diferite pot fi prezentate folosind forma „Dacă ..., atunci...” (și, probabil, pentru că această formă este mult mai des folosită pentru a face o declarație de cauzalitate). Cele două tipuri de declarații sunt totuși distincte.

De exemplu, toate declarațiile următoare sunt adevărate atunci când se interpretează „Dacă ..., atunci ...” ca o condiție materială:

1. *Dacă Barack Obama este președintele Statelor Unite în 2011, atunci Germania este în Europa.*

2. *Dacă George Washington este președintele Statelor Unite în 2011, atunci <declarație arbitrară>.*

Prima este adevărată, deoarece atât antecedentul, cât și consecința sunt adevărate. A doua este adevărată în logica sentențială și nedeterminată în limbajul natural, indiferent de afirmația care urmează, deoarece antecedentul este fals.

Condiționalul indicativ obișnuit are o structură ceva mai mult decât condiționalul material. De exemplu, deși primul este cea mai apropiat, niciuna dintre cele două declarații precedente nu pare adevărată ca o citire indicativă obișnuită. Dar propoziția:

- *Dacă Shakespeare din Stratford-on-Avon nu a scris Macbeth, altcineva a făcut-o.*

intuitiv pare a fi adevărată, chiar dacă nu există o relație de cauzalitate simplă în această situație ipotetică, între Shakespeare care nu scrie Macbeth și altcineva care, în realitate, scrie.

Un alt tip de condițional, condițional contrafactual, are o legătură mai puternică cu cauzalitatea, totuși chiar și declarațiile contrafactuale nu sunt toate exemple de cauzalitate. Luați în considerare următoarele două declarații:

1. *Dacă A ar fi un triunghi, atunci A ar avea trei laturi.*
2. *Dacă întrerupătorul S ar fi aruncat, atunci becul B s-ar aprinde.*

În primul caz, nu ar fi corect să spunem că A fiind un triunghi l-a *cauzat* să aibă trei laturi, deoarece relația dintre triangularitate și trei laturi este cea a definiției. Proprietatea de a avea trei laturi determină de fapt starea lui A ca triunghi. Cu toate acestea, chiar și atunci când este interpretată contrafactual, prima afirmație este adevărată. O versiune timpurie a teoriei „patru cauze” a lui Aristotel este descrisă ca recunoscând „cauza esențială”. În această versiune a teoriei, faptul că poligonul închis are trei laturi se spune că este „cauza esențială” a faptului că este un triunghi. Această utilizare a cuvântului „cauză” este desigur acum foarte depășită. Cu toate acestea, este în sfera limbajului obișnuit să spunem că este esențial ca un triunghi să aibă trei laturi.

O înțelegere completă a conceptului de condiționale este importantă pentru înțelegerea literaturii despre cauzalitate. În limbajul de zi cu zi, declarațiile condiționale libere sunt adesea făcute suficient, și trebuie interpretate cu atenție.

Cauza discutabilă

Erorile de cauză discutabilă, cunoscute și sub denumirea de falimente cauzale, *non-causa pro causa* (latină pentru „non-cauză pentru cauză”) sau cauză falsă, sunt erori informale în care o cauză este identificată incorect.

Teorii

Teorii contrafactuale

Condiționalele subjunctive sunt familiare cu limbajul obișnuit. Acestea au forma, dacă A *ar fi* cazul, atunci B *ar fi* cazul, sau dacă A *ar fi fost* cazul, atunci B *ar fi fost* cazul. Condiționalele contrafactuale sunt condiționale specifice subjunctive ale căror antecedente sunt de fapt false, de unde și numele. Cu toate acestea, termenul utilizat tehnic se poate aplica și condiționalelor cu antecedente adevărate.

Cercetările psihologice arată că gândurile oamenilor cu privire la relațiile cauzale dintre evenimente influențează judecățile lor despre plauzibilitatea alternativelor contrafactuale și, invers, gândirea lor contrafactuală despre modul în care o situație s-ar fi putut dovedi în mod diferit schimbă judecățile lor despre rolul cauzal al evenimentelor și agenților. Cu toate acestea, identificarea lor a cauzei unui eveniment și gândirea lor contrafactuală despre modul în care evenimentul s-ar fi putut dovedi diferit nu coincid întotdeauna. Oamenii disting între diferite tipuri de cauze, de exemplu, cauze puternice și slabe. Cercetările în psihologia raționamentului arată că oamenii fac diferite tipuri de inferențe din diferite tipuri de cauze, așa cum se găsesc în domeniile lingvisticii cognitive și analiza accidentelor, de exemplu.

În literatura filosofică, sugestia conform căreia cauzalitatea este definită în termeni de relație contrafactuală este făcută de filosoful scoțian David Hume din secolul al XVIII-lea. Hume remarcă faptul că putem defini relația de cauză și efect astfel încât „în cazul în care, dacă primul obiect nu ar fi fost, al doilea nu ar fi existat niciodată”.

O analiză mai completă a cauzalității din punct de vedere al condiționărilor contrafactuale a venit doar în secolul XX după dezvoltarea semanticii mondiale posibile pentru evaluarea condiționărilor contrafactuale. În lucrarea sa din 1973 „*Cauzarea*”, David Lewis a propus următoarea definiție a noțiunii de dependență cauzală:

”Un eveniment E *depinde cauzal* de C dacă și numai dacă, (i) dacă C s-ar fi produs, atunci E s-ar fi produs și (ii) dacă C nu s-ar fi produs, atunci E nu s-ar fi produs.”

Cauzarea este apoi definită ca un lanț de dependență cauzală. Adică C provoacă E dacă și numai dacă există o secvență de evenimente C, D1, D2, ... Dk, E astfel încât fiecare eveniment din secvență depinde de cel precedent. Acest lanț poate fi denumit *mecanism*.

Rețineți că analiza nu intenționează să explice modul în care facem judecăți cauzale sau cum motivăm cu privire la cauzalitate, ci mai degrabă să oferim o informație metafizică despre ceea ce este pentru a exista o relație cauzală între o pereche de evenimente. Dacă este corect, analiza are puterea de a explica anumite caracteristici ale cauzalității. Știind că cauzalitatea este o problemă de dependență contrafactuală, putem reflecta asupra naturii dependenței contrafactuale pentru a ține cont de natura cauzalității. De exemplu, în lucrarea sa „*Dependența contrafactuală și săgeata timpului*”, Lewis a încercat să dea o explicație pentru direcționarea în timp a dependenței contrafactuale în termenii semanticii condiționalului contrafactual. Dacă este corect, această teorie poate servi pentru a explica o

parte fundamentală a experienței noastre, care este că putem afecta cauzal doar viitorul, dar nu și trecutul.

Cauză probabilistică

Interpretarea cauzalității ca o relație deterministă înseamnă că dacă A provoacă B, atunci A trebuie să fie întotdeauna urmată de B. În acest sens, războiul nu provoacă decese și nici fumatul nu provoacă cancer sau emfizem. Drept urmare, mulți apelează la o noțiune de cauzalitate probabilistică. În mod informal, A („Persoana este fumător”) cauzează probabil B („Persoana are acum sau va avea cancer la un moment dat în viitor”), dacă informațiile pe care A le-a făcut să apară crește probabilitatea de apariție a lui B. Formal, $P\{B|A\} \geq P\{B\}$ unde $P\{B|A\}$ este probabilitatea condiționată de faptul că B va apărea, având în vedere informațiile pe care A le-a făcut să apară și $P\{B\}$ este probabilitatea ca B să apară fără cunoștințe indiferent dacă A a avut loc sau nu. Această condiție intuitivă nu este adecvată ca o definiție pentru cauzalitatea probabilistică din cauza faptului că este prea generală și, prin urmare, nu îndeplinește noțiunea noastră intuitivă de cauză și efect. De exemplu, dacă A denumește evenimentul "Persoana este fumător", B denumește evenimentul "Persoana are acum sau va avea cancer la un moment dat în viitor", iar C denotă evenimentul "Persoana are acum sau va avea un emfizem peste ceva timp în viitor," atunci se mențin următoarele trei relații: $P\{B|A\} \geq P\{B\}$, $P\{C|A\} \geq P\{C\}$ și $P\{B|C\} \geq P\{B\}$. Ultima relație afirmă că știind că persoana are emfizem crește probabilitatea ca acesta să aibă cancer. Motivul pentru aceasta este faptul că, având informațiile că persoana respectivă are emfizem, crește probabilitatea ca acea persoană să fie fumătoare, crescând astfel indirect probabilitatea ca persoana să aibă cancer. Cu toate acestea, nu am dori să concluzionăm că a avea emfizem cauzează cancer. Astfel, avem nevoie de condiții suplimentare, precum relația temporală de la A la B și o explicație rațională a mecanismului de acțiune. Este greu de cuantificat această ultimă cerință și, prin urmare, diferiți autori preferă definiții oarecum diferite.

Calculul cauzal

Atunci când intervențiile experimentale sunt nefezabile sau ilegale, derivarea relației cauză-efect din studiile observaționale trebuie să se bazeze pe unele presupuneri teoretice calitative, de exemplu, că simptomele nu provoacă boli, de obicei exprimate sub formă de săgeți lipsă în grafice cauzale precum rețelele Bayesiene sau diagrame de cale. Teoria care stă la baza acestor derivări se bazează pe distincția dintre *probabilitățile condiționale*, ca în $P(\text{cancer}|\text{fumat})$ și pe *probabilitățile de intervenție*, ca în $P(\text{cancer}|\text{act}(\text{fumat}))$. Primul scrie: "probabilitatea de a găsi cancer la o persoană cunoscută ca fumând, începând, neforțat de experimentator, să facă acest lucru într-un moment nespecificat în trecut", în timp ce cel din urmă scrie: "probabilitatea de a găsi cancer la o persoană obligată de experimentator să fumeze la un moment dat în trecut". Prima este o noțiune statistică care poate fi estimată prin observație cu intervenție neglijabilă de către experimentator, în timp ce a doua este o noțiune cauzală care este estimată într-un experiment cu o intervenție randomizată controlată importantă. Este specific caracteristicilor fenomenelor cuantice faptul că observațiile definite de variabile incompatibile implică întotdeauna o intervenție

importantă a experimentatorului, așa cum este descris cantitativ de efectul observatorului. În termodinamica clasică, procesele sunt inițiate prin intervenții numite operații termodinamice. În alte ramuri ale științei, de exemplu astronomia, experimentatorul poate observa adesea cu o intervenție neglijabilă.

Teoria „calculului cauzal” (cunoscută și sub denumirea calcul-act, calculul acțiunilor, calculul cauzal al lui Judea Pearl) permite să deducem probabilități de intervenție din probabilități condiționale în rețelele cauzale bayesiene cu variabile nemăsurate. Un rezultat foarte practic al acestei teorii este caracterizarea variabilelor confundante, și anume, un set suficient de variabile care, dacă sunt ajustate pentru, ar produce efectul cauzal corect între variabilele de interes. Se poate demonstra că un set suficient pentru estimarea efectului cauzal al lui X asupra lui Y este orice set de nedescendenți ai lui X care separă-d pe X de Y după îndepărtarea tuturor săgeților eminate de X. Acest criteriu, numit „backdoor”, oferă o definiție matematică a „confundării” și îi ajută pe cercetători să identifice seturi accesibile de variabile demne de măsurat.

Învățarea structurii

În timp ce derivările din calculul cauzal se bazează pe structura graficului cauzal, părți din structura cauzală pot fi învățate, după anumite presupuneri, din datele statistice. Ideea de bază revine la lucrarea lui Sewall Wright din 1921 privind analiza căilor. Rebane și Pearl (1987) au dezvoltat un algoritm de „recuperare” care se bazează pe distincția făcută de Wright între cele trei tipuri posibile de substructuri cauzale permise într-un grafic aciclic direcționat (GAD):

1. $X \rightarrow Y \rightarrow Z$
2. $X \leftarrow Y \rightarrow Z$
3. $X \rightarrow Y \leftarrow Z$

Tipul 1 și tipul 2 reprezintă aceleași dependențe statistice (adică, X și Z sunt independente Y dat) și sunt, prin urmare, de nedistins în cadrul datelor doar în secțiune transversală. Cu toate acestea, tipul 3 poate fi identificat în mod unic, deoarece X și Z sunt marginal independente și toate celelalte perechi sunt dependente. Astfel, în timp ce *scheletele* (graficele decupate de săgeți) ale acestor trei triplete sunt identice, direcționalitatea săgeților este parțial identificabilă. Aceeași distincție se aplică atunci când X și Z au strămoși comuni, cu excepția faptului că cineva trebuie să condiționeze mai întâi acei strămoși. Algoritmii au fost dezvoltați pentru a determina sistematic scheletul graficului de bază și, apoi, pentru a orienta toate săgețile a căror direcționalitate este dictată de independențele condiționale observate.

Metode alternative de învățare a structurii caută prin *multe* structuri cauzale posibile dintre variabile, și elimină pe cele care sunt puternic incompatibile cu corelațiile observate. În general, acest lucru lasă un set de relații cauzale posibile, care ar trebui apoi testate prin

analizarea datelor din seriile de timp sau, de preferință, prin proiectarea unor experimente controlate corespunzător. Spre deosebire de rețelele bayesiene, analiza căilor (și generalizarea acesteia, modelarea ecuațiilor structurale), servește mai bine pentru a estima un efect cauzal cunoscut sau pentru a testa un model cauzal decât pentru a genera ipoteze cauzale.

Pentru datele neexperimentale, direcția cauzală poate fi adesea dedusă dacă informațiile despre timp sunt disponibile. Acest lucru se datorează faptului că (în conformitate cu multe, deși nu toate, teoriile) cauzele trebuie să preceadă efectele lor temporal. Acest lucru poate fi determinat de modele de serii de timp statistice, de exemplu, sau cu un test statistic bazat pe ideea de cauzalitate Granger sau prin manipulare experimentală directă. Utilizarea datelor temporale poate permite teste statistice ale unei teorii preexistente a direcției cauzale. De exemplu, gradul nostru de încredere în direcția și natura cauzalității este mult mai mare atunci când este susținută de corelații încrucișate, modele ARIMA sau analize transversale cu ajutorul unor serii de timp vectoriale decât de date secționale.

Teoriile derivării

Laureatul Premiului Nobel Herbert A. Simon, și filosoful Nicholas Rescher, susțin că asimetria relației de cauzalitate nu are legătură cu asimetria oricărui mod de implicare care se contrapune. Mai degrabă, o relație de cauzalitate nu este o relație între valorile variabilelor, ci o funcție a unei variabile (cauza) asupra alteia (efectul). Deci, având în vedere un sistem de ecuații și un set de variabile care apar în aceste ecuații, putem introduce o relație asimetrică între ecuațiile și variabilele individuale care corespunde perfect noțiunii noastre înțelegătoare de ordonare cauzală. Sistemul de ecuații trebuie să aibă anumite proprietăți, cel mai important, dacă unele valori sunt alese în mod arbitrar, valorile rămase vor fi determinate în mod unic printr-o cale de descoperire în serie care este perfect cauzală. Ele postulează că serializarea inherentă a unui astfel de sistem de ecuații poate capta corect cauzalitatea în toate câmpurile empirice, inclusiv fizica și economia.

Teoriile manipulării

Unii teoreticieni au echivalat cauzalitatea cu manipulabilitatea. Conform acestor teorii, x provoacă y doar în cazul în care se poate schimba x pentru a schimba y . Acest lucru coincide cu noțiunile sensibile de cauzalitate, deoarece de multe ori punem întrebări cauzale pentru a schimba o trăsătură a lumii. De exemplu, suntem interesați să cunoaștem cauzele infracțiunii, astfel încât să putem găsi modalități de reducere a acesteia.

Aceste teorii au fost criticate din două motive primare. În primul rând, teoreticienii se plâng că aceste conturi sunt circulare. Încercarea de a reduce revendicările cauzale la manipulare necesită că manipularea este mai de bază decât interacțiunea cauzală. Dar descrierea manipulărilor în termeni non-cauzali a oferit o dificultate substanțială.

A doua critică se concentrează în jurul preocupărilor legate de antropocentrism. Mulți oameni par să considere cauzalitatea ca o relație existentă în lume pe care o putem valorifica pentru dorințele noastre. În cazul în care cauzalitatea este identificată cu manipularea noastră, atunci această intuiție se pierde. În acest sens, oamenii sunt considerați excesiv de central pentru interacțiunile din lume.

Unele încercări de apărare a teoriilor manipulabilității sunt conturi recente care nu pretind că reduc cauzalitatea la manipulare. Aceste conturi utilizează manipularea ca semn sau caracteristică în cauzalitate, fără a pretinde că manipularea este mai fundamentală decât cauzalitatea.

Teoriile proceselor

Unii teoreticieni sunt interesați să distingă între procesele cauzale și procesele non-cauzale. Acești teoreticieni doresc adesea să facă distincția între un proces și un pseudo-proces. Ca exemplu, o minge care se mișcă prin aer (un proces) este contrastată cu mișcarea unei umbre (un pseudo-proces). Prima este de natură cauzală, în timp ce a doua nu.

Salmon (1984) susține că procesele cauzale pot fi identificate prin capacitatea lor de a transmite o modificare în spațiu și timp. O modificare a mingii (un marcaje făcut de un pix, poate) este purtată cu ea în timp ce mingea trece prin aer. Pe de altă parte, o modificare a umbrei (în măsura în care este posibil) nu va fi transmisă de umbră pe măsură ce se deplasează.

Acești teoreticieni susțin că conceptul important pentru înțelegerea cauzalității nu sunt relațiile cauzale sau interacțiunile cauzale, ci identificarea proceselor cauzale. Noțiunile anterioare pot fi apoi definite în termeni de procese cauzale.

Un subgrup al teoriilor procesului este viziunea mecanicistă asupra cauzalității. Aceasta afirmă că relațiile cauzale supraviețuiesc mecanismelor. În timp ce noțiunea de mecanism este înțeleasă în mod diferit, definiția formulată de grupul de filosofi, denumit „Noii mecaniciști” domină literatura.

Istorie

Filosofia hindusă

Literatura din perioada vedică (c. 1750–500 î.e.n.) își are originile orientale în karma. *Karma* este credința deținută de Sanathana Dharma și religiile majore că acțiunile unei persoane provoacă anumite efecte în viața actuală și / sau în viața viitoare, pozitiv sau negativ. Diferitele școli filosofice (*darsanas*) oferă diferite relatări ale subiectului. Doctrina *satkaryavada* afirmă că efectul se regăsește într-un fel în cauză. Efectul este deci o modificare reală sau aparentă a cauzei. Doctrina *asatkaryavada* afirmă că efectul nu se regăsește în cauză, ci este o apariție nouă. În Brahma Samhita, Brahma descrie Krishna drept cauza principală a tuturor cauzelor.

Bhagavad-gītā 18.14 identifică cinci cauze ale oricărei acțiuni (știind care poate fi perfecționat): corpul, sufletul individual, simțurile, eforturile și supersufletul.

Potrivit lui Monier-Williams, în teoria cauzalității Nyāya din *Sutra* I.2.I, 2 din filosofia Vaisheshika, din inexistența cauzală este o inexistență efectivă; dar nu inexistență efectivă din inexistența cauzală. O cauză precede un efect. Apelând la o metaforă cu fire și pânză, trei cauze sunt:

1. *Cauza de coerență*: rezultatul unui contact substanțial, „cauze substanțiale”, firele sunt substanțiale de pânză, corespunzând cauzei materiale a lui Aristotel.
2. *Cauză nesubstanțială*: Metode de a pune firele în pânză, corespunzătoare cauzei formale a lui Aristotel.
3. *Cauza instrumentală*: Instrumente pentru confecționarea pânzei, corespunzătoare cauzei eficiente a lui Aristotel.

Monier-Williams a mai propus pentru cauzalitatea lui Aristotel și a lui Nyaya să fie considerate agregate condiționale necesare muncii productive a omului.

Filosofia budistă

Karma este principiul cauzalității concentrându-se pe 1) cauze, 2) acțiuni, 3) efecte, unde fenomenele minții sunt cele care ghidează acțiunile pe care actorul le realizează. Budismul antrenează acțiunile actorului pentru rezultate virtuozitate continue și necontrolate, menite să reducă suferința. Aceasta urmează structura subiect-verb-obiect.

Definiția generală sau universală a *pratityasamutpada* (sau „originea dependentă” sau „apariția dependentă” sau „co-apariția interdependentă”) este că totul apare în dependență de mai multe cauze și condiții; nimic nu există ca entitate singulară și independentă. Un exemplu tradițional în textele budiste este acela a trei bețișoare care stau în poziție verticală și se sprijină între ele și se susțin reciproc. Dacă se scoate un băț, celelalte două vor cădea la pământ.

Cauzalitatea în abordarea școlii budiste Chittamatrīn, școala budistă din Asanga (c. 400), afirmă că obiectele provoacă conștiința în imaginea minții. Deoarece cauzează efecte precedente, care trebuie să fie entități diferite, atunci subiectul și obiectul sunt diferite. Pentru această școală, nu există obiecte care sunt entități externe unei conștiințe percepătoare. Școlile Chittamatrīn și Yogachara Svatantrika acceptă faptul că nu există obiecte externe cauzalității observatorului. Acest lucru urmează în mare parte abordarea Nikayas.

Abidharmakośakārikā este abordarea textului de comentariu *Abhidharma* a lui Vasubandhu în școala Sarvāstivāda (c. 500). Are patru construcții complexe de condiționare cauzală cu: 1) cauza de bază, 2) antecedent imediat, 3) suport obiect și 4) predominanță. Atunci, cele șase cauze sunt: 1) instrumentalitatea (*kāraṇahetu*),

considerată factorul principal în producerea rezultatelor; 2) simultaneitate sau coexistență, care leagă fenomene care apar simultan; 3) omogenitate, explicând fluxul omogen care evocă continuitatea fenomenelor; 4) asociere, care funcționează numai între factori mentali și explică de ce conștiința apare ca asamblări cu factori mentali; 5) dominantă, care formează dispozițiile cognitive și comportamentale obisnuite; și 6) fructificarea, referindu-se la orice este rezultatul activ, sănătos sau nesănătos. Cele patru condiții și șase cauze interacționează între ele pentru a explica experiența fenomenală: de exemplu, fiecare moment conștient acționează atât ca o cauză omogenă, cât și ca o condiție de conștiință imediat antecedentă, precum și concomitenții săi, într-un moment ulterior.

Vaibhashika (c. 500) este o școală buddhistă timpurie care favorizează contactul direct cu obiectul și acceptă cauze și efecte simultane. Acest lucru se bazează pe exemplul conștiinței care spune, intențiile și sentimentele însoțesc reciproc factori mentali care se susțin reciproc, precum polii în trepied. În schimb, cauza și respingătorii de efect simultane spun că, dacă efectul există deja, atunci nu se poate efectua din nou același mod. Cât sunt acceptate trecutul, prezentul și viitorul, este o bază pentru diverse puncte de vedere ale cauzalității școlii budiste.

Toate școlile budiste clasice predau karma. „Legea karmei este un exemplu special al legii cauzei și efectului, conform căruia toate acțiunile noastre despre corp, vorbire și minte sunt cauze și toate experiențele noastre sunt efectele lor.”

Baha'i

Conceptul Baha'i de cauzalitate a fost o forță unificatoare pentru această religie tânără. Credința în strămoși biologici și ideologici comuni a făcut posibil pentru Baha'i să recunoască pe Buddha, Moise, Isus și Muhammad. Din păcate, acest lucru a dus la persecuția sistematică a conceptului de către mulți califați.

Filosofia occidentală

Aristoteliană

Aristotel a identificat patru tipuri de răspuns sau mod explicativ la diverse întrebări "De ce?". El a crezut că, pentru orice subiect dat, toate cele patru tipuri de mod explicativ sunt importante, fiecare la propriu. Ca urmare a particularităților filosofice tradiționale specializate ale limbii, cu traduceri între greaca antică, latină și engleză, cuvântul „cauză” se găsește în zilele noastre în scrieri filosofice specializate folosite pentru a eticheta cele patru moduri ale lui Aristotel. În limbajul obișnuit, există diverse semnificații ale cuvântului cauză, cel mai frecvent referindu-se la o cauză eficientă.

- *Cauza materială*, materialul de unde vine un lucru sau cel care persistă în timp ce se schimbă, de exemplu, mama cuiva sau bronzul unei statui.

- *Cauza formală*, prin care *forma* dinamică sau forma statică a unui lucru determină proprietățile și funcția lucrului, cum un om diferă de o statuia unui om sau cum o statuie diferă de o un bronz brut.
- *Cauza eficientă*, care imprimă prima *mișcare* relevantă, precum un om ridică o stâncă sau ridică o statuie.
- *Cauza finală*, criteriul finalizării sau finalul; se poate referi la o acțiune sau la un proces neînsuflețit. Exemple: Socrate face o plimbare după cină, de dragul sănătății sale; pământul se încadrează la cel mai mic nivel, deoarece aceasta este natura sa.

Dintre cele patru tipuri sau moduri explicative ale lui Aristotel, doar unul, „cauza eficientă” este o cauză așa cum este definită aici. Celelalte trei moduri explicative pot fi considerate drept compoziția, structura și dinamica materialului și, din nou, criteriul finalizării. Cuvântul pe care Aristotel l-a folosit a fost *αἰτία*. În scopul prezent, acel cuvânt grecesc ar fi mai bine tradus ca „explicație” decât „cauză”, deoarece acele cuvinte sunt folosite cel mai adesea în limba curentă. O altă traducere a lui Aristotel este aceea că el a desemnat prin „cei patru deoarece” drept patru tipuri de răspuns la întrebările „de ce”.

Aristotel și-a asumat cauzalitatea eficientă ca referindu-se la un fapt de bază al experienței, care nu poate fi explicat sau redus la altceva mai fundamental sau de bază.

În unele lucrări ale lui Aristotel, cele patru cauze sunt enumerate drept (1) cauza esențială, (2) baza logică, (3) cauza mișcării și (4) cauza finală. În această listă, o declarație de cauză esențială este o demonstrație conform căreia un obiect indicat se conformează unei definiții a cuvântului care se referă la acesta. O declarație de bază logică este un argument care să explice motivul pentru care o afirmație obiect este adevărată. Acestea sunt exemple suplimentare ale ideii că o „cauză” în general, în contextul utilizării lui Aristotel, este o „explicație”.

Cuvântul „eficient” folosit aici poate fi, de asemenea, tradus din Aristotel ca „mișcător” sau „inițiator”.

O cauzalitate eficientă a fost legată de fizica aristotelică, care a recunoscut cele patru elemente (pământ, aer, foc, apă) și a adăugat cel de-al cincilea element (eter). Apa și pământul prin proprietățile lor intrinseci *gravitas* sau greutate, cad intrinsec, în timp ce aerul și focul prin proprietățile lor intrinseci *levitas* sau ușurință, se ridică intrinsec departe de centrul Pământului - centrul nemișcat al universului - într-o linie dreaptă în timp ce se accelerează în timpul apropierii substanței de la locul său natural.

Cu toate acestea, întrucât aerul a rămas pe Pământ și nu a scăpat de Pământ, obținând în cele din urmă viteză infinită - o absurditate - Aristotel a dedus că universul are dimensiuni finite și conține o substanță invizibilă care ținea planeta Pământ și atmosfera sa, sfera sublunară, centrată în Univers. Și întrucât corpurile cerești au o mișcare perpetuă, neaccelerată, orbitând planeta Pământ în relații neschimbătoare, Aristotel a dedus că cel de-

al cincilea element, *eter*, care umple spațiul și compune corpurile cerești se mișcă intrinsec în cercuri perpetue, singura mișcare constantă între două puncte. (Un obiect care parcurge o linie dreaptă de la punctul A la B și înapoi trebuie să se oprească în oricare punct înainte de a reveni la celălalt.)

Lăsat izolat, un lucru are *mișcare naturală*, dar poate - în conformitate cu metafizica aristotelică - să prezinte *mișcare forțată* oferită de o cauză eficientă. Forma plantelor ajută plantele în procesele de nutriție și reproducere, forma animalelor adaugă locomoție, iar forma oamenilor adaugă rațiune acestora. În mod normal, o rocă prezintă o mișcare naturală - explicată prin cauza materială a rocii de a fi compusă din elementul pământ - dar un lucru viu poate ridica roca, o mișcare forțată care abate roca de la locul său natural și mișcarea naturală. Ca un alt tip de explicație, Aristotel a identificat cauza finală, specificând un scop sau un criteriu de finalizare, în lumina căruia ceva ar trebui înțeles.

Aristotel însuși a explicat:

"Cauza înseamnă

(a) într-un anumit sens, faptul că, în urma prezenței cuiva apare ceva - de exemplu, bronzul unei statui și argintul unei cupe și clasele care conțin acestea [adică, *cauza materială*];

(b) într-un alt sens, forma sau modelul; adică formula esențială și clasele care o conțin - de ex. raportul 2:1 și numărul în general este cauza octavei - și părțile formulei [adică, *cauza formală*].

(c) Sursa primului început de schimbare sau repaus; de exemplu. omul care plănuiește este o cauză, iar tatăl este cauza copilului și, în general, ceea ce produce este cauza a ceea ce este produs și ceea ce se schimbă din ceea ce este schimbat [adică, *cauza eficientă*].

(d) La fel ca „sfârșitul”; adică cauza finală; de exemplu, întrucât „sfârșitul” mersului este sănătatea. De ce umblă un om? Spunem „Să fim sănătoși” și spunând acest lucru considerăm că am furnizat cauza [cauza finală].

(e) Toate aceste mijloace spre final care apar la instigarea a altceva, cum ar fi, de exemplu, reducerea grăsimilor, curățarea, medicamentele și instrumentele sunt cauze ale sănătății; pentru că toate au finalul ca obiect, deși diferă unul de celălalt ca fiind unele instrumente, altele acțiuni [adică, condiții necesare].”

- *Metafizica*, Cartea 5, secțiunea 1013a

Aristotel a mai discernut două moduri de cauzalitate: cauzalitate proprie (anterioară) și cauzalitate accidentală (întâmplătoare). Toate cauzele, proprii și accidentale, pot fi considerate ca potențiale sau ca reale, particulare sau generice. Același limbaj se referă la efectele cauzelor, astfel încât efectele generice sunt atribuite unor cauze generice, efecte particulare unor cauze particulare și efecte reale cauzelor de funcționare.

Evitând regresia infinită, Aristotel a dedus primul motor - un motor nemișcat. De asemenea, mișcarea primului motor, trebuie să fi fost cauzată, dar, fiind un motor nemișcat, trebuie să se fi mișcat doar către un anumit scop sau dorință.

Evul Mediu

În conformitate cu cosmologia aristotelică, Toma de Aquino a propus o ierarhie prioritizând cele patru cauze ale lui Aristotel: „finală > eficientă > materială > formală”. Aquino a căutat să identifice prima cauză eficientă - acum doar *prima cauză* - așa cum toată lumea ar fi de acord, a spus Aquino, să o numească Dumnezeu. Mai târziu, în Evul Mediu, mulți savanți au recunoscut că prima cauză a fost Dumnezeu, dar au explicat că multe evenimente pământești au loc în concepția sau planul lui Dumnezeu, și astfel savanții au căutat libertatea de a investiga numeroasele cauze secundare.

După Evul Mediu

Pentru filosofia aristotelică de dinainte de Aquino, cuvântul *cauză* avea un sens larg. Înseamnă „răspuns la o întrebare de ce” sau „explicație”, iar savanții aristotelici au recunoscut patru tipuri de astfel de răspunsuri. Odată cu sfârșitul Evului Mediu, în multe utilizări filosofice, sensul cuvântului „cauză” s-a redus. Adesea a pierdut sensul acela larg și a fost limitat la doar unul dintre cele patru tipuri. Pentru autori precum Niccolò Machiavelli, în domeniul gândirii politice, și Francis Bacon, în ceea ce privește știința mai general, cauza lui Aristotel a fost în centrul interesului lor. David Hume a asumat o definiție modernă pe scară largă a cauzalității în acest sens restrâns. El a întreprins o investigație epistemologică și metafizică a noțiunii de cauză în mișcare. El a negat că putem percepe vreodată cauza și efectul, cu excepția dezvoltării unui obicei sau a unui tip de minte în care ajungem să asociem două tipuri de obiect sau eveniment, întotdeauna contigu și care apar unul după altul. În partea a III-a, secțiunea XV a cărții sale *Un tratat despre natură umană*, Hume a extins acest lucru la o listă de opt moduri de a judeca dacă două lucruri ar putea fi cauza și efectul. Primele trei:

1. "Cauza și efectul trebuie să fie contigue în spațiu și timp."
2. "Cauza trebuie să fie anterioară efectului."
3. „Trebuie să existe o uniune constantă între cauză și efect. „În principal, această calitate constituie relația”.

Și, în plus, există trei criterii conexe care provin din experiența noastră și care sunt „sursa majorității raționamentelor noastre filosofice”:

1. "Aceeși cauză produce întotdeauna același efect și același efect nu apare niciodată decât din aceeași cauză. Acest principiu îl derivăm din experiență și este sursa majorității raționamentelor noastre filosofice."
2. Agățându-se de cele de mai sus, Hume spune că „acolo unde mai multe obiecte diferite produc același efect, trebuie să fie prin intermediul unor calități, pe care le descoperim a fi comune între ele”.
3. Și „întemeiat pe același motiv”: „Diferența dintre efectele a două obiecte asemănătoare trebuie să provină din acel particular, în care acestea diferă”.

Și apoi încă două:

1. „Când orice obiect crește sau scade odată cu creșterea sau scăderea cauzei sale, este considerat a fi un efect compus, derivat din unirea mai multor efecte diferite, care apar din mai multe părți diferite ale cauzei .“
2. Un „obiect, care există de fiecare dată în deplină perfecțiune, fără niciun efect, nu este singura cauză a acestui efect, ci necesită să fie asistat de un alt principiu, care îi poate transmite influența și funcționarea.”

În 1949, fizicianul Max Born distinge determinarea de cauzalitate. Pentru el, determinarea a însemnat că evenimentele reale sunt atât de legate de legi ale naturii încât, cu siguranță, predicții și retrodureri fiabile pot fi făcute din date suficiente despre acestea. El descrie două tipuri de cauzalitate: cauzalitate nomică sau generică, și cauzalitate singulară. Cauzalitatea nomică înseamnă că atât cauza cât și efectul sunt legate de legi generale mai mult sau mai puțin sigure sau probabilistice care acoperă multe cazuri posibile sau potențiale; aceasta poate fi recunoscută ca o versiune probabilizată a criteriului lui Hume 3. O ocazie de cauzalitate singulară este o apariție particulară a unui complex definit de evenimente care sunt legate fizic de antecedentă și contiguitate, care pot fi recunoscute drept criteriile 1 și 2.

Realismul causal

Potrivit realismului causal, cauzalitatea este o trăsătură fundamentală a lumii. Conform acestui concept, cauzalitatea nu poate fi redusă la alte caracteristici sau tipare ale proprietăților fizice fundamentale.

Cauzalitatea constă într-un eveniment care are loc sau produce un alt eveniment, fiind o relație de producere sau de generare. Evenimentele sunt *relata* relațiilor de cauzalitate. Mai precis, un eveniment, în virtutea instanțierii unei proprietăți aume, produce un alt eveniment, instanțiind o altă proprietate. Rezultă că realismul causal implică faptul că proprietățile sunt puteri care pot produce alte proprietăți, deci este esențial pentru o proprietate să exercite un anumit rol causal, ceea ce constituie identitatea sa. Prin urmare, realismul causal este opinia conform căreia proprietățile sunt cauzale în sine.

Conform lui Michael Esfeld în *Causal Realism*, toate proprietățile care există în lume sunt proprietăți cauzale. Clauza de limitare „există în lume” pune în discuție existența obiectelor matematice abstracte care, dacă există, nu provoacă nimic, astfel încât proprietățile lor nu sunt puteri. În măsura în care proprietățile sunt instantanee în lumea reală și concretă (spre deosebire de un domeniu - ipotetic - al obiectelor matematice abstracte), este esențial ca acestea să exercite un anumit rol causal. Aceasta este o vedere redusă a proprietăților: nu este cazul că pentru orice predicat, există o proprietate corespunzătoare în lume.

Proprietățile, fiind cauzale în ele însele și deci puteri, sunt dispoziții - mai exact, dispoziții care se manifestă în producerea anumitor efecte. Dispozițiile, astfel concepute, nu sunt potențialități aristotelice, ci proprietăți reale, actuale. Dacă toate proprietățile sunt cauzale

în sine, sunt puteri, și deci toate proprietățile sunt dispoziții. Această opinie coincide cu poziția cunoscută sub numele de monismul dispozițional sau esențialismul dispozițional. Nu se neagă că proprietățile sunt calități. Opinia este mai degrabă că, fiind anumite calități, proprietățile sunt cauzale, și anume puteri care produc anumite efecte specifice. Astfel, de exemplu, din faptul că este o anumită proprietate calitativă fizică, fundamentală, sarcina este puterea de a crea un câmp electromagnetic, manifestându-se în atracția de sarcini opuse și repulsia obiectelor încărcate de același semn; masa este și ea o proprietate calitativă fizică, fundamentală, deosebită de sarcină, fiind puterea de a crea atracție gravitațională.

Opinia proprietăților cauzale este atât o poziție metafizică, cât și una empirică: este o poziție în metafizica proprietăților și este o afirmație despre care este cea mai bună interpretare a angajamentelor ontologice ale teoriilor noastre științifice. Ea se opune opiniei proprietăților categorice, adică opiniei conform căreia proprietățile sunt calități pure, care exercită un rol cauzal doar în mod contingent, în funcție de întreaga distribuție a proprietăților fizice fundamentale într-o lume dată și / sau de legile naturii într-o lume dată. Această idee din urmă este, de asemenea, o poziție metafizică și empirică. Ca poziție metafizică, aceasta este de obicei remarcată în poziția lui Hume cu privire la cauzalitate și este astăzi cunoscută sub numele de metafizica humeană. Ca poziție empirică, poate fi identificată faimoasa afirmație a lui Russell potrivit căreia cauzalitatea este o noțiune care nu are loc în interpretarea fizicii contemporane.

Cuprins

7 Bine și rău (Etica)

- 7.1 Etica

-- Definirea eticii

-- Etica aplicată

--- Abordarea modernă

-- Etica descriptivă

--- Ce este etica descriptivă?

--- Lawrence Kohlberg: Un exemplu de etică descriptivă

-- Etica normativă

--- Teorii etice normative

--- Forța de legătură

---- Motivarea moralității

- 7.1.1 Meta-etica

-- Întrebări meta-etice

-- Teoriile semantice

--- Centralism și non-centralism

-- Ontologie morală

-- Epistemologie morală

- 7.2 Filosofia culturii

-- Discursuri moderne timpurii

--- Romantismul german

--- Romantismul englez

- 7.3 Filosofia mediului

-- Probleme contemporane

-- Istoria modernă

--- Miscarea ecologică profundă

-- Mediul și evoluția

-- Ecologia umanistă (umanismul de mediu)

--- Evoluția și relativizarea acesteia

- 7.4 Filosofia dragostei

-- Teorii actuale

-- Tradițiile occidentale

--- Rădăcini clasice

--- Petrarhism

--- Scepticismul galician

-- Tradițiile orientale

- 7.5 Etica deontologică

-- Filosofii deontologice

--- Kantianismul

--- Teoria poruncii divine

--- Deontologia contemporană

--- Deontologia și consecințialismul

- 7.6 Etica creștină
 - Dezvoltare istorică
 - Surse
 - Noul Testament
 - Creștinismul timpuriu
 - Scolasticismul și tomismul
 - Etica creștină modernă
 - Virtuți și principii
 - Critici
- 7.7 Etica kantiană
 - Rezumat
 - Bunăvoință și îndatorire
 - Obligații perfecte și imperfecte
 - Imperativul categoric
 - Universalizabilitate
 - Umanitatea ca scop în sine
 - Formula autonomiei
 - Împărăția Finală
 - Influențe asupra eticii kantiene
 - Semnificația eticii kantiene
 - Influențați de etica kantiană
 - Karl Marx
 - Jürgen Habermas
 - Karl Popper
 - John Rawls
 - Jacques Lacan
 - Thomas Nagel
 - Eticiștii kantieni contemporani
 - Onora O'Neill
 - Marcia Baron
 - Critici ale eticii kantiene
 - Friedrich Schiller
 - G. W. F. Hegel
 - Arthur Schopenhauer
 - Friedrich Nietzsche
 - John Stuart Mill
 - Jean-Paul Sartre
 - Michel Foucault
 - Etica virtuții
 - Autonomie
- 7.8 Consecințialism
 - Filosofii
 - Consecințialismul de stat
 - Utilitarism
 - Egoismul etic

- - - Altruismul etic
- - - Consecințialismul regulilor
- - - Consecințialismul pe două niveluri
- - - Consecințialismul motivațional
- - - Consecințialism negativ
- - - Etica teleologică
- - - Actele și omisiunile, și "doctrina actelor și omisiunilor"
- - Probleme
- - - Îndrumări de acțiune
- - - - Observatorul ideal
- - - - Observatorul real
- - - Consecințe pentru cine
- - - - Focalizat pe agent sau neutru pe agent
- - - - Focalizată pe om?
- - - Valoarea consecințelor
- - - Etica virtuții
- - - Scopul final
- - Etimologie
- - Critici
- 7.9 Utilitarism
- - Etimologie
- - Fundal istoric
- - - Filosofia chineză
- - - Filosofia occidentală
- - Utilitarismul clasic
- - - Jeremy Bentham
- - - John Stuart Mill
- - - - Plăcerile superioare și inferioare
- - - - „Dovada” lui Mill a principiului utilității
- - Evoluții din secolul XX
- - - Utilitarismul ideal
- - - Utilitarismul de acte și de reguli
- - - Utilitarismul pe două niveluri
- - - Utilitarismul de preferință
- - Mai multe tipuri de utilitarism
- - - Utilitarismul negativ
- - - Utilitarismul de motiv
- - Considerații suplimentare
- - - Fericirea medie vs. fericirea totală
- - - Motive, intenții și acțiuni
- - Utilitarismul de regulă
- - - Formularea lui Mill
- - - Utilitarismul de regulă puternic
- - - Utilitarismul de regulă slab
- - Critica utilitarismului

- - - Utilitatea cuantificării
- - - Utilitatea ignoră justiția
- - - Prezicerea consecințelor
- - - Obiecție de cerință
- - - Agregarea utilității
- - - Calcularea utilității eșuează
- - - Criticiile obligațiilor speciale
- - - Critici ale teoriei valorilor utilitariste
- - - Critici bazate pe datorie
- - - Ferma de copii
- 7.10 Teoria (etica) virtuții
- - Concepte cheie
- - Istoria virtuții
- - - „Turnura aretaică” contemporană
- - Subiecte în etica virtuții
- - - Etica virtuții ca o categorie
- - - Virtutea și politica
- - - Etica virtuții aplicate
- - - - Filosofia socială și politică
- - - - Educație
- - - - Asistența medicală și etica medicală
- - - - Tehnologia și virtuțile
- - Critica teoriei virtuții
- - - Subsumată în deontologie și utilitarism
- - - Utopianism și pluralism
- 7.11 Naturalism
- - Origini și istorie
- - Etimologie
- - Descriere
- - Furnizarea ipotezelor necesare științei
- - Naturalism metafizic
- - Naturalism metodologic
- - Critici ale naturalismului
- - - Alvin Plantinga
- - - Robert T. Pennock
- - - W. V. O. Quine
- - - Karl Popper
- 7.12 Relativismul moral
- - Variații
- - - Descriptiv
- - - - Meta-etic
- - - - Normativ
- - Istorie
- - Relativismul meta-etic
- - - Științific

- - - - Moralitatea și evoluția
- - - Filosofic
- - - - R. M. Hare
- - - - Walter Terence Stace
- - - - Sărăcia filosofică
- - - - Alte critici
- - - Religios
- - - - Catolicismul roman
- - - - Budismul
- - - Literar
- 7.13 Emotivism
- - Istorie
- - Susținători
- - - A. J. Ayer
- - - C. L. Stevenson
- - - - Primul model de analiză
- - - - Al doilea model de analiză
- - - - Metode de argumentare
- - Critica emotivismului
- - - Influența magnetică
- - - Realismul moral al lui Philippa Foot
- - - Utilizare standard și setare standard
- 8 Animale (Drepturile animalelor)
- Cogniția animalelor
- - Canonul lui Morgan
- - De la anecdote la laborator
- - Semicentenarul comportamental
- - Revoluția cognitivă
- În filosofie
- - Conceptul de animale-mașină
- - Ipoteza Gaia
- - Critica termenului "animal" și a conceptului de "viață animală"
- 8.1 Drepturile animalelor
- - Dezvoltarea istorică în Occident
- - - Statutul moral și animalele în lumea antică
- - - Secolul 17: Animalele ca automate
- - - - Legile timpurii de protecție a animalelor în Europa
- - - - René Descartes
- - - Tratarea animalelor ca datorie a omului față de sine
- - - - John Locke, Immanuel Kant
- - - Secolul al XVIII-lea: Centralitatea sentienței
- - - - Jean-Jacques Rousseau
- - - - Jeremy Bentham
- - - Secolul al XIX-lea: Apariția jus animalium
- - - - Arthur Schopenhauer

- - - - Percy Bysshe Shelley
- - - - John Stuart Mill
- - - - Charles Darwin
- - - - SPCA americană, Frances Power Cobbe, Anna Kingsford
- - - - Friedrich Nietzsche
- - - - Henry Salt
- - - Secolul XX: Mișcarea drepturilor animalelor
- - - - Dezvoltarea veganismului
- - - - Creșterea utilizării animalelor
- - - - Formarea grupului Oxford
- - - - Publicarea Animal Liberation
- - - - Subculturi și drepturile animalelor
- - - Secolul XXI: Dezvoltări
- - - - Petiții pentru Habeas Corpus
- 8.2 Animal-mașină
- - Nașterea ipotezei
- - Consecințe
- 8.3 Suferința la animale
- - Durerea la animale
- - - Experiența durerii
- - - Argumentul-prin-analogie
- - Cruzimea față de animale
- - Definiție și puncte de vedere
- - Abordarea filosofică
- - - Istoria suferinței la animalele sălbatice
- - - Ecologia ca valoare intrinsecă
- - - Animalul sălbatic ca o reducere la absurd
- 8.4 Specism
- - Istorie
- - - Originea termenului
- - - Răspândirea ideii
- - Argumente în favoarea specismului
- - Critica specismului
- - - Comunitatea morală, argument din cazuri marginalizate
- - - "Mintea discontinuă"
- - Holocaustul animalelor
- - Centralitatea conștiinței
- 8.5 Antispecism
- - Antispecismul și religia
- - Surse teoretice și filosofice ale antispecismului
- - - Critica filosofică a termenilor „Animal” și „propriu omului”
- - Critica epistemologică
- 8.6 Au animalele drepturi?
- - Utilitarismul
- - Subiecți-ai-unei-vieți

- - Aboliționism
- - Contractarianism
- - Teoria drepturilor prima facie
- - Feminismul și drepturile animalelor
- - Transumanism
- - Critici privind drepturile animalelor
- - - R. G. Frey
- - - Carl Cohen
- - - Richard Posner
- - - Roger Scruton
- 8.7 Îndatoriri indirecte față de animale
- - Critica îndatoririi
- - - Negarea îndatoririi față de animale
- - - Drepturile animalelor
- 9 Politica (Filosofia politicii)
- Etimologie
- - Clasificări
- Istoria politicii de stat
- - Statul
- Sursa puterii în politică
- - Puterea din punct de vedere pragmatic
- - Autoritatea și legitimitatea
- - - Autoritatea tradițională
- - - Autoritatea charismatică
- - - Autoritatea legal-rațională
- - Suveranitatea
- Tematici
- - Forme de organizare politică
- - Politica globală
- - Corupția politică
- - Partide politice
- - Politica, disciplină academică
- Valori politice
- - Stânga - dreapta
- - Autoritar-libertarian
- - Critici ale spectrului politic
- 9.1 Filosofia politicii
- - Istorie
- - - Tradiții antice
- - - - India antică
- - - - China antică
- - - - Grecia antică
- - - Creștinismul medieval
- - - - Sfântul Augustin
- - - - Sfântul Toma Aquino

- - - Epoca de Aur islamistă
- - - - Ibn Khaldun
- - - Europa medievală
- - - Renașterea europeană
- - - - Niccolò Machiavelli
- - - Iluminismul european
- - - - John Locke
- - - - John Stuart Mill
- - - - Benjamin Constant
- - - - Thomas Hobbes
- - - - Jean-Jacques Rousseau
- - - Industrializarea și epoca modernă
- - - Perioada contemporană
- 9.2 Filosofia dreptului
- - Jurisprudență analitică
- - Jurisprudență normativă
- - Abordări filosofice ale problemelor juridice
- 9.3 Egalitatea socială
- - Ontologic
- - Oportunitatea
- - Condiția socială
- - Rezultate
- 9.4 Egalitatea de rezultate
- - Comparatii cu concepte conexe
- - Conceptul în argumentul politic
- - Filosofia politică
- - - Conflația cu marxismul, socialismul și comunismul
- - Critica egalității de rezultate
- 9.5 Discriminarea forței de muncă
- - Definiție
- - Explicații neoclasice
- - - Înclinațiile pentru discriminare
- - - Discriminarea statistică
- - Abordarea non-neoclastică
- - - Modelul suprapopulării
- - - Modele instituționale
- - - - Piața internă a muncii
- - - - Locuri de muncă primare și secundare
- - Critica abordării neoclasice
- - Bazele teoretice ale discriminării referitoare la ocuparea forței de muncă
- - - Teorii juridice: explicate prin cazul SUA
- - - Teorii structurale
- 9.6.1 Discriminarea inversă
- - Critici ale discriminării inverse
- 9.7 Egalitatea politică: Democrația

- Caracteristici
- Istoria democrației
- Origini istorice și societăți proto-democratice
- Origini antice
- Evul Mediu
- Era moderna
- Perioada modernă timpurie
- Secolele XVIII și XIX
- Secolele XX și XXI
- Tipuri de democrații guvernamentale
- Forme de bază
- Direct
- Reprezentativ
- Parlamentar
- Prezidențial
- Hibrid sau semi-direct
- Variante
- Monarhie constituțională
- Republica
- Democrația liberală
- Socialist
- Anarhist
- Sortare
- Consociativ
- Democrația consensului
- Supranațională
- Incluzivă
- Politica participativă
- Cosmopolită
- Democrație creativă
- Democrație ghidată
- Democrația non-guvernamentală
- Teorie
- Aristotel
- Teoria republicană timpurie
- Argumentare
- Agregativă
- Deliberativă
- Radicală
- Dezvoltare
- Critici ale democrației
- Ineficiențe
- Regula populară ca fațadă
- Regula Mob
- Instabilitate politică

- - - Alegeri frauduloase
- - - Opoziția
- 9.7.1 Democrația directă
- - Mișcări contemporane pentru democrația directă
- - Evoluția democrației directe
- - - Democrația ateniană
- - - Republica romană
- - - Elveția
- - - Statele Unite
- - - Democrația electronică
- - Trilema reformei democratice
- 9.7.2 Democrația reprezentativă
- - Competențele reprezentanților
- - Istorie
- - Critica democrației reprezentative
- - - Soluții propuse
- 9.8 Libertatea
- - Liberul arbitru
- - Libertatea sau libertatea de acțiune personală și socială
- 9.8.1 Libertatea de acțiune
- - Filosofie
- - Politică
- - Istorie
- - - Contractul social
- - Ideologii
- - - Liberalism
- - - Libertatea republicană
- - - Socialism
- - - Marxism
- - - Anarhism
- - Premise culturale
- 9.8.2 Libertatea negativă
- - Prezentare generală
- - Istorie
- - Libertatea negativă și autoritatea: Hobbes și Locke
- 9.8.3 Libertatea pozitivă
- - Prezentare generală
- - Istorie
- - Exemple
- 9.8.4 Libertatea de exprimare
- - Originea libertății de exprimare
- - - Relația cu alte drepturi
- - Democrație și interacțiune socială
- - Limitări
- - - Internetul și societatea informațională

- - - Libertatea de informare
- - - Cenzura pe Internet
- - Istoria disidenței și a adevărului
- 9.9 Pedeapsa
- - Definiții
- - - În filosofie
- - - În psihologie
- - - În socio-biologie
- - - - Exemple împotriva pedepselor sociobiologice
- - Critica
- - - Destructivitatea gândirii și îmbunătățirea
- 9.10 Justiția retributivă
- - Scopuri
- - Istorie
- - Principii
- - - Proportionalitatea
- - Subtipuri
- - Critici
- - - Alternative
- 9.11 Teoria descurajării
- - Conceptul
- - - Proportionalitatea
- - - Reciprocitatea
- - - Credibilitatea coercitivă
- - Teoria descurajării raționale
- - - Echilibrul militar
- - - Semnalizarea și putere de negociere
- - - Reputația de soluționare
- - - Interese în joc
- - Armele nucleare și descurajarea
- - Descurajarea modernă
- - Critica teoriei descurajării
- 9.12 Protecția societății (Securitatea națională)
- - Definiții
- - Dimensiunile securității naționale
- - - Siguranța fizică
- - - Securitatea politică
- - - Securitatea economică
- - - Securitatea ecologică
- - - Securitatea energiei și a resurselor naturale
- - - Securitatea informatică
- - - Securitatea infrastructurii
- - Probleme în protecția societății (securitatea națională)
- - - Coerența abordării
- - - Securitate națională vs. transnațională

- - - Impactul asupra libertăților civile și a drepturilor omului
- 9.13 Reformism
 - - Istorie
 - - Critica reformismului
- 9.14 Nesupunerea civică
 - - Istorie
 - - Etimologie
 - - Teorii
 - - - Violent vs. non-violent
 - - - Revoluționar vs. nerevoluționar
 - - - Colectiv vs. solitar
- 10 Aparență și realitate (Realitatea)
 - Folosirea filosofică modernă
 - Științific
 - Mecanic
 - Grup și social
 - 10.1 Realitatea
 - - Concepte înrudite
 - - - Viziuni și teorii ale lumii
 - - Filosofia occidentală
 - - - Ființa
 - - - Percepție
 - - - Obiecte abstracte și matematica
 - - - Proprietăți
 - - - Timp și spațiu
 - - - Lumi posibile
 - - - Teorii ale întregului și filosofia
 - - - Realitatea fenomenologică
 - - - Ipoteze sceptice
 - - Științe fizice
 - - - Realism științific
 - - - Realism și localitate în fizică
 - - - Rolul observatorului în mecanica cuantică
 - - - Multivers
 - - - Teorii științifice despre tot
 - - Tehnologie
 - - - Realitatea virtuală și spațiul cibernetic
 - - - „RL” în cultura internetului
 - 10.2 Filosofia percepției
 - - Categoriile de percepție
 - - Explicații filosofice ale percepției
 - - Reprezentarea spațială
 - 10.3 Realismul naiv (direct)
 - - Prezentare generală
 - - Realism naiv și științific sau realism direct și indirect

- - - Realismul și fizică cuantică
- - Realitate virtuală și realism
- 10.4 Argumentul iluziei
- - Argumentul iluziei, critica realismului direct
- - Critica argumentului iluziei
- 10.5 Argumentul visului
- - Rezumat
- - Paradoxul lui Hutton
- - Simularea realității
- - Discuție critică
- 10.6 Halucinația
- 10.7 Memoria
- - Neuroștiințe cognitive
- 10.8 Cogito, ergo sum
- - În scrierile lui Descartes
- - - Discurs asupra metodei
- - - Meditații metafizice
- - - Principiile filosofiei
- - - Căutarea adevărului
- - - Alte forme
- - Interpretare
- - Predecesori
- - Critici
- - - Utilizarea lui „eu”
- - - Kierkegaard
- - - Williams
- - - Heidegger
- - John Macmurray
- 10.9 Realismul reprezentativ (indirect)
- - Istorie
- - Critica realismului indirect (reprezentativ)
- - Teoria adverbială
- 10.10 Fenomenologia
- - Prezentare generală
- - Prezentare istorică a utilizării termenului
- - Varietăți de fenomenologie
- - Concepte
- - - Intenționalitatea
- - - Intuiția
- - - Dovada
- - - Noesis și noema
- - - Empatia și intersubiectivitatea
- - - Lumea vieții
- - Investigații logice a lui Husserl (1900/1901)
- - Transcendentalismul de după Idei (1913)

- - Realism
- - Existențialism
- - Gândirea orientală
- - Abordări la tehnologie
- - - Heidegger
- - - Dreyfus
- 10.11 Fenomenalism
- - Critici
- 10.12 Cauzalitate
- - Concept
- - - Metafizică
- - - - Ontologie
- - - - Epistemologie
- - - - Semnificație geometrică
- - - - Voliția
- - - Cauze necesare și suficiente
- - - Contrastat cu condiționale
- - - Cauza discutabilă
- - Teorii
- - - Teorii contrafactuale
- - - Cauză probabilistică
- - - Calculul cauzal
- - - Învățarea structurii
- - - Teoriile derivării
- - - Teoriile manipulării
- - - Teoriile proceselor
- - Istorie
- - - Filosofia hindusă
- - - Filosofia budistă
- - - Baha'i
- - - Filosofia occidentală
- - - - Aristoteliană
- - - Evul Mediu
- - - - După Evul Mediu
- - Realismul cauzal
- 11 Știința (Filosofia științei)
- Ce este știința?
- Ramuri ale științei
- - Științele naturii
- - Științele sociale
- - Științele formale
- Cercetarea științifică
- - Metode științifice
- - - Matematica și științele formale
- - Filosofia științei

- - - Certitudine și știință
- - - Pseudoștiință, știință marginală, și știință falsă
- Comunitatea științifică
- - Ramuri și domenii
- - Instituții
- - Literatura
- Practica științifică
- - Cercetarea fundamentală și aplicată
- - Cercetarea în practică
- - Impactul practic al cercetării științifice
- - Femeile în știință
- - Politica științei
- - Perspectivele media
- - Utilizarea politică
- - Știința și publicul
- Clasificarea științelor
- 11.1 Filosofia științei
- - Introducere
- - - Definirea științei
- - - Explicația științifică
- - - Justificarea științei
- - - Observație inseparabilă de teorie
- - - Scopul științei
- - - Valori și știință
- - Istoria
- - - Pre-modernă
- - - Modernă
- - - Pozitivismul logic
- - - Thomas Kuhn
- - Abordări curente
- - - Ipoteze axiomatice
- - - Coherentism
- - - Orice e bun
- - - Sociologia cunoașterii științifice
- - - Filosofia continentală
- - Alte subiecte
- - - Reductionism
- - - Responsabilitatea socială
- 11.2 Metode științifice
- - Prezentare generală
- - - Procesul
- - - - Formularea unei întrebări
- - - - Ipoteza
- - - - Predicția
- - - - Testarea

- - - - Analiza
- - - Exemplan ADN-ului
- - - Alte componente
- - - - Replicarea
- - - - Examinarea externă
- - - - Înregistrarea și partajarea datelor
- - Investiții științifice
- - Proprietățile cercetării științifice
- - Credințe și prejudecăți
- - Logica argumentării științifice
- - Elementele metodelor științifice idealizate
- - Elemente ale metodei științifice
- - - Caracterizări
- - - Incertitudine
- - - Definire
- - - Caracterizări ale ADN
- - - Un alt exemplu: precesiunea lui Mercur
- - Aspecte ale metodelor științifice
- - - Observația
- - - Ipoteza
- - - Predicția
- - - Verificarea
- - - Evaluarea
- - Comunicarea și comunitatea
- - - Evaluarea colegială (inter pares)
- - - Documentarea și replicarea
- - - Arhivarea
- - - Partajarea datelor
- - - Limitări
- - - Dimensiunile practicii
- - Filosofia și sociologia științei
- - - Rolul hazardului în descoperire
- - Relația cu matematica
- - - Relația cu statistica
- - - Alte aspecte ale metodelor științifice
- 11.3 Raționamentul inductiv
- - Raționamentul inductiv vs. raționamentul deductiv
- - Istorie
- - - Filosofia antică
- - - Filosofia modernă timpurie
- - - Filosofia modernă târzie
- - - Filosofia contemporană
- - - - Bertrand Russell
- - - - Gilbert Harman
- - Critici

- - - Prejudecăți
- - Tipuri de raționament inductiv
- - - Generalizare
- - - Silogismul statistic
- - - Inducția simplă
- - - Argumentul din analogie
- - - Inferența cauzală
- - - Predicția
- - - Inferența bayesiană
- - - Inferența inductivă
- 11.3.1 Problema inducției
- - Formularea problemei
- - - Originile antice și timpurii moderne
- - - David Hume
- - - Noua ghicitoare a lui Nelson Goodman a inducției
- - Interpretări notabile
- - - Hume
- - - David Stove și Donald Williams
- - - Karl Popper
- 11.4 Falsificabilitatea
- - Prezentare generală
- - Falsificarea naivă
- - - Două tipuri de declarații: observaționale și categorice
- - - Inferența categorică inductivă
- - - - Falsificarea deductivă
- - Falsificaționism
- - Criteriul de demarcare
- - - Verificaționism
- - - Utilizarea în instanțe judecătorești
- - Critici ale falsificaționismului
- - - Filosofi contemporani
- - - Kuhn și Lakatos
- - - Feyerabend
- - - Sokal și Bricmont
- - - Economie
- - - Evoluție
- - - Creaționismul biblic
- - - Istoricism
- - - Matematică
- - Citate
- 11.5 Filosofia educației
- - Filosofii ale educației
- - - Idealism
- - - - Platon (424/423 î.e.n. - 348/347 î.e.n.)
- - - - Immanuel Kant (1724-1804)

- Realism
- Aristotel (384 î.e.n. - 322 î.e.n.)
- Ibn Sina (980 - 1037)
- Ibn Tufail (1105 - 1185)
- John Locke (1632-1704)
- Jean-Jacques Rousseau (1712-1778)
- Harry S. Broudy (1905-1998)
- Scolastica
- John Milton (1608-1674)
- Pragmatism
- John Dewey (1859-1952)
- William Heard Kilpatrick 1871-1965)
- Noddings Nel (1929-)
- Existențialism
- Teoria critică
- Paulo Freire (1921-1997)
- Filosofii normative ale educației
- Perennialism
- Allan Bloom (1930-1992)
- Educație clasică
- Charlotte Mason (1842-1923)
- Esențialism
- William Chandler Bagley (1874-1946)
- Reconstituționism social și pedagogie critică
- Maria Montessori (1870-1952)
- Waldorf
- Rudolf Steiner (1861-1925)
- Educație democratică
- A. S. Neill (1883-1973)
- Progresivism
- John Dewey (1859-1952)
- Jean Piaget (1896-1980)
- Jerome Bruner (1915-2016)
- Neșcolarizarea
- John Holt
- Educație contemplativă
- 11.6 Filosofia istoriei
- Tipuri
- Istoria pre-modernă
- Istorie ciclică și liniară
- Istoria durabilă
- Concepte
- Filosofia cronologiei
- Filosofia cauzalității
- Filosofia neutralității

- - Teorii operative
 - - - Abordări teleologice
 - - - Georg Wilhelm Friedrich Hegel
 - - - Thomas Carlyle
 - - - Evoluționismul social
- - Teorii contextuale
 - - - Karl Marx
 - - - Michel Foucault
- - Alte abordări
 - - - Istoria narativă
 - - - Nayef Al-Rodhan
- - Educație și propagandă
- 11.7 Filosofia matematicii
 - - Istorie
 - - - Filosofia contemporană
 - - Teme majore
 - - - Realism matematic
 - - - Antirealism matematic
 - - Școli contemporane de gândire
 - - - Artistic
 - - - Platonism
 - - - Matematicism
 - - Logicism
 - - - Formalism
 - - - Convenționalism
 - - - Intuiționism
 - - - - Constructivism
 - - - - Finitism
 - - - Structuralism
 - - - Teoriile minții întruchipate
 - - - - Realismul aristotelic
 - - - - Psihologism
 - - - - Empirism
 - - - Ficționalism
 - - - Constructivism social
 - - - Dincolo de școlile tradiționale
 - - - - Eficiența nerezonabilă
 - - - - Cele două sensuri ale lui Popper ale enunțurilor numerice
 - - - - Filosofia limbajului
 - - Argumente
 - - - Argumentul indispensabil pentru realism
 - - - Argumentul epistemic împotriva realismului
 - - Estetică
- 11.8 Scientism
 - - Definiții

- - Relevanța în debaterile despre știință și religie
- - Filosofia științei
- - Retorica științei
- - Religie și filosofie
- - Raționalizarea și modernitatea

12 Mentea (Filosofia minții)

- Definiții
- Facultățile mentale
- Conținutul mental
- - Memetica
- Relația cu creierul
- Mințile ne-umane
- - Inteligența animalelor
- - Inteligența artificială
- 12.1 Filosofia minții
- - Problema minte-corp
- - Soluții duale pentru problema minte-corp
- - - Argumente pentru dualism
- - - Dualismul interacționist
- - - Alte forme de dualism
- - - - Paralelismul psihofizic
- - - - Ocazionalism
- - - - Dualismul proprietății
- - - - Teoria aspectului dual
- - - - Dualismul experimental
- - - - Hilomorfism
- - Soluții moniste la problema minte-corp
- - - Monisme fizice
- - - - Behaviorism
- - - - Teoria identității
- - - - Funcționalism
- - - - Fizicalism nereductiv
- - - - Emergentism slab
- - - - Materialismul eliminativ
- - Misterianism
- - Critica lingvistică a problemei minte-corp
- - Naturalismul și problemele sale
- - - Qualia
- - - Intenționalitatea
- - Filosofia percepției
- - Filosofia minții și știința
- - - Neurobiologie
- - - Informatică
- - - Psihologie
- - - Știința cognitivă

- - Filosofia minții în tradiția continentală
- - Subiecte legate de filosofia minții
- - - Liberul arbitru
- - - Sinele
- 12.2 Filosofia psihologiei
- 12.3 Problema minte-corp
- - Interacțiunea minte-corp și cauzalitatea mentală
- - Corelații neuronale
- - - Neurobiologie și neurofilosofie
- - - Excitație și conținut
- - Fundal istoric
- - - Buddha
- - - Platon
- - - Aristotel
- - - Influențe ale religiilor monoteiste orientale
- - - Toma Aquino
- - - Descartes
- - - Kant
- - - Huxley
- - - Whitehead
- - - Popper
- - - Searle
- 12.4 Zombi
- - Tipuri de zombi
- - Argumentele zombi
- - Răspunsuri
- - Experimente de gândire conexe
- 12.5 Dualismul minte-corp
- - Tipuri
- - - Dualismul substanței sau dualismul cartezian
- - - Dualismul proprietății
- - - Epifenomenalism
- - - Dualismul predicatelor
- - Viziuni dualiste ale cauzalității mentale
- - - Interacționism
- - - Fizicalism non-reductiv
- - - Epifenomenalism
- - - Paralelism
- - - Ocazionalism
- - - Kantianism
- - Evoluția istorică
- - - Platon și Aristotel
- - - De la neoplatonism la scolasticism
- - - Descartes și discipolii săi
- - - Formulări recente

- - Argumentele pentru dualism
 - - - Argumentul subiectiv
 - - - Argumentul zombi
 - - - Argumentul științelor speciale
 - - - Argumentul din identitatea personală
 - - - Argumentul din rațiune
- - Argumentele împotriva dualismului
 - - - Argumente din interacțiunea cauzală
 - - - - Replici
 - - - Argumentul din fizică
 - - - - Replici
 - - - Argumentul din afectarea creierului
 - - - Argumentul din dezvoltarea biologică
 - - - Argumentul din neuroștiință
 - - - Argumentul din simplitate
- 12.5.1 Dualism fără interacțiune (Paralelism psihofizic)
 - - Istorie
 - - - Malebranche
 - - - Spinoza
 - - - Leibniz
- 12.6 Fizicalism
 - - Definiția fizicului
 - - - Definiții bazate pe superveniență
 - - - Fizicalismul de realizare
 - - - Fizicalismul token
 - - Reducționism și emergentism
 - - - Reducționism
 - - - Emergentism
 - - Fizicalism a priori versus a posteriori
 - - Alte puncte de vedere
 - - - Fizicalismul strawsonian
- 12.7 Teoria identității minte-creier
 - - Fundal
 - - - Versiuni ale teoriei identității de tip
 - - - - U. T. Place
 - - - - Feigl și Smart
 - - Critica teoriei identității minte-creier
 - - - Realizabilitate multiplă
 - - - Qualia
- 12.7.1 Teoria identității ocurențelor - Monismul anomal
 - - Prezentare generală
 - - Argumentul clasic al lui Davidson pentru monismul anomal
 - - Interacțiunea cauzală
 - - Caracterul nomologic al cauzalității
 - - - Legi stricte

- - - Justificarea cauză-lege
- - Anomalismul mentalului
- - - Normativitate
- - - Holism
- - Rezolvarea contradicției
- - Critica monismului anomal
- 12.8 Behaviorism
- - Varietăți
- - - Behaviorism radical
- - Inovații experimentale și conceptuale
- - Relația cu limbajul
- - Educație
- - Condiționarea operantă
- - Condiționarea respondentului
- - În filosofie
- - - Legea efectului și condiționarea urmei
- - - Behaviorism molecular versus behaviorism molar
- - - Behaviorismul teoretic
- - Analiza și cultura comportamentului
- - Informatică comportamentală și calcul comportament
- - Critici și limitări
- 12.9 Funcționalism
- - Realizabilitate multiplă
- - Tipuri
- - - Funcționismul mașină-stare
- - - Psiho-funcționalism
- - - Funcționalismul analitic
- - - Funcționalismul homuncular
- - - Funcționalism mecanic
- - Fizicalismul
- - Critica funcționalismului
- - - Creierul Chinei
- - - Camera chinezească
- - - Spectru inversat
- - - Pământul geamăn
- - - Holism de semnificație
- - - Argumente de trivialitate
- 12.10 Problema altor minți (Solipsism)
- - Versiuni
- - - Solipsismul metafizic
- - - Solipsismul epistemologic
- - - Solipsismul metodologic
- - Ideile principale
- - Istorie
- - - Gorgias

- - - Descartes
- - - Berkeley
- - Relația cu alte idei
- - - Idealism și materialism
- - - Dualismul cartezian
- - - Filosofia lui Schopenhauer
- - - Idealism
- - - Raționalism
- - - Zombi filosofic
- - - Falsifiabilitate și testabilitate
- - - Minimalism
- - - Solipsismul la copii mici
- - - Hinduism
- - - - Advaita Vedanta
- - - - Samkhya și Yoga
- - - Budism
- 12.11 Argumentul din analogie
- - Structura
- - Analiza argumentelor din analogie
- - - Puterea unei analogii
- - Contraargumente
- - - Falsa analogie
- - - - Exemple
- 13 Artă (Estetică)
- Definiții
- Domenii ale artei în evoluția culturală
- Forme, genuri, mediu, și stiluri
- Aptitudini și meșteșuguri
- Scop
- - Funcții nemotivate
- - Funcții motivate
- Controverse
- Teorie
- - Apariția modernismului
- - Noua critică și „eroarea intenționată”
- - „Virajul lingvistic” și dezbaterile sale
- Disputele de clasificare
- - Judecata de valoare
- 13.1 Arte
- - Definiții
- - Istorie
- - - Clasificări
- 13.2 Estetică
- - Estetică și filosofia artei
- - Judecata estetică, universalitatea și etica

- - - Judecata estetică
- - - Factorii implicați în judecata estetică
- - - Universalii esteticii
- - - Etica esteticii
- - Forme derivate ale esteticii
- - - Estetica post-modernă și psihanaliza
- - - Estetica recentă
- - - Estetica și știința
- - - Adevărul în frumusețe și matematică
- - - Abordări computationale
- - - Estetica evolutivă
- - - Estetica aplicată
- - Critici
- 13.2.1 Estetica aplicată
- - Arhitectura și design interior
- - Arta digitală
- - Educație și științe sociale
- - Design vestimentar
- - Film, televiziune și video
- - Gastronomie
- - Umor
- - Design industrial
- - Tehnologia informației
- - Design peisagistic
- - Literatură
- - Hărți
- - Marketing
- - Matematică
- - Muzică
- - Neuroestetica
- - Artele interpretative
- - Artele bidimensionale și plastice
- - Viața urbană
- - Web design
- - - Cele mai bune practici pentru proiectarea site-urilor estetice
- - - Estetica și credibilitatea proiectării site-urilor web
- 13.3 Asemănarea familială
- - Contextul filosofic
- - Terminologie
- - Aplicații notabile
- - Critica asemănării familiale
- 13.4 Teoria formei semnificative
- - Critici ale teoriei formei semnificative
- 13.5 Idealismul în artă
- 13.6 Teoria instituțională a artei

- 13.7 Arta evolutivă
 - - Procesul
 - - Redarea non-fotorealistă
- 13.8 Critica artei
 - - Definiție
 - - Metodologie
 - - Istorie
 - - - Originile
- 13.9 Reprezentația artistică
 - - Arte vizuale, arta reprezentației, reprezentația artistică
- 13.10 Interpretarea estetică
 - - Scopuri ale interpretării
 - - Unul sau mulți
 - - Interpretarea cu destinație
- 13.11 Autenticitatea
 - - Autenticitatea provenienței
 - - Autenticitate culturală
 - - Autenticitatea performanței
 - - Autenticitatea expresiei
 - - Autenticitatea experienței
- 13.12 Interpretarea documentată istoric
 - - Instrumente timpurii
 - - - Clavecin
 - - - Fortepiano
 - - - Viola da gamba
 - - - Flaut dulce
 - - Cântat
 - - Schema
 - - Recuperarea practicilor timpurii de interpretare
 - - - Interpretarea notației muzicale
 - - - Muzica mecanică
 - - - Reglare și înălțime
 - - - Dovezi iconografice
 - - Critica interpretării documentată istoric
- 13.13 Valoarea artistică și falsificarea
 - - Obscenitate și merit literar
 - - Falsul
 - - - Arta documentară
 - - Contrafacerea
 - - Kitsch

Cartea

Descoperă complexitatea filosofiei printr-o abordare accesibilă și bine structurată!

Titlu: Filosofie - Noțiuni de bază, Volumul 2

Autor: Nicolae Sfetcu

Publicată de: MultiMedia Publishing, 2020

ISBN: 978-606-033-387-6

DOI: 10.58679/MM18327

Domeniu: filosofie, etică, politică, știință, mintea, estetică

Filosofie - Noțiuni de bază, Volumul 2, scrisă de Nicolae Sfetcu, este o carte indispensabilă pentru oricine dorește să aprofundeze diversele ramuri ale filosofiei, de la etică și politică la știința și filosofia minții. Această lucrare este o continuare remarcabilă a primului volum, extinzând explorarea conceptelor filosofice fundamentale printr-o perspectivă accesibilă și practică.

De ce să alegi această carte?

1. **Conținut diversificat:** Abordează subiecte esențiale precum etica kantiană, utilitarismul, filosofia mediului, drepturile animalelor, filosofia percepției, și conceptele fundamentale ale realismului.

2. **Structură clară:** Organizată pe teme și subteme, cartea facilitează navigarea prin concepte complexe, fiind potrivită atât pentru începători, cât și pentru cunoscători.
3. **Relevanță actuală:** Explorează probleme filosofice contemporane, oferind perspective asupra unor teme precum libertatea de exprimare, securitatea națională și reforma politică.
4. **Abordare multidisciplinară:** Reunește elemente de istorie, epistemologie, etică și logică, integrându-le într-o narațiune coerentă și captivantă.
5. **Surse credibile:** Include articole adaptate din surse deschise, garantând o prezentare echilibrată și informată.

Cine poate beneficia de această carte?

- **Studentii:** Ghid perfect pentru cei care studiază filosofia la nivel academic.
- **Profesorii:** Resursă de predare cuprinzătoare și bine documentată.
- **Pasionații de filosofie:** Instrument excelent pentru auto-educare și reflecție personală.
- **Profesioniștii:** Oferă perspective valoroase pentru profesii care necesită gândire critică și analiză etică.

Puncte de interes

- **Capitole importante:**
 - Etica și meta-etica
 - Filosofia culturii și a mediului
 - Filosofia politică și drepturile animalelor
 - Filosofia minții și estetica
- **Stil:** Expunere clară, cu exemple relevante și concepte explicate riguros.

Unde poate fi achiziționată?

Cartea este disponibilă pe site-ul editurii [MultiMedia Publishing](#) și în mari librării online. Poți comanda acum pentru a explora fundamentele filosofiei într-un mod captivant și profund!

Această carte îți oferă oportunitatea de a înțelege mai bine lumea din jurul tău, prin prisma gândirii filosofice.

Investește în cunoaștere și inspiră-ți propria călătorie intelectuală cu „Filosofie - Noțiuni de bază, Volumul 2”!

O introducere prin noțiuni de bază în lumea filosofiei, cu răspunsuri la cele mai profunde întrebări pe care ni le punem cu toții, prin prisma celor mai mari filozofi din lume, de la

Platon și Confucius până la gânditorii moderni. Un ghid pentru natura fundamentală a existenței, a societății și a modului în care gândim.

După o prezentare generală a filosofiei, cu istoria filosofiei, ramuri ale filosofiei, concepte filosofice și școli și tradiții filosofice, sunt abordate subiecte specifice în filosofie, precum Dumnezeu (religia), binele și răul (etica), drepturile animalelor, filosofia politicii, aparență și realitate, filosofia științei, filosofia minții, și arta (estetica).

Filosofia este studiul problemelor generale și fundamentale cu privire la chestiuni precum existența, cunoașterea, valorile, rațiunea, mintea și limba. Metodele filosofice includ întrebări, discuții critice, argumente raționale și prezentări sistematice. Întrebările filosofice clasice includ atât întrebări abstracte (Este posibil să cunoști ceva și să o demonstrezi? Ce este cel mai real?) cât și întrebări mai practice și concrete (Există o modalitate optimă de a trăi? Este mai bine să fii drept sau nedrept? Au oamenii liberul arbitru?)

Filosofia se distinge de alte modalități de abordare a acestor probleme prin abordarea critică, în general, sistematică, și dependența de argumentele raționale.

Alte investigații sunt strâns legate de artă, știință, politică sau alte activități. De exemplu, este frumusețea obiectivă sau subiectivă? Există multe metode științifice sau doar una? Este utopia politică un vis plin de speranță sau fantezie fără speranță? Principalele subdomenii ale filosofiei academice includ metafizica ("preocupată de natura fundamentală a realității și a ființei"), epistemologia (despre "natura și bazele cunoașterii [și]... limitele și valabilitatea ei"), etica, estetica, filosofia politică, logica, filosofia științei și istoria filosofiei occidentale.

Multe dezbateri filosofice care au început în antichitate sunt încă dezbătute și astăzi.

MultiMedia Publishing <https://www.telework.ro/ro/e-books/filosofie-notiuni-de-baza-volumul-2/>

- Digital: EPUB (ISBN 978-606-033-380-7), Kindle (ISBN 978-606-033-379-1), PDF (ISBN 978-606-033-378-4)

- Tipărit (Coperti cartonate, Format A4 (297 x 210 x 30 mm, 1411 g, 496 pagini)) ISBN 978-606-033-387-6 (ISBN general: 978-606-033-385-2)

[DOI: 10.58679/MM18327](https://doi.org/10.58679/MM18327)

Data publicării: 06.06.2020

Cuvinte cheie: filosofie, etica, drepturile animalelor, filosofia politicii, realitatea, filosofia științei, filosofia minții, estetica

Filosofie - Noțiuni de bază, Volumul 1: <https://www.telework.ro/ro/e-books/filosofie-notiuni-de-baza-volumul-1/>

Despre autor

Nicolae Sfetcu

Asociat și manager MultiMedia SRL și Editura MultiMedia Publishing.

Partener cu MultiMedia în mai multe proiecte de cercetare-dezvoltare la nivel național și european

Coordonator de proiect European Teleworking Development Romania (ETD)

Membru al Clubului Rotary București Atheneum

Cofondator și fost președinte al Filialei Mehedinți al Asociației Române pentru Industrie Electronica și Software Oltenia

Inițiator, cofondator și președinte al Asociației Române pentru Telucru și Teleactivități

Membru al Internet Society

Cofondator și fost președinte al Filialei Mehedinți a Asociației Generale a Inginerilor din România

Inginer fizician - Licențiat în fizică, specialitatea Fizică nucleară. Master în Filosofie.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0162-9973>

Contact

Email: nicolae@sfetcu.com

Facebook/Messenger: <https://www.facebook.com/nicolae.sfetcu>

Twitter: <http://twitter.com/nicolae>

LinkedIn: <http://www.linkedin.com/in/nicolaesfetcu>

YouTube: <https://www.youtube.com/c/NicolaeSfetcu>

Editura

MultiMedia Publishing

*web design, comerț electronic, alte aplicații web * internet marketing, seo, publicitate online, branding * localizare software, traduceri engleză și franceză * articole, tehnoredactare computerizată, secretariat * prezentare powerpoint, word, pdf, editare imagini, audio, video * conversie, editare și publicare cărți tipărite și electronice, isbn*

Tel./ WhatsApp: 0040 745 526 896

Email: office@multimedia.com.ro

MultiMedia: <http://www.multimedia.com.ro/>

Online Media: <https://www.telework.ro/>

Facebook: <https://www.facebook.com/multimedia.srl/>

Twitter: <http://twitter.com/multimedia>

LinkedIn: <https://www.linkedin.com/company/multimedia-srl/>